

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
ÜLDKEELETEADUSE OSAKOND

Maret Kaska

Palvetest kontrastiivselt eesti ja prantsuse keeles

Magistritöö

Juhendajad professor Renate Pajusalu ja lektor Anu Treikelder

Tartu 2015

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline raamistik	7
1.1 Kõneaktiteooria	7
1.1.1 Teooria sünd.....	7
1.1.2 Searle'i liigitus ja teooria edasiarendus.....	9
1.1.3 Kaudsed kõneaktid ja lausetüübid.....	12
1.2 Viisakus ja kõneaktid	15
1.2.1 Browni ja Levinsoni viisakusteooria.....	16
1.2.2 Leechi viisakusprintsip	18
1.2.3 Viisakus ja kaudsus	22
1.3 Palved	23
1.3.1 Peaakt ja välised modifitseerijad.....	25
1.4 Varasemad uurimused palvetest eesti ja prantsuse keeles	28
2. Töö materjal ja meetod	31
2.1 Diskursuse täiendamise ülesanne ja kasutatud andmestik	31
2.2 Meetod	34
2.2.1 Peaakt	35
2.2.2 Välised modifitseerijad	38
3. Palved eesti ja prantsuse keeles	41
3.1 Situatsioonide analüüs.....	41
3.1.1 Situatsioon 1 – Eksam.....	41
3.1.2 Situatsioon 2 – Raamatukogu	47
3.1.3 Situatsioon 3 – Lennujaam.....	51
3.1.4 Situatsioon 4 – Raamat	56
3.1.5 Situatsioon 5 – Pood	60
3.1.6 Situatsioon 6 – Teesid	64
3.1.7 Situatsioon 7 – Bussijaam	69
3.1.8 Situatsioon 8 – Pealkiri	73

3.1.9 Situatsioon 9 – Graveering.....	76
3.1.10 Situatsioon 10 – Kindlustus	80
3.2 Järeldused.....	84
Kokkuvõte.....	94
Kirjandus	97
A contrastive study of requests in Estonian and French.....	105
Summary	105
Lisad	108
Lisa 1. Diskursuse täiendamise ülesanne (eesti keeles).....	108
Lisa 2. Diskursuse täiendamise ülesanne (prantsuse keeles)	110
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	112

Sissejuhatus

Käesoleva uurimuse eesmärk on anda ülevaade palvetest eesti ja prantsuse keeles. Definitsiooni kohaselt on palve kõneakt, millega kõneleja üritab panna kuulajat sooritama palvega esitatud verbaalset või mitteverbaalset tegu, mis toob kasu kõnelejale või hoopis kellelegi kolmandale (Trosborg 1995: 187). Browni ja Levinsoni (1987) viisakusteooria kohaselt kaasneb palve esitamisega kuulaja kohustamine, mis ähvardab kuulaja vabadust tegutseda oma äranägemise järgi, ning seetõttu tuleb palve esitamist pehmendada, kasutades selleks näiteks teatud süntaktilisi või leksikaalseid vahendeid.

Selleks, et kuulaja palvega esitatud teo läbiviimisega nõus oleks, on tihti tarvilik läbi mõelda, kuidas palvet keeleliselt esitada: mida öelda ja kuidas öelda. Kui palve eesmärk on alati sama – panna kuulaja mingi kindel tegu sooritama –, siis esitusviisis võivad leiduda suured erinevused, kuna eri kultuuriruumides ei pruugi kõnelejate nägemus sellest, mida on sobilik ja mida mitesobilik öelda, alati ühtida. Samuti võib kultuuriti erineda arusaam sellest, kuidas kõneleja peaks ennast teatud olukorras väljendama ehk milliseid keelelisi vahendeid kasutama.

Palveid on uuritud nii ühe keele siseselt, keeltevaheliselt kui ka vahekeeles. Kahtlemata on tegemist ühe enim tähelepanu saanud kõneaktiga, mis on igapäevases suhtluses levinud paljudes kultuurides. Ellen Rintell ja Candace Mitchell on öelnud, et ükski grammatiline eksimine ei maali kõnelejust niivõrd ebakompetentset, kohatut, võõrast muljet kui see, kui keeleõppija ei mõista või eksib teatud keelekasutuse reegli vastu (Rintell, Mitchell 1989: 248). Pragmaatiline viga võib minna teatud olukorras kallimaks maksma kui ükskõik milline grammatiline apsakas ning eksimuse kaalukust võib endiselt pidada üheks oluliseks põhjuseks, miks palveid uuritakse.

Magistritöös uuritakse palveid võrdlevalt eesti ja prantsuse keeles. Eesti keel kuulub soome-ugri keelte hulka, prantsuse keel aga indoeuroopa keelkonda kuuluva alarühma romaani keelte hulka. Keeled ei ole omavahel suguluses ja ühtlasi pole eesti ja prantsuse

keele vahel olulisi ajaloolisi kontakte. Just keelte erinev taust muudab nende omavahelise võrdluse põnevaks.

Magistritöös pöörataksegi tähelepanu küsimustele kas ja mille poolest kummagi keele palved teineteisele sarnanevad ja teineteisest erinevad. Põhilist rõhku pannakse peaaktile ehk sellele konstruktsioonile, mis suudab palvet realiseerida ka ilma teiste elementideta (Blum-Kulka jt 1989: 17). Peaakti on võimalik esitada kolm erineva strateegiatasandiga, milleks on otsene, konventsionaalselt kaudne ja mittekonventsionaalselt kaudne tasand, mis jagunevad omakorda täpsemateks strateegiateks. Arvukad uurimused on tõestanud kõigi kolme strateegiatasandi ja ka täpsemate tasandite kasutust paljudes erinevates keeltes esitatud palvetes. Konventsionaalselt kaudset strateegiatasandit on peetud kõige viisakamaks palve esitamise viisiks (Blum-Kulka 1987) ja ka viisakusteooriate (Brown ja Levinson 1987; Leech 1983) kohaselt muudab palve viisakamaks kuulaja vajadustele tähelepanu pööramine ja kuulajale suurema valikuvõimaluse jätmine.

Samuti analüüsitakse peaaktis leiduvat domineerivat perspektiivi ehk seda, kelle vaatepunktist on palve esitatud. Variante on neli: kõneleja, kuulaja, mõlemaid suhtluspartnereid koondav perspektiiv ja impersonaalne perspektiiv. Perspektiivile on palvete uurimisel pööratud suhteliselt vähe tähelepanu, kuigi see on oluline vahend, millega palve esitamist saab varieerida.

Lisaks peaaktile on magistritöös analüüsitud väliseid modifitseerijaid ehk peaaktist väljaspool asuvaid lausungeid, mida kõneleja palve pehmendamiseks või intensiivistamiseks lisab (Blum-Kulka jt 1989: 281). Väliste modifitseerijate tüüpe on pakutud välja mõnevõrra erinevaid, kuna iga uus materjal võib uurijale pakkuda uusi palve konstruktsioone. Neid erinevusi võib aga pigem pidada väikesteks, kuna suur hulk väliseid modifitseerijaid on palvetes üldjoontes samad.

Analüüsi käigus otsitakse vastust järgmistele hüpoteesidele:

- Eesti ja prantsuse palvetes kasutatakse kõige rohkem konventsionaalselt kaudset peaakti strateegiatasandit, milles kõneleja viitab mõnele palves esitatud tegevusega seotud eeltingimusele;
- Eesti ja prantsuse palvete peaaktid esitatakse enamasti kuulaja perspektiivist;

- Eesti palvetes kasutatakse vähem väliseid modifitseerijaid kui prantsuse palvetes.

Uurimus koosneb kolmest osast. Esimeses osas tutvustatakse teoreetilist tausta, keskendudes kõneaktiteooria väljakujunemisele, kõneaktidega tihedalt seotud viisakusele ja antakse täpsem ülevaade palvetest ning sellest, mida palvetes on võimalik uurida. Samuti tuuakse välja varasemad uurimused eesti ja prantsuse keeles, milles on pööratud tähelepanu palvetele või nende pehmendamise seotud keeleliste nähtustele.

Töö teine osa käsitleb magistritöö metoodikat ja materjali. Antakse ülevaade nii diskursuse täiendamise ülesandest laiemalt kui ka uurimistöö materjali kogumiseks kasutatud küsimustikust. Seejärel tutvustatakse materjali analüüsi meetodit, mis põhineb suuresti CCSARP (*Cross-cultural speech act realization project*) kodeerimisplaani, mida Blum-Kulka jt (1989) kasutasid oma laialdases ja oluliseks kujunenud uurimuses palvetest (ja ka vabandustest).

Magistritöö kolmas osa on pühendatud materjali analüüsile. Igale küsimustikus leiduvale situatsioonile on pühendatud omaette alapeatükk, milles tuuakse välja eesti ja prantsuse peaaktides kasutatud strateegiad, domineeriv perspektiiv ja välised modifitseerijad ning antakse ülevaade sellest, mille poolest palved uuritud keeltes sarnanesid ja/või erinesid. Viimases alapeatükis tuuakse välja uuritud materjali põhjal tehtud järeldused eesti ja prantsuse keeles esitatud palvete kohta, pidades silmas seda, et tulenevalt materjali kogumise meetodist ei pruugi keelejuhtide palved alati vastata tegelikule keelekasutusele, kuid annavad sellegipoolest pildi keelejuhtide teadmisest palve esitamise kohta.

1. Teoreetiline raamistik

1.1 Kõneaktiteooria

Kõneakt (ka kõnetegu) on üks pragmaatika keskseid huviobjekte, mis postuleeriti John Langshaw Austini (1962) ja John Rogers Searle'i (1969, 1979) teostes. Järgnevalt tutvustataksegi eelkõige Austini ja Searle'i introspektiivsel meetodil põhinevat käsitlust kõneaktiteooriast. Lisaks teooria kesksete ideede ja mõistete selgitamisele antakse ülevaade Searle'i kõneaktide liigitusest. Kuigi võimalikke kõneaktide jaotusi on teisigi, nõustub käesoleva töö autor paljude tänapäeva pragmaatika uurijatega, kes peavad just Searle'i liigitust lõplikuks. Ülevaade antakse ka otsestest ja kaudsetest kõneaktidest, tuginedes peamiselt ühe olulisima prantsuse kõneaktide uurija, Catherine Kerbrat-Orecchioni teosele „Les actes de langage dans le discours“ (2005).

1.1.1 Teooria sünd

John Austini peetud loengud Harvardi ülikoolis on kogutud kokku köitesse „How to Do Things With Words“ (1962). Oma kuulsas teoses lükkab Austin ümber keelefilosoofias pikalt levinud arusaama, et lausungid võivad ainult kirjeldada asjade seisuga või konstateerida fakte, olles seejuures kas tõesed või väärad. Sellised lausungid nimetab Austin kokkuvõtvalt konstatiivideks ning pakub nende kõrval välja uued, performatiivsed lausungid ehk performatiivid, mille väljaütlemisega toimub samaaegselt ka vastava teo läbiviimine:

- (1) Ma hoiatan sind, et härg ründab.

Lausungis (1) on eksplitsiitselt öeldud, et sõnade lausumisega kaasnev tegu on hoiatus. (1962: 55) Kuigi Austin loobub konstatiivide ja performatiivide jaotuse edasiarendamisest, mängivad performatiivid kõneaktide uurimisel edaspidigi olulist rolli.

Performatiivid annavad märku lausungi väljaütlemisega samaaegselt läbiviidavast teost ning selle mõistega puutume töös hiljemgi kokku.

Kuna konstatiivide ja performatiivide vaheline piir osutub liiga häguseks, valib Austin uue lähenemisviisi, mille kohaselt igasuguse lausungi väljaütlemine on millegi tegemine. Teooria nimetamine kõneaktiteooriaks (*speech act theory*) annabki edasi sedasama mõtet – kõnelemisega sooritatakse teatud akt ehk tegu. Veelgi enam, Austini sõnul pannakse kõneledes samaaegselt toime kolm akti:

- lokutiivne akt (*locutionary act*) on kindla mõtte ja referendiga sõnade kindlas järjestuses väljaütlemine;
- illokutiivne akt (*illocutionary act*) kujutab endast seda, mida lausungiga tahetakse öelda. Siinkohal on oluliseks mõisteks kõnejõud ehk illokutiivne jõud, tänu millele saab kuulaja aru, mis funktsiooni lausung kindlas kontekstis omab;
- perlokutiivse akti (*perlocutionary act*) alla kuuluvad lausungi väljaütlemisega kaasnevad mõjud kõneleja või kuulaja tunnete, mõtete või tegudele. (1962: 99, 108)

Kõneaktide uurimisel pööratakse tähelepanu eelkõige illokutiivsele aktile. Lausungi sisu ei pruugi alati vastata lausungi vormile ning illokutiivne jõud aitab sellistel juhtudel mõista seda, mida kõneleja oma lausungiga tegelikult öelda tahab. Kui sisu ja vorm on omavahel kooskõlas, piisab öeldu mõistmiseks ka ainuüksi lokutsioonist ehk lausungis leiduvatest kindla mõtte ja referendiga sõnadest.

Selleks, et suure hulga kõneaktide mõistmisesse rohkem selgust tuua, pakub Austin välja viis kõneakti kategooriat: verdiktiivid ehk otsuseaktid¹ väljendavad ametliku või mitteametliku kohtuotsuse tegemist või hinnangu andmist, nt *tõlgendama, kirjeldama, hindama*; eksertsitiivide ehk võimuaktidega väljendatakse otsust mingi asjade edasise käigu kohta, ollakse millegi poolt või vastu, nt *hoiatama, pärandama, soovitama*; komissiivide ehk kohuseaktide kaudu on kõneleja kohustatud midagi tegema, nt *lubama, planeerima*; behabitiivid ehk käitumistavaaktid hõlmavad hoiakuid ja sotsiaalset käitumist, nt *tänama, õnnitlema*; ekspositiive ehk esitusakte kasutatakse vaadete selgitamiseks, argumentide esitamiseks ja erinevateks täpsustusteks, nt *eeldama, selgitama*. Samas tunnistab autor ise, et liigitus pole kindlasti ei veatu ega

---

¹ Kategooriate eestikeelsed tõlked on pärit Arne Merilai teosest „Pragmapoeetika“ lk 68-69.

lõplik. Enim tekitavad Austinile küsimusi kaks viimast kategooriat: behabitiivides ja ekspositiivides leidub suur hulk verbe, mis on teatud sarnasuste alusel küll kindlasse gruppi jaotatud, kuid samas erinevad üksteisest viisil, mida Austin ise ei suuda kindlaks määrata. Samuti esineb mõningaid verbe korraga mitmes kategoorias. (1962: 151-162)

1.1.2 Searle'i liigitus ja teooria edasiarendus

Lisaks Austini enda kahtlustele kõneaktide liigituse suhtes on esialgset taksonoomiat kritiseerinud ka teised keeleteadlased. John Searle (1979) mainib, et Austin on küll pannud aluse suurepäraseks edasiseks arutluseks, kuid jaotuses esineb mitmeid puudujääke. Searle'i sõnul ei põhine Austini kõneaktide liigitus kindlal süsteemsel alusel ning autor on ajanud illokutiivsed aktid segi illokutiivsete verbidega, millega kõneakte keeleliselt realiseeritakse. Erinevate ingliskeelsete verbide kokku kogumine ja viieks jaotamine pole tingimata illokutiivsete aktide jaotus. Samuti on Austin oma liigitusse kaasanud verbe, mis ei ole illokutiivsed verbid. Muuhulgas on selliseks verb *teavitama*. Teavitada saab näiteks käsku või lubadust, kuid oma olemuselt märgitakse selle verbiga viisi, kuidas illokutiivne akt läbi viia. Puudustena toob Searle välja veel kategooriatesisese mitmekesisuse ja kategooriatevahelise kattuvuse. (1979: 8-11)

Kõneaktide esialgset jaotust on omalt poolt korrigeerinud või koguni uue liigituse välja pakkunud paljud uurijad (Zeno Vendler 1972; Kent Bach ja Robert M. Harnish 1979; John Searle 1979; Thomas Ballmer ja Waltraud Brennenstuhl 1981; Anna Wierzbicka 1987; William Croft 1994). Käesolevas töös toetutakse Searle'i kõneaktide liigitusele. Enne liigitusest täpsema ülevaate andmist tuleb aga selgitada mõningaid punkte, mis on jaotuse tagamaade mõistmiseks möödapääsmatud.

Searle'i käsitus kõneaktist erineb mõningal määral Austini omast. Lokutiivse akti asemel pakub Searle välja lausungi akti (*utterance act*) ja propositsioonilise akti (*propositional act*) mõisted. Lausungi aktiks nimetab ta sõnade järjestikust väljaütlemist ja propositsiooniliseks aktiks objekti nimetamist koos sellega seonduva predikaadiga. Jaotuse olulisus seisneb esmalt selles, et pelgalt sõnade lausumisega ei kaasne alati millegi tähenduslik ütlemine. Samuti saab ühte ja sama propositsiooni väljendada erinevate lausungi aktidega (näited 2 ja 3). Lausungis esinevad sõnad erinevad

üksteisest, aga edasiantud tähendus jääb samaks. Suurt rõhku paneb Searle propositsioonilise akti eristamisele illokutiivsest aktist. Erinevates illokutiivsetes aktides võib olla tegemist sama propositsiooni väljendamisega.

- (2) Sam suitsetab regulaarselt.
- (3) Härra Samuel Martin on korrapärane tubakasuitsetaja.
- (4) Kas Sam suitsetab regulaarselt? (1969: 22-24)

Lausungites (2) ja (4) on tegemist vastavalt väite ja küsimusega, kuid mõlemas lausungis esineb sama propositsioon (viidatakse samale objektile Sam ja väljendatakse selle objektiga seotud sama predikaati). Propositsiooniline akt ei esine kunagi iseseisvalt, vaid alati illokutiivse aktiga koos (Searle 1969: 29).

Selleks, et kõneakti sooritamine õnnestuks, on vaja täita teatud tingimused (Searle 1969: 54). Kõneaktide ebaõnnestumisele pööras tähelepanu ka Austin ning Searle'i õnnestumistingimused on tihedalt seotud Austini esmaste tähelepanekutega. Kõneakti õnnestumistingimusi on Searle'i käsitluses neli:

- eeltingimused on pärismaailmas eksisteerivad vajalikud eeldused, mis on iga kindla kõneakti jaoks erinevad;
- siirustingimused hõlmavad kõneleja vajalikke uskumusi, tundeid ja kavatsusi, mis on vastava aktiga seotud;
- propositsioonilise sisu tingimus täpsustab propositsioonile rakenduvaid piiranguid;
- olemustingimuse samastab Searle illokutiivse jõu osutuse mehhanismiga (*illocutionary act indicating device*), mis võimaldab kindlat lausungit tõlgendada kui vastavat kõneakti. (Levinson 1983: 238, 244)

Iga kõneakti õnnestumistingimused on erinevad, kuid nende täitmine on vältimatu, vastasel juhul kõneakt ebaõnnestub.

Searle'i kõneaktide liigitus tugineb 12 erinevale kriteeriumile, millest siin tutvustatakse lähemalt kolme, mida Searle ise peab kõige olulisemaks ning mis moodustavad liigituse aluse tuuma. Tähtsaimateks kriteeriumiteks on illokutiivne punkt (*illocutionary point*), sobimuse suund (*direction of 'fit'*) ja kõneaktiga väljendatud psühholoogiline seisund (*expressed psychological state*). Illokutiivse punkti samastab

Searle kõneakti eesmärgiga ehk teisisõnu kõneakti olemustingimusega. Käsu puhul on eesmärgiks panna kuulaja midagi tegema, lubamise puhul on eesmärk kõneleja enda kohustamine teatud tegevust läbi viima ning kirjelduse eesmärk on esitada asjade seisu. Illokutiivset punkti ei tohi ajada segamini illokutiivse jõuga (*illocutionary force*), mille üheks komponendiks illokutiivne punkt on. Illokutiivne jõud on see, mis võimaldab eristada näiteks käsku ja palvet. Mõlemal kõneaktil on sama illokutiivne punkt (eesmärk on panna kuulaja teatud tegevust sooritama), kuid nad on esitatud erineva intensiivsusega. Sobimuse suund näitab seda, kas sõnad pannakse vastavusse maailmaga või sobitatakse maailm sõnadega. Teisisõnu võib sobimuse suuna määramiseks vaadata, kumb on enne, kas sõnad või asjade seis maailmas. Esimesel juhul on tegemist näiteks lubamise või palumisega, teisel juhul väitmise või kirjeldamisega. Väljendatud psühholoogiline seisund vastab siirustingimusele ning on seotud kõneleja hoiakuga selle suhtes, mida ta ütleb. Vabandamisega väljendab kõneleja kahetsust vastava tegevuse sooritamise eest, käskimisega aga oma soovi, et kuulaja sooritaks teatud tegevuse. (Searle 1979: 2-5)

Lisaks kirjeldatud kolmele kriteeriumile mainib Searle muuhulgas illokutiivset jõudu, suhtluspartnerite sotsiaalset staatust, lausungi sobimust suhtluspartnerite huvidega ja seotust ülejäänud diskursusega ning kõneakti sooritamise stiili. Sarnaselt Austini liigitusega koosneb Searle'igi taksonoomia 5 kategooriast:

- **assertiivid** seovad kõneleja propositsiooni tõesusega. Kuna oma olemuselt on assertiivid väited, on kõiki sellesse kategooriasse kuuluvaid verbe võimalik hinnata tõesuse-vääruse skaalal. Assertiive väljendavad verbid viivad sõnad vastavusse maailmaga ja nendeks on näiteks *järeldama, väitma, kirjeldama*;
- **direktiivide** olemustingimuseks on kõneleja püüe panna kuulaja midagi tegema. Erinevalt assertiividest viivad direktiivid maailma vastavusse sõnadega. Propositsiooniliseks sisuks on alati kõneleja poolt tulevikus läbiviidav tegevus. Sellesse kategooriasse liigitab Searle ka küsimused, kuna küsimisega üritab kõneleja panna kuulaja vastama ehk kõneakti sooritama. Selle grupi liikmeid väljendavad näiteks verbid *kutsuma, soovitama, nõudma, paluma, lubama*;
- **komissiivid** seovad kõneleja mingi tulevase sündmuste käiguga. Nagu direktiivid, nii viivad ka komissiivid maailma vastavusse sõnadega.

Propositsiooniline sisu hõlmab samuti tulevikus toimuvat tegevust, kuid seekord on selle läbiviiaks kõneleja. Komissiive väljendavad muuhulas verbid *lubama, ähvardama, pakkuma*;

- **ekspressiivid** väljendavad kõneleja psühholoogilist seisundit, mis käib propositsioonilises sisus täpsustatud asjade seisu kohta. Propositsiooniline sisu omistab kõnelejale või kuulajale mingi omaduse ning ekspressiivide puhul ei rakendu sobivuse suunda. Ekspressiive väljendavateks verbideks on näiteks *haletsema, kiitma, tänama, vabandama, õnnitlema*;
- **deklaratsioonid** kuuluvad Austini esialgselt väljapakutud performatiivide alla. Siia kategooriasse kuuluvate liikmete väljaütlemisega kaasneb otsene muutus asjade seisus. Deklaratsioonid erinevad ülejäänud kategooriatest selle poolest, et neis ei esine siirustingimust ning sobivuse suund on mõlemapidine. Tihti on deklaratsioonid seotud kindlate institutsioonidega, milles kõnelejal ja kuulajal on kindlaksmääratud positsioon. Deklaratsioonid on näiteks *ametisse nimetama, sõda kuulutama, naitma*. (Searle: 1979: 12-17)

Magistritöö kesksed uurimisobjektid on palved, mis kuuluvad Searle'i liigituse kohaselt direktiivide kategooriasse ning väljendavad oma olemuselt kõneleja püüdlust panna kuulaja mida tegema.

1.1.3 Kaudsed kõneaktid ja lausetüübid

Lisaks sellele, et kõneakte on võimalik jagada erinevateks kategooriateks, eristatakse otseseid ja kaudseid kõneakte. Otsese kõneakti puhul mõtleb kõneleja täpselt seda, mida ta ütleb, kaudse kõneakti puhul mõtleb ta midagi rohkemat või hoopis muud, kui formaalselt ütleb (Blum-Kulka jt 1989: 2). Otsestele kõneaktidele viitas juba Austin eksplitsiitsete performatiividega, mille puhul on selgesti aru saada, mis tegu samaaegselt läbi viiakse või mida tegelikult öelda tahetakse. Kaudsete kõneaktide mõistmine võib osutuda aga keerulisemaks.

Üks viis kõneakti kaudseks esituseks on mängida lausetüübiga. Eesti keeles eristatakse vastavalt suhtluseesmärgile viite lausetüüpi: väit- ehk deklaratiivlauset, küsi- ehk interrogatiivlauset, käsk- ehk imperatiivlauset, hüüd- ehk eksklamatiivlauset ja

soov- ehk optatiivlauset (EKG II 1993: 166). Prantsuse keeles jaotatakse lausetüübid olenevalt lähenemisest kas kolmeks lausetüübiks ehk väit-, küsi-, ja käsklauseks (Benveniste 1966: 130) või neljaks lausetüübiks, sel juhul lisandub eelmainitutele ka hüüdlause (Berrendonner 1999: 37). Magistritöös sobib toetuda traditsioonilisele eristusele, mille kohaselt tehakse vahet väitlausele, küsilausele ja käsklausele, millest igaiühaga on seotud prototüüpne kõneakt. Nii vastab väitlausele väide, küsilausele küsimus ja käsklausele käsk (Siemund 2001: 1011). Tegelikus kõnes kombineeritakse aga lausetüüpe erinevate kõneaktidega ning üksühene vastavus ei pea alati paika. Ühte kõneakti on süntaktiliselt võimalik kodeerida mitmeti.

Kerbrat-Orecchioni (2005) illustreerib kõneakti ja lausetüübi vahelist suhet käsu „Pane uks kinni!“ näitel. Mainitud käsku väljendavad muuhulgas järgnevad konstruktsioonid:

- (5) Kas sa saad/saaksid ukse kinni panna?
- (6) Kas sa tahad/tahaksid ukse kinni panna?
- (7) Ma oleksin väga tänulik, kui sa ukse kinni paneksid.
- (8) Oleks parem, kui uks oleks kinni.
- (9) Kahju, et uks on lahti.
- (10) Tuuletõmbus on...

Prototüüpselt on käsule vastav lausetüüp käsklause, kuid näidetes (5)-(10) on näha, et käsku on võimalik edasi anda ka küsi- ja väitlausega. Nii nagu ühte kõneakti saab väljendada erineva lausetüübiga, võib üks lausetüüp väljendada mitut erinevat kõneakti. Näites (10) on tegemist väitlausega, mis olenevalt kontekstist võib väljendada nii väidet, palvet, kaebust kui kõiki kolme korraga. (Kerbrat-Orecchioni 2005a: 33-34) Seega võib ühel lausungil olla samaaegselt mitu eesmärki ning selgete piiride tõmbamine erinevate kõneaktide vahele ei pruugi alati olla võimalik ega vajalikki.

Kaudsete kõneaktide struktuur ja funktsioon on omavahel kaudses suhtes (Yule 2000: 54-55) ning seetõttu võib kuulajal tekkida raskusi lausungi mõistmisega. Eristatakse konventsionaalselt ja mittekonventsionaalselt kaudseid kõneakte. Neist esimesed on kindla keele kasutajate silmis saanud omamoodi erilise staatuse – kõnelejad teavad, et ühe konkreetse struktuuriga väljendatakse teist, mitteprototüüpset

funktsiooni (Kerbrat-Orecchioni 2005a: 39). Seega ei nõua konventsionaalselt kaudsete kõneaktide mõistmine kuulajalt ülemäära suurt pingutust. Kuulaja võimelisuse kohta esitatud küsimusele lausungis (11) ei oodata pelgalt suulist vastust „jah“ või „ei“, vaid kahtlemata ka vastava teo täideviimist ehk pliiaitsi laenamist.

(11) Kas sa saad mulle pliiaitsit laenata?

Võimelisuse kohta küsimine on paljudes keeltes levinud vahend konventsionaalselt kaudse palve esitamiseks ning kui parasjagu ei ole eesmärgiks teha nalja, annaks sellise lausungi tõlgendamine küsimusena märku ebapädevast keelekasutajast.

Mittekonventsionaalselt kaudse kõneakti mõistmisel on suur roll kontekstil. Lausungi propositsioonilisele sisule ja keelelisele vormile pole mittekonventsionaalse kaudsuse puhul seatud kindlaid kriteeriume (Blum-Kulka 1989: 42) ning kõneakti tegelik eesmärk võib jääda kuulaja poolt lahti mõtestamata. Sarnaselt lausungiga (11) on näites (12) eesmärgiks kuulajalt kirjutusvahendit laenata, kuid mittekonventsionaalselt kaudse esitamise tõttu võib illokutiivse punkti tuvastamine olla raskendatud.

(12) Sul on päris palju pliiaitseid.

Lausungis (12) ei viita ei propositsioon ega keelelised vahendid sellele, et soovitakse kuulajalt pliiaitsit laenata. Ometi võib teatud olukorras tegemist olla just palvega. Tegelik eesmärgi tuletamine nõuab kuulajalt suuremat pingutust ning võib juhtuda, et lausungit tõlgendatakse tavalise väitena ning jäetakse hoopis reageerimata.

Seda, kuidas kaudsetest kõneaktidest aru saadakse, on üritanud välja selgitada Searle (1979). Tema sõnul põhineb kaudse kõneakti mehhanism kõneleja ja kuulaja poolt ühiselt jagatud taustateadmistel (nii keelelistel kui keelevälistel) ning kuulaja ratsionaalsusel ja tuletusvõimel. Mainitud keelelised taustateadmised hõlmavad kõneaktiteooriat ja keelevälised teadmised konteksti ja Grice'i (1975) koostööprintsipi (Searle 1979: 30-32). Kontekstist võib kuulaja saada sobivaid vihjeid selle kohta, kuidas lausungit tõlgendada. Koos Grice'i koostööprintsibiiga, mille kohaselt peaks kõneleja panus vestusesse olema ajaliselt kohane ning sobima vestluse eesmärgi või teemaga (Levinson 1983: 101), on suhtluspartneril võimalik tuletada lausungi tegelik eesmärk.

Arvestades kaudsete kõneaktide keerukust võrreldes otseste kõneaktidega, tunduvad esimesed nõudvat suurt pingutust kuulajalt, kes peab lausungi hägusalt esitatud eesmärgi iseseisvalt välja selgitama, toetudes taustateadmistele. Kaudsete kõneaktide levinud kasutuse põhjuseks pakub Searle viisakuse, nimetades seda peamiseks motivaatoriks eelkõige direktiivide kaudseks esitamiseks (Searle 1979: 49). Järgnevas alapeatükis keskendutaksegi viisakusele ning selgitatakse lähemalt viisakuse ja kõneaktide vahelist seost.

1.2 Viisakus ja kõneaktid

Viisakust on palju uuritud, kuid ühise definitsioonini pole tänini jõutud. Tihti käsitletakse viisakust tagajärjena, mis kaasneb selliste ratsionaalsete suhtluseesmärkidega nagu kõneleja ja kuulaja kasu maksimeerimine, suhtlusakti „nägu“ ohustava olemuse minimeerimine, sotsiaalse etiketi kehtivate standardite kohaselt käitumine, konflikti vältimine, suhtluse sujuva laabumise eest hoolitsemine jne (Watts jt 1992: 3). Ühe kaalukaima viisakusteooria on välja töötanud Penelope Browni ja Stephen Levinsoni (1987). Viisakuse uurimisse on suure panuse andnud ka valdkonna pioneeriks peetud Robin Lakoff (1973) ning Geoffrey Leech (1983). Kõiki esimesi viisakusuurijaid mõjutas suurel määral värskest välja töötatud kõneaktiteooria ning ka Paul Grice'i (1975) suhtlusteooria. Austin ja Searle keskendusid kõneleja üksikutele lausungitele, mitte pikematele vahetustele kahe või enama vestluspartneri vahel, ning sarnast lähenemist kasutasid viisakuse uurimisel Lakoff, Brown ja Levinson ning Leech (Sifianou 2010: 19).

Empiirilisel rakendatakse viisakusteooriatest enim Browni ja Levinsoni ning Leechi teooriaid. Mainitud mudelite eelisteks teiste teooriate ees on esiteks nende täpsus – seisukohad on detailideni välja töötatud ja andmete põhjal kergesti kontrollitavad. Teiseks on lugejale pakutud ohtrad näited võimalike keeleliste struktuuride kohta, mille kaudu viisakust realiseerida. Seeläbi on uurijatele antud võimalus oma materjali algse teooriaga kõrvutada ja võrrelda. (Watts 2003: 63) Johtuvalt Browni ja Levinsoni ning Leechi viisakusteooriate viimistletusest ning laialdasest levimusest tutvustatakse

järgnevalt neid kahte mudelit lähemalt, keskendudes esmalt teoses „Politeness: Some universals in language usage“ tutvustatud mudelile ning seejärel Leechi mudelile, millest annab ülevaade tema teos „Principles of Pragmatics“.

1.2.1 Browni ja Levinsoni viisakusteooria

Browni ja Levinsoni (1987) teooria keskmes leiame Mudelisiku, kellel on kaks olulist tunnust: ta omab nägu² ja on ratsionaalne. Ratsionaalsuse all mõeldakse kõneleja suutlikkust vastavalt oma eesmärkidele tuletada vahendid, millega mainitud eesmärke saavutada. Nägu samastavad autorid kahte sorti vajadusega: negatiivne nägu on vajadus olla vaba kohustustest ja tegutseda oma äranägemise järgi ning positiivne nägu on vajadus kuuluda gruppi ja saada tunnustust. Kuna neid vajadusi saavad rahuldada vaid teised, on üldjuhul mõistlik vastastikku üksteise nägude eest hoolt kanda. Leidub aga tegusid, mis oma olemuselt nägu ohustavad ning seavad seega vastastikuse koostöö võimalikkuse kahtluse alla. Neid tegusid nimetatakse nägu ohustavateks tegudeks (*face threatening act*). Üheks nägu ohustavaks teoks on ka palve, mis kujutab ohtu kuulaja negatiivsele näole ehk tema tegutsemisvabadusele. (1987: 61-65) Selleks, et suhtluspartneri nägu säilitada, tuleb kasutada ühte viiest ohtu vähendavast strateegiast, mille valik sõltub suhtlejatevahelisest sotsiaalsest distantist, kuulaja võimust kõneleja üle ning plaanitud teoga kaasnevast häirituse astmest vastavas kultuuris. Ohtu vähendavad strateegiad on järgmised:

1. Ära soorita nägu ohustavat tegu. Kuulaja näole ei kujutata mingit ohtu, kuna tegu jääb nimelt toime panemata. Ühtlasi jääb kommunikatiivne sisu edastamata. Juhul kui vajadus nägu ohustava teo sisu edasi anda on suurem kui vajadus kaitsta kuulaja nägu ohu eest, tuleb valida muu strateegia.
2. Kaudne viisakusstrateegia. Kõneleja ei seo end ühe kindla kommunikatiivse kavatsusega ehk teisisõnu, pole võimalik määrata ühte kindlat suhtluseesmärki. Keeleliselt võib see strateegia väljenduda näiteks metafoorides, ironias, retoorilistes küsimustes ja kõiksugu vihjetes, millega kõneleja annab oma kavatsusest märku, kuid otseselt ennast sellega ei seo. Näiteks võib kõneleja

---

² Teooria oluliste terminite eestikeelsel tõlkel on tuginetud Hanna Rosenvaldi (2002) kutsemagistri projektile „Browni ja Levinsoni viisakusteooriaalne inglise-eesti seletav sõnastik“.

lausungiga „Siin on palav“ anda märku soovist, et kuulaja avaks akna, kuid kaudse viisakuse strateegiat kasutades ei kohustata kuulajat midagi tegema ja näole tekkiva ohu vähendamiseks suurendatakse lausungi viisakusastet.

3. Leevendamata otsese viisakusstrateegia korral sooritatakse tegu võimalikult otseselt, selgelt, lühidalt ja ühemõtteliselt. Enamjaolt kasutatakse seda strateegiat olukordades, kus kõneleja ei pelga kuulaja halvaks panu, näiteks olukorras, kus vestlejad on vaikivalt nõus sellega, et näo vajadused on mõistlik kiiruse ja/või efektiivsuse nimel tagaplaanile jätta, kui oht kuulaja näole on väga väike või kui kõneleja võim kuulaja üle on väga suur. Leevendamata otsesest viisakusstrateegiat väljendab ettepanek „Tule sisse“.
4. Positiivne viisakusstrateegia. Tegemist on leevendamata otsese viisakusstrateegiaga, mis keskendub positiivsele näole. See on lähenemispõhine strateegia, mille eesmärk on anda kuulajale märku, et teatud suhtes jagab kõneleja temaga samu vajadusi. Kõneleja kohtleb kuulajat kui sõpra või grupi liiget – isikut, kelle vajadusi ja iseloomujooni teatakse ja hinnatakse. Positiivse viisakusstrateegia alastrateegiate hulka kuuluvad näiteks mittenõustumise vältimine, grupisiseste identiteeditunnuste kasutamine, kuulaja huvide ja soovide eest hoolitsemine.
5. Negatiivne viisakusstrateegia on leevendamata otsese viisakusstrateegia teine variant, mille puhul kõneleja pöörab tähelepanu kuulaja negatiivsele näole. Selle vältimispõhise strateegia eesmärk on kinnitada kuulajale, et kõneleja ei kujuta tema tegutsemisvabadusele ohtu. Negatiivset viisakusstrateegiat iseloomustavad formaalsus, vaoshoitus ja keskendumine kuulaja vajadusele olla oma tegudes ja otsustes vaba. Nägu ohustavale aktile lisatakse vabandused segamise pärast, lugupidamisavaldused, impersonaalsed vahendid, mis suurendavad distantsi kõneleja ja kuulaja vahel, ja muud pehmendavad mehhanismid, millega antakse kuulajale märku, et tema vastus ei ole sunnitud. (1987: 68-73, 102, 131)

Browni ja Levinsoni mudelis käsitletakse viisakust strateegiatena, mida kõneleja kuulaja näole tekkiva ohu vähendamiseks kasutab. Palvetega on eelkõige seotud negatiivne viisakusstrateegia, mille kaudu püütakse vähendada kuulajas tekkivat kohustatuse tunnet ning rõhutada tema autonoomset otsustusõigust. Eesmärk on ennast

kuulajast distantseerida. Seda võimaldavad negatiivse viisakusstrateegia alastrateegiad, näiteks aupaklikkuse osutamine, konventsionaalse kaudsuse ja vabanduste kasutamine, palve raskusastme vähendamine ning küsimine ja põiklemine, et väljendada võimalikult vähest eeldamist kuulaja tahtmiste ja soovide kohta (1987: 131).

Nagu Browni ja Levinsoni teose pealkirigi vihjab, püüeldakse teoorias teatud universaalsete nähtuste leidmisele, et rakendada viisakusmudelit sotsiaalsete suhete uurimiseks kõigis ühiskondades (1987: 57). Teooria universaalsuse kinnitamiseks toovad autorid näiteid kolmest keelest, mis pole omavahel suguluses ega geograafiliselt lähedased (inglise, tamili ja tzeltali keel). Just teooria universaalsusele pretendeerimine on saanud suure kriitika osaliseks. Watts (2003) rõhutab, et näo käsitlemine universaalse nähtusena ning keelekasutaja individualistlike soovide rõhutamine negatiivse näo ja viisakusstrateegia läbi iseloomustab tõepoolest lääneühiskonda, kuid ei leia kinnitust kollektivistlikes ühiskondades. Etnotsentrisust, täpsemalt inglise keelt kõnelevale ruumile keskendumist on paljud uurijad toonud välja teooria kitsaskohana ning selles vaimus on tõestatud, et Browni ja Levinsoni viisakusmudel ei sobi hiina (Gu 1990, Mao 1994, Lee-Wong 1999), jaapani (Matsumoto 1988), nigeeria igbo (Nwoye 1992), zulu (de Kadt 1998) ja türki (Bayraktaroğlu 2000) taustsüsteemiga ning esialgsed väited universaalsest näost ei pea paika. (Watts 2003: 102-103)

Mills on (2003) seadnud kahtluse alla Browni ja Levinsoni arusaama nägu ohustavast aktist. Teooria kohaselt on selliseks teoks suhtluspartnerilt soola ulatamise palumine ning ohu minimeerimiseks tuleks seda palvet esitada tingivas kõneviisis modaalverbiga ning palve lõppu lisada partikkel *palun*. Kui eeldada, et mainitud akt kätkeb endas tõepoolest ohtu kuulaja näole, maalib see ühiskonnast üpris negatiivse pildi, sest soola küsimine kujutab endast vaevalt ohtu kuulaja autonoomsusele. (Mills 2003: 60)

1.2.2 Leechi viisakusprintsiiip

Geoffrey Leechi kohaselt on viisakusel suhtluses kõrge reguleeriv roll: säilitada sotsiaalset tasakaalu ja sõbralikku läbisaamist (Leech 1983: 82). Ta käsitleb viisakust koos Grice'i koostööpõhimõttega, kuid peab viisakust suhtluses siiski olulisemaks, rõhutades sõbralikku läbisaamist kui tingimust, mis laseb meil üleüldse eeldada, et

vestluspartner on koostööaldis. Leechi viisakuspõhimõte koosneb kuuest maksimist: takti-, lahkus-, tunnustus-, tagasihoidlikkus-, ühtivus- ja meeldimuspõhimõttest. Iga maksim jaotub omakorda kaheks alamaksimiks, mille olulisteks osapoolteks on *mina* (kõneleja) ja *teine* (kuulaja või keegi kolmas kõrvaline isik). Järgnevalt keskendutakse lähemalt kahele esimesele põhimõttele, mille Leech seob direktiivide³ ja komissiividega. Takti- ja lahkuspõhimõte keskenduvad vastavalt kuulajale ja kõnelejale, ning moodustavad ühe mündi kaks külge. Taktipõhimõtte kohaselt tuleb minimeerida kahju ning maksimeerida kasu *teisele*. Lahkuspõhimõte rõhutab kasu minimeerimist ja kahju maksimeerimist *minale*.

Leechi sõnul võib taktipõhimõtet vaadata kahest skaalast lähtuvalt. Neist esimene on kasu-kahju skaala, mille ühes otsas on propositsiooniline sisu, mis on kuulajale kasulik, kooskõlas taktipõhimõttega ja seega viisakas (13), teises otsas olev propositsiooniline sisu toob kuulajale aga kahju ning on vähem viisakas (14):

- (13) Võta veel üks võileib.
- (14) Koori need kartulid ära.

Kuna tegemist on skaalaga, jääb kahe äärmusliku näite vahele mõistagi hulgaliselt muid propositsioonilise sisuga näiteid. (1983: 107) Kasu-kahju skaala põhimõte on lihtne: mida soodsam propositsiooniline sisu kuulajale on, seda viisakama lausungiga on tegu.

Teisest küljest seob Leech taktipõhimõtte otseste ja kaudsete kõneaktidega, mainides, et viimased kõlavad viisakamana just seetõttu, et annavad oma väiksema ja nõrgema illokutiivse jõu tõttu kuulajale suurema valikuvõimaluse. Kui propositsiooniline sisu jääb samaks, kõlab otsene kõneakt (15) vähem viisakamana kui kaudne (16):

- (15) Vasta telefonile.
- (16) Kas sa saaksid kuidagi telefonile vastata? (1983: 108).

Direktiivseid käsklauseid (15) peab Leech taktituks, kuna nad võtavad kuulajalt ära otsustamisvõimaluse ning esmane oodatud reaktsioon lausungile on füüsiline tegu. Kui

---

³ Direktiivide asemel kasutab Leech terminit *impositiiv*, mis oma tähenduselt jääb samaks, kuid kõrvaldab võimaliku segaduse ingliskeelsete terminite *directive* (direktiiv) ja *direct* (otsene) vahel. Kuna eestikeelsetes terminites taolist segadust ei teki, kasutatakse käesolevas töös Leechi teooria tutvustuses direktiivide mõistet.

kuulaja pole nõus tegu sooritama, võib olukord kiiresti areneda konfliktseks. Kõige suuremat takti näitaks kõneleja üles küsilausega, mis keskendub kõneleja võimelisusele (16). Vastutus ei lasu sellises püstituses enam kuulaja õlgadel, sest isegi juhul kui kuulaja ise soovib palvele vastu tulla, ei pruugi see temast sõltumatutel asjaoludel võimalik olla. Kuulajal on võimalus keelduda ning jääda endiselt „heasse nimekirja“. Lisaks direktiivide viisakusastme tugevdamist lausetüübi abil, rõhutab Leech tingiva kõneviisi mõju taktipõhimõtte suurendamisel, kuna konditsionaal tähistab hüpoteetilist käitumist ning ei ole seotud reaalse asjade seisuga. (1983: 119-121)

Lahkuspõhimõtte keskendub samuti kasu-kahju skaalale, kuid sedakorda kõneleja vaatepunktist. Enamjaolt esineb lahkuspõhimõtte koos taktipõhimõttega, kuid seda võib leida ka üksinda (17):

(17) Kas ma saaksin veel X-i?

Leech rõhutab, et taktipõhimõtte kui kuulajakeskne printsiip on olulisem kõnelejakesksest lahkuspõhimõtttest. Viisakad lausungid kas väljendavad kuulajale tekkivat kasu või väldivad talle tekkiva kahju mainimist. Lausungiga (18) edastatud palve täitmiseks peaks kuulaja antud situatsioonis midagi ära andma. See tekitaks talle aga kahju ning palve läheks vastuollu taktipõhimõttega, kuna kuulaja rolli eksplitsiitne väljendamine rõhutab kahju efekti.

(18) Kas sa saaksid mulle seda elektripuuri laenata?

(19) Kas ma saaksin seda elektripuuri laenata?

Tunduvalt viisakamana kõlab lausung (19), milles on eemaldatud kuulajale tekkiva kahju mainimine ning selle asemel väljendatakse kõneleja kasu saavat rolli. (1983: 133-134)

Tunnustus- ja tagasihoidlikkuse põhimõtted moodustavad sarnaselt esimesele kahele printsiibile ühtse paari. Leechi sõnul rakenduvad need põhimõtted Searle'i ekspressiividele ja assertiividele. Tunnustuspõhimõtte kohaselt tuleb minimeerida *teise* laitmist ja maksimeerida kiitmist. Kõnelejal on seega sobilik teha kuulajale kompliment (20), kuid ühe või mõlema alamaksiimiga vastuollu minek jätab kasvatamatu mulje (21):

(20) Millise suurepärase roa sa valmistasid!

(21) Millise kohutava roa sa valmistasid!

Tagasihoidlikkuse põhimõtte rõhutab *mina* kiitmise minimeerimist ja laitmise maksimeerimist. Selle põhimõtte rikkumine päädib tihtipeale hooplemisega, nagu ilmneb näidete (22) ja (23) võrdlemisel, millest esimene on kooskõlas esimese tagasihoidlikkuse alamaksiimiga (*minimeeri mina kiitmist*) ning teine läheb sellega vastuollu:

(22) Palun võtke meie tunnustuse märgiks vastu see pisike kingitus.

(23) Palun võtke meie tunnustuse märgiks vastu see suur kingitus.

Tulemuseks on tagasihoidlik ja viisakas lausung (22) ning kiitlev ja ebaviisakas lausung (23). (Leech 1983: 135-136)

Kaks viimast põhimõtet pole üksteisega seotud nii nagu eelnevad põhimõttepaarid ning nende jaoks leidub Leechi sõnul vähem keelelist tõendusmaterjali. Ühtivuspõhimõtte alamaksiimid rõhutavad *mina* ja *teise* vahelise lahkeli minimeerist ja ühtivuse maksimeerimist. Suhtluspartnerid on altimad väljendama ühist arusaama kui lahkarvamust ning juhul kui vestluskaaslase vaatepunktiga ei olda nõus, valitakse täieliku mittenõustumise asemel tihti osaline mittenõustumine:

(24) A: Inglise keelt on raske õppida.

B: Tõsi, aga grammatika on üpris lihtne. (Leech 1983: 138)

Meeldimuspõhimõtte kohaselt tuleks minimeerida *mina* ja *teise* vahelist vastumeelsust ning maksimeerida meeldimust. See selgitab, miks me tajume õnnitlusi (25) ja kaastundeavaldusi (26) viisakate kõneaktidena, seda eriti kaastundeavalduste puhul, mis viitavad negatiivsele juhtumisele kuulaja elus.

(25) Mul on väga hea meel, et su kassiga nii läks.

(26) Mul on väga kahju, et su kassiga nii läks. (Leech 1983: 138-139)

Watts (2003) mainib, et kuigi Leechi nägemus viisakusest on tihedalt seotud kõneakti tüüptidega, ei seleta teooria seda, kuidas suhtluses osalejad teavad kindla kõneakti sooritamiseks vajaliku viisakuse tüüpi ja astet (Watts 2003: 69).

1.2.3 Viisakus ja kaudsus

Viisakuse ja kaudsuse vahele on varasemalt tõmmatud võrdusmärk: mida kaudsemalt palve esitada, seda viisakam see on. Selline arusaam põhineb nii Searle (1979) tähelepanekutel kui äsjakirjeldatud viisakuskäsitlustel. Kui Browni ja Levinsoni mudelis käsitletakse kaudsust negatiivse viisakuse alastrateegiana, siis Leech väidab, et kohati võib kaudsusel olla ka vastupidine efekt (Leech 1983: 170-171). Hilisemad uurimused on seadnud esialgse arusaama kaudsuse ja viisakuse samaväärsusest kahtluse alla.

Blum-Kulka, Danet, Gherson (1985) ja Blum-Kulka (1987) on näidanud, et võrreldes inglise keelega eelistatakse heebreakeelses suhtluses rohkem otsesemaid vahendeid. Nii leidub heebrea keeles imperatiivis kõneakte situatsioonides, kus inglise keeles tunduks käskiva kõneviisi kasutamine sobimatu. Põhjus võib seisneda selles, et Iisraeli ühiskonnas hinnatakse sotsiaalse distantsi hoidmist suhteliselt madalalt (Blum-Kulka, Danet, Gherson 1985: 137), samas kui inglise keelt kõnelevas ruumis on peetud oluliseks igäihe autonoomsust ja pigem hoidutakse teiste indiviidide kohustamisest ja nende segamisest (Wierzbicka 1991: 86). Inglise keeles täidab kaudsus teistsuguseid ülesandeid kui heebrea keeles ning ühele ja samale keelelisele vahendile omistatakse eri kultuurides erinev sotsiaalne tähendus.

Blum-Kulka (1987) sõnul ei tähenda suurem kaudsus automaatselt suuremat viisakusastet. Inglise ja heebrea keeles on viisakuse skaalal kõige kõrgemalt hinnatud konventsionaalselt kaudselt esitatud palveid, mille viisakus tuleneb Blum-Kulka sõnul selle esitusviisi pragmaatilise selguse ja ilmse mittesundimise vahelisest tasakaalust (1987: 144). Vihjed esindavad veel kraadi võrra kaudsemat väljendusviisi, kuid Blum-Kulka uurimuses peeti neid konventsionaalselt kaudsetest palvetest vähem viisakateks. Steven Pinkeri sõnul võib olukord muutuda vastupidiseks ning vihjed võivad kuulajale tunduda kohati koguni tahumatud, kuna nad seavad kahtluse alla kuulaja suutlikkuse ja tahte ning nõuavad suurt pingutust, et selgitada välja kõneleja lausungis peituv tegelik

eesmärk. Samuti võivad kaudsed kõneaktid jätta kõnelejast salakavala ja manipuleeriva mulje (Pinker 2007: 422).

Viisakuse ja kaudsuse vahelist suhet on võrreldud ka nt hispaania (Marquez Reiter 2000; Félix-Brasdefer 2005), korea (Yu 2011), kreeka (Terkourafi 2002) ja türgi (Marti 2006) keeles ning uurijad on jõudnud samale järeldusele, mida tegi Blum-Kulka (1987) – suurem kaudsus ei tähenda automaatselt suuremat viisakust. Samamoodi ei muuda otsesem väljendusviis kõnelejat tingimata ebaviisakaks, nagu nägime Iisraeli näitel. Osa kultuure hindabki kõrgelt just pragmaatilist selgust ning suhtluses seostatakse otsesust aususega (Ogiermann 2009: 191). Selliselt tõlgendatakse viisakust näiteks vene kultuuriruumis. Viisakusega seostatakse pigem otsekoheisust ja selget väljendusviisi, mitte aga „näo“ ohustamise vähendamist (Rathmayr 1994: 271, viidatud Ogiermann 2009 järgi). Sarnast tendentsi on märkinud Keevallik (2005) ka eestlaste seas – suhtluses peetakse sisu näo vajadustest olulisemaks. Kahtlemata ei saa väita, et viisakus ja kaudsus ei ole omavahel kuidagi seotud, kuid arvukad uurimused viitavad sellele, et esialgsesse arusaama kahe parameetri vahekorra tuleks suhtuda ettevaatlikkusega.

1.3 Palved

Palved on igapäevases suhtluses tihedalt kasutatud ning ühtlasi ühed esimesed laste poolt omandatud kõneaktid (Warga 2005: 142). Searle'i liigituses kuuluvad palved direktiivide klassi, väljendades kõneleja püüet panna kuulaja midagi tegema. Täpsemalt on palve näol tegemist kõneaktiga, milles kõneleja väljendab oma tahet, et kuulaja sooritaks palvega esitatud teo, mis on kõneleja või kellegi kolmanda huvides, ning mis võib hõlmata nii verbaalseid kui mitteverbaalseid kaupu ja teenuseid (Trosborg 1995: 187, Taleghani-Nikazm 2006: 1). Teisisõnu loetakse ka küsimusi teatud tüüpi palveteks, kuna küsimuse näol püüab kõneleja panna kuulaja midagi tegema, täpsemalt midagi ütlema. Mitte kõik kõneaktide uurijad ei leia, et küsimus on palve eritüüp. Kerbrat-Orecchioni (2005) näeb palves ja küsimuses kahte eraldiseisvat kõneakti. Mõlemad kuuluvad nõuete (*demande*) hulka, mis moodustavad omaette direktiivide alagrupi

(Kerbrat-Orecchioni 2005: 84). Palvet käsitletakse siinses töös pigem laiemana mõistena, mis hõlmab ka küsimusi.

Üldjuhul kaasneb palvele positiivselt reageerimisega kuulajale teatav kahju (ajaline, füüsiline vm). Seetõttu on Haverkate (1984) nimetanud palvet ka impositiivseks direktiiviks. Lisaks impositiivsetele aktide, mille kaudu kõneleja püüab mõjutada kuulaja teadlikku tegevust, et viimane sooritaks propositsioonis kas otse väljendatud või kaudselt vihjatud tegevuse, mis on peamiselt kõneleja huvides, võivad direktiivid olla ka mitte-impositiivsed, tuues kasu peamiselt kuulajale. Mitte-impositiivsed aktid on näiteks kutsed, nõuanded ja soovitusel. Impositiivseks aktiks on palve kõrval käsk ning kahe kõneakti erinevus seisneb võimuses: käsu esitamisel peab kõneleja olema teemakohases olustikus võimupositsioonil, vaid seeläbi saab muuta mainitud tegevuse sooritamise kuulaja jaoks kohustuslikuks. Palve puhul põhineb otsus end vastava tegevusega siduda kuulaja isiklikul soovil, võimalusel või tahtel, ta pole eelnevalt millekski kohustatud. (Haverkate 1984: 18-19) Kuulaja mitte-kohustamine muudab Browni ja Levinsoni (1987) viisakusmudeli kohaselt palve käsust viisakamaks. Palvega nõustumisega näitab kuulaja üles oma heatahtlikkust ning keeldumisel ei ole kõnelejal alust seda kuulajale pahaks panna.

Kõnelejal on palve esitamisel võimalik mängida impositiivsete ja mitte-impositiivsete aktidega ehk strateegiliselt väljendada oma palvet selliselt, et mainitud teo sooritamine on kõigi asjaosaliste või isegi ainult kuulaja huvides. Trosborg (1995) rõhutab, et eri kõneaktide vahele pole alati võimalik selget piiri tõmmata ning palvet võib esitada ka näiteks hoiatuse või nõuandmisena (Trosborg 1995: 188-189).

Searle rõhutas kõneaktide puhul õnnestumistingimuste suurt tähtsust. Õnnestumistingimused on vaja täita selleks, et kõneakt edukalt läbi viia (Searle 1969). Iga kõneakti tingimused on erinevad ning palve esitamiseks peavad olema täidetud õnnestumistingimused, mis on toodud välja tabelis 1.

Tabel 1. **Palve õnnestumistingimused** (Searle 1969: 66)

	Palve
Propositsioonilise sisu tingimus	Kuulaja tulevane tegu A
Eeltingimus	(a) Kõneleja usub, et kuulaja on võimeline tegema A (b) Ei ole ilmne, et kuulaja teeb A omaalgatuslikult
Siirustingimus	Kõneleja tahab, et kuulaja teeks A
Olemustingimus	Panna kuulaja tegema A

Olemustingimus vastab palve funktsioonile – eesmärk on panna kuulaja teatud tegu sooritama. Propositsioonilise sisu tingimusega täpsustatakse propositsioonile rakenduvad piirangud ning palve puhul peab tegemist olema tulevikus planeeritava teoga, mille viib täide kuulaja. Siirustingimuse kohaselt peab kõneleja tõepoolest soovima seda, et kuulaja palves mainitud teo sooritaks. Kui see soov puudub, tundub palve esitamine asjatu: milleks paluda abi, kui tegelikult seda ei soovitagi? Eeltingimusi on palvete puhul kaks. Esimene eeltingimus nõuab, et kõneleja oleks kindel kuulaja võimelisuses soovitud akt sooritada. Teise eeltingimusena ei tohi kõneleja eeldada, et kuulaja sooritab soovitud teo omaalgatuslikult. Kerbrat-Orecchioni (2005) seob õnnestumistingimused konventsionaalselt kaudsete palvete esitamiskiisidega. Tema sõnul saab prantsuse keeles esitada konventsionaalselt kaudset palvet näiteks siirustingimust kinnitades (*j'aimerais bien que tu fermes la porte [ma tahaksin, et sa ukse kinni paneksid]*) või küsides teatud õnnestumistingimuste paikapidavuse kohta (*tu peux fermer la porte? [kas sa saad ukse kinni panna?]*). (Kerbrat-Orecchioni 2005: 100-101)

1.3.1 Peaakt ja välised modifitseerijad

Tegelikus keelekasutuses esitatakse palveid harva ühe lausungiga. Kõnelejad võivad palvete esitamisel näidata üles suurt leidlikkust ning üritada kuulajat mitmel moel endale sobivas suunas mõjutada. Palvete uurimisel eristatakse peaakti ja väliseid modifitseerijaid. Peaaktiks (*head act*) loetakse kogu palve pikemast konstruktsioonist seda osa, mis võib kõneakti realiseerida iseseisvalt ilma teiste elementideta (Blum-

Kulka jt 1989: 17). Välised modifitseerijad (*external modifier*) on peaaktile eelnevad või järgnevad lausungid, millel on oluline roll peaakti pehmendamisel või intensiivistamisel (Blum-Kulka jt 1989: 287). See eristus põhineb CCSARP (*Cross-cultural speech act realization project*) raames Blum-Kulka jt (1989) poolt välja töötatud kodeerimisplaani. CCSARP on laiahaardeline uurimus, mille raames võrreldi austraalia, briti ja ameerika inglise, kanada prantsuse, taani, saksa ja heebrea keelt. Ühtne kodeerimisplaan võimaldas erinevaid keeli kindlaksmääratud alustel analüüsida ning sellest tulenevalt omavahel võrrelda. Järgnevalt tutvustatakse lühidalt CCSARP kodeerimisplaani, mille mõju hilisematele palvete uurimustele on raske üle hinnata. Pikemalt peatutakse sel teemal magistritöö meetodi tutvustamisel, kuna esialgsesse CCSARP kodeerimisplaani on uuritud materjalist lähtuvalt viidud sisse asjakohased muudatused.

Kui palve ülesehitus koosneb enamast kui ühest lausungist, on peaakt see, mis annab palve funktsiooni kõige tugevamini edasi. Peaakt võib olla esitatud otseselt, konventsionaalselt kaudselt või mittekonventsionaalselt kaudselt. Kõik kolm tasandit jagunevad edasi spetsiifilisemateks alternatiivseteks peaakti strateegiateks. CCSARP peaakti strateegiatasandid ja täpsemad strateegiad on välja töötatud selliselt, et neid saaks hõlpsasti rakendada erinevate keelte uurimisel ja kõigi strateegiatasandite esinemist on tõestatud arvukates uurimustöodes. Lisaks CCSARP-s uuritud austraalia, ameerika ja briti inglise, kanada prantsuse, taani, saksa ja heebrea palvetele on peaakti strateegiaid muuhulgas kirjeldatud veel pärsia ja ameerika inglise (Eslamirasekh 1993), araabia ja ameerika inglise (Tawalbeh, Al-Oqaily 2012), prantsuse ja hollandi (Van Mulken 1996) ning inglise ja kantoni palveid (Lin 2009). Van Mulkeni (1996) sõnul on strateegiate puuduseks nende piiravus (1996: 692) ning mõningates uurimustes on seetõttu tehtud vajalikud (väikesed) muudatused. Siiski saab CCSARP strateegiad kasutades klassifitseerida palveid erinevates keeltes ühtsetel alustel, mis võimaldab keeltevahelise võrdlemise.

Samuti võib varieerida peaakti perspektiivi ehk esitada palvet kõneleja, kuulaja, kõneleja ja kuulaja mõlema või impersonaalsest vaatepunktist. Olgugi et perspektiiv võimaldab muuta palve kohustavat mõju, ei ole sellele palvete uurimisel suurt tähelepanu osutatud. Perspektiivi on käsitletud näiteks Haverkate (1984) hispaania

keele kõneaktide uurimisel, Ellis (1992) inglise keelt võõrkeelena õppijate hulgas, Matoba (1996) jaapani ja saksa keele võrdlemisel, Woodfield ja Economidou-Kogetsidis (2010) inglise keelt emakeelena kõnelejate ja võõrkeelena õppijate võrdlemisel. Enamjaolt on palvete uurimisel keskendunud siiski peaakti strateegiale ning lõviosas uurimustest on perspektiiv jäänud tagaplaanile.

Strateegia ja perspektiivi kõrval toovad Blum-Kulka jt (1989) kodeerimisplaanis välja ka peaakti sisemised modifitseerijad, mis võimaldavad kas süntaktiliste või leksikaalsete vahenditega palvet pehmemdada või intensiivistada. Süntaktiliste pehmemdajatena on Blum-Kulka jt (1989) muuhulgas toonud välja küsilause, eeltingimuse eitamise, subjunktiiv, konditsionaali ja aspekti. Teatud leksikaalsed vahendid, näiteks viisakusmarkerid (*palun*) või vähendava mõjuga adverbiaalsed laiendid (*natuke, korra*) võivad peaakti pehmemdada. Palve mõju saab ka suurendada, kasutades näiteks ajalisi intensiivistajaid (*otsekohe*) ja negatiivse konnotatsiooniga markeeritud leksikaalsed vahendid (*seapesa*).

Välise modifitseerijate mõiste koondab peaaktist väljaspool asuvaid lausungeid, mida kõneleja palve pehmemdamiseks või intensiivistamiseks lisab (Blum-Kulka jt 1989: 281). Blum-Kulka jt (1989) jaotasid välised modifitseerijad laias laastus kaheks. Tähelepanupüüdjad (*alerters*) eelnevad peaaktile ja teavitavad kuulajat järgnevast kõneaktist. CCSARP-s kodeeriti tähelepanupüüdjateks tiitlid, eesnimed, perenimed, hellitusnimed, teretused ja muud sarnase funktsiooniga väljendid. Tugivahendid (*supportive moves*) võivad peaaktile nii eelneeda kui järgneda ning nende hulka loeti muuhulgas kuulajalt eelnõustumise saamist, seletusi, tasu lubamist ja ähvardusi. Hilisemaid välise modifitseerijate liigitusi on omalt poolt pakkunud välja teisedki palvete uurijad (Kerbrat-Orecchioni 1992, Trosborg 1995, Sifianou 1999, Woodfield ja Economidou-Kogetsidis 2010). Suures osas on põhinetud CCSARP esialgsele liigitusele, kuid kuna iga uue materjaliga võivad kaasneda uued nähtused, mida varasemad liigitused ei pruugi hõlmata, on teatud muudatused hädavajalikud.

1.4 Varasemad uurimused palvetest eesti ja prantsuse keeles

Eesti keelemaastikul on varasemalt palvete uurimisega tegelenud Renate Pajusalu, kes võrdles omavahel küsitluse teel saadud eesti, soome ja vene palveid (Pajusalu 2014) ning tõi välja grammatilised ja leksikaalsed vahendid, millega mainitud keeltes palvete peaakte esitati. Grammatiliste pehmedajate, nagu küsilause, modaalkonstruktsioonide, verbi konditsionaalvormide ja eituse esinemissagedus jäi eesti peaaktides soome ja vene peaaktide vahele. Samale materjalile on toetunud Pajusalu jt (avaldamiseks esitatud), kes võrdlesid peaakte eesti, vene, soome, leedu ja prantsuse keeles. Pajusalu jt leidsid, et eesti keeles kasutatakse palvete pehmedamiseks peamiselt küsilauseid ning levinud on ka tingivas kõneviisis modaalverb *saama*. Prantsuse keeles esitati palved samuti küsilausena ning võrreldes teiste uuritud keeltega kasutati rohkem konditsionaali, minevikku ning kõnelejakeskseid pealauseid. Pajusalu jt uurimusest on välja kasvanud ka käesolev magistr töö, mille eesmärk on läheneda palvetele veidi teise nurga alt ja keskenduda peaakti strateegiale, perspektiivile ja välistele modifitseerijatele.

Tartu Ülikoolis on mitmeid palveteemalisi lõputöid kaitstud inglise filoloogia osakonnas. Palveid on uurinud Annika Aas (1999) oma bakalaureusetöös, milles ta võrdles eesti ja inglise palveid⁴. Natalja Zagura (2006) magistr töö tutvustab vahekeele institutsionaalseid palveid, keskendudes inglise ja eesti keelele. Töö materjal põhineb loomulikult keelekasutusel ning meetodina on kasutatud konversatsioonianalüüsi. Vjatšeslav Konovalov (2001) on oma magistr töö uurinud inglise ja vene palveid. Materjal on kogutud diskursuse täiendamise ülesandega ning Konovalov võrdles vene ja inglise keeles esitatud palvete viisakust, lähtudes Browni ja Levinsoni viisakusstrateegiast.

Browni ja Levinsoni viisakusteooria raames on palveid/käskke uurinud ka Leelo Keevallik (2005). Uuritav materjal olid telefonivestlused ning Keevallik toob välja, et palveid esitati nii imperatiivis, kasutades otsese viisakuse strateegiat, kui implitsiitselt, rakendades kaudset viisakust. Eestlased ei pööra aga üldiselt „näole“ väga suurt tähelepanu ning keskenduvad suhtluses pigem sisule kui suhetele (Keevallik 2005: 214).

---

⁴ Aasa bakalaureusetöö on Tartu Ülikooli inglise filoloogia osakonna raamatukogust kaduma läinud ja seetõttu pole võimalik käesoleva töö tulemusi Aasa tööga võrrelda.

Direktiivseid kõneakte on infodialoogides uurinud Tiit Hennoste ja Andriela Rääbis (2004), kes mainivad peamiste palvetele omaste keeleliste vormistusvahenditena *mina-*vormi, tingiva kõneviisi ning korduvate verbide (nt *soovima, tahtma, on vaja*) kasutamist, grammatiliste vormide (nt jussiiv, umbisikuline tegumood, käskiv kõneviis) mitmekesisust ning poesituatsioonides palve esitamist fraasidena. Konditsionaali rolli palvete pehmendusvahendina on märkinud ka Pajusalu ja Pajusalu (2004).

Rääbis (2012) uuris suhtluslingvistika raamistikus direktiivsekventse isa ja tütre suhtluses. Juhtumianalüüsist selgus muuhulgas, et vanema poolt esitatud käskivas kõneviisis direktiivile järgnes tegevuse läbiviimine, modaalverbi sisaldavale direktiivile aga pigem keeleline nõustumine.

Direktiivide väljendamist eesti keeles on uurinud Helle Metslang (2004), kes leidis, et peamiseks direktiivide väljendajaks on imperatiivivormis verb ja käsklause. Käskivale kõneviisile ja selle funktsioonidele on keskendunud Erelt ja Metslang (2004), tuues välja ainsuse ja mitmuse 2. pöörde keskse ja stabiilse rolli. Võrreldes 1. ja 3. isiku vormidega esineb *sina-* ja *teie-* vormides vähem semantilist ja morfoloogilist varieerumist ning 2. pöörde vormid on imperatiivi kohustuslikud liikmed. Lisaks imperatiivile on Metslang (1981) andnud põhjaliku ülevaate küsilausest eesti keeles.

Palvete uurimisel prantsuse keeles on keskendutud nii mitme keele võrdlustele, kus prantsuse keel on üks võrreldavatest keeltest, vahekeele palvetele kui ka ainult prantsuse keelele omaste palvete kirjeldamisele. Kaudsete kõneaktide tutvustamisel mainiti juba eespool Catherine Kerbrat-Orecchionid, kes on andnud oma teoses „Les actes de langage dans le discours“ (2005) põhjaliku ülevaate palvetest prantsuse keeles. Samuti on ta toimetanud kogumiku „La Question“ (1991), milles käsitletakse küsimusi ja väitlauseid. Kerbrat-Orecchioni ja Véronique Traverso (2008) juhendamisel on antud välja kogumik, mis põhineb autentsel suulisel korpusel ning annab ülevaate müügisituatsioonide keelelisest ja ühtlasi ruumilisest ülesehitusest. Muuhulgas kirjeldatakse ka palvete konstrueerimist, mis toimub kõneleja ja kuulaja koostöös. Sama suuline korpus on aluseks teistelegi teostele, artiklitele ja väitekirjadele. Traverso (2000) märgib, et Prantsusmaa väikeste poodide müügisituatsioonid koosnevad kolmest osast: avamine (teretused, tervise kohta küsimine), kaubavahetusega seotud vestlus ning

lõpetamine (tänamised kliendi ja müüja poolt, hüvastijätud, soovid). Sarnase situatsiooniga puutume kokku ka magistritöö analüüsi osas.

Kontrastiivselt on prantsuse ja hollandi keele palveid uurinud Van Mulken (1996), kes leidis, et prantsuse keeles kasutatakse rohkem väliseid modifitseerijaid, samas kui hollandi palvetes esineb enam leksikaalset pehmendamist. Sina/teie pöördumist erinevates romaani keeltes on uurinud Béatrice Coffen (2002) ning samal teemal on Eva Havu (2009) võrrelnud prantsuse ja soome keelt. Soome ja prantsuse keelt on uurinud ka Heidi Viljamaa (2012) oma magistritöös, keskendudes prantsuse keelt õppivate soomlaste palvetele ja tänamistele ning võrreldes neid prantsuse keelt emakeelena kõnelejate produtseeritud kõneaktidega. Vahekeelest on teoreetilise ülevaate andnud Muriel Warga (2007), kes on ühtlasi kõrvutanud prantsuse keelt võõrkeelena õppijate ja emakeelsete kõnelejate palveid (2005). Linda Harlow (1990) uuris küsimustiku teel saadud tulemuste põhjal prantsuse keelt emakeelena kõnelejate ja võõrkeelena õppijate palveid. Analüüsitud materjalist selgus, et suhtluspartneri vanus mõjutab oluliselt palve peaakti strateegiat: vanemate inimeste poole pöördumisel eelistati kaudsemaid strateegiaid kui noorte suhtluspartnerite puhul. Ühtlasi mõjutas sotsiaalne distants palve pikkust. Tuttavale esitatud palvetes esines vähem väliseid modifitseerijaid. Võõra poole pöördumisel lisati seevastu pikemaid seletusi, et palve esitamist põhjendada.

2. Töö materjal ja meetod

2.1 Diskursuse täiendamise ülesanne ja kasutatud andmestik

Kõneaktide uurimisel on kõige laiemalt levinud meetod diskursuse täiendamise ülesanne. Esmalt kasutas seda Edward Levenston (1975), et määrata kindlaks Kanadasse saabuvate immigrantide inglise keele oskus. Tegemist polnud tollal mitte keelelise materjali kogumise, vaid kommunikatiivse pädevuse hindamisega. Hiljem võeti meetod kasutusele kõneaktide uurimisel ning sellel põhineb suur hulk artikleid ja teoseid, milles keskendutakse kultuuridevahelisele kõneaktide võrdlusele või vahekeelele (House ja Kasper 1981; Blum-Kulka ja Olshain 1984; Blum-Kulka jt 1989; Sifianou 1992; Trosborg 1995; Cenoz ja Valencia 1996; Lubecka 2000; Márquez Reiter 2000; Fukushima 2002; Lee 2005; Barron 2007; Rue ja Zhang 2008; Ogiermann 2009; Yu 2011).

Diskursuse täiendamise ülesandes antakse keelejuhile situatsioonikirjelduses ülevaade kontekstist (tegevuskoht, suhtluspartnerite vaheline sotsiaalne distants, suhtluspartnerite staatus jm) ning palutakse tal seejärel formuleerida uurimisobjektiks olev kõneakt. CCSARP (*Cross-cultural speech act realization project*) materjali kogumisel esitati keelejuhtidele küsimustik dialoogiga, mis koosnes lüngast ning sellele järgnevast vastusest, mis andis märku, milline kõneakt (palve või vabandus) tuli lünka produtseerida. Kenneth Rose (1992) leidis, et võrreldes ülesannetega, kus etteantud vastus puudus, ei toonud selle lisamine kõneakti produtseerimisel olulist erinevust kaasa. Sellest avastusest tulenevalt loobusid uurijad edaspidi vastusest ja kasutasid avatud küsimustikku.

Blum-Kulka jt (1989) mainisid, et kuigi parim materjal kõneaktide uurimiseks pärineb loomulikust keelekasutusest, oleks välitöö meetodil seitsmes eri riigis pea võimatu koguda sarnases kontekstis esitatud palved ja vabandused. CCSARP eesmärgiks oli uurida stereotüüpilisi aspekte, mida saaks kultuuridevaheliselt võrrelda. (Blum-Kulka jt 13-14) Kõneaktide uurimisel peetakse diskursuse täiendamise meetodi suurimaks eeliseks suure hulga materjali kogumist võrdlemise kerge vaevaga ning uurimise jaoks vajalike muutujate tõhusat kontrolli all hoidmist (Blum-Kulka jt 250).

Konteksti kindel määratlemine situatsioonikirjelduses võimaldab kogutud materjali hõlpsasti omavahel võrrelda. Kuna tegemist pole loomuliku keelekasutusega, rõhutab Félix-Brasdefer, et diskursuse täiendamise meetodiga mõõdetakse osalejate keelelisi *teadmisi*, mitte keelelist *kasutust* (Félix-Brasdefer 2010: 45).

Küsimustiku puuduseks peetakse tihti ebaharilikku rolli, millesse informant pannakse. Selle tulemusena võivad produtseeritud lausungid olla ebaloomulikud. Oluliseks kitsaskohaks peab Yuan (2001) diskursuse täiendamise ülesandes seda, et informant peab kõike väljendama vaid ühe voo jooksul ning puudub loomulikule suhtlussituatsioonile omane läbirääkimine (Yuan 2001: 284). Samuti jäävad diskursuse täiendamise ülesande puhul kõrvale muud suulisele kõnele omased, paralingvistilised ja mitteverbaalsed elemendid (Kasper 2000: 326). Autentse keelelise materjali uurimiseks sobib hästi konversatsioonianalüüs, mis arvestab kõneaktide detailsel uurimisel nende ülesehitust mitme voo vältel, kaasates sellesse protsessi kõik suhtluspartnerid (Taleghani-Nikazm 2006: 2). Kuigi taoline materjal annaks kõige asjakohasemat infot keelekasutuse kohta, oleks erinevate keelte võrdlemiseks tarvis äärmiselt mahukaid ja mitmekülgseid korpuseid (Pajusalu 2014: 242). Keelte omavahelist võrdlemist võimaldab paremini küsimustiku teel kogutud materjal, kuna keeleuurija on saanud muutujaid hõlpsasti kontrolli all hoida.

Magistritöö materjali kogumisel on kasutatud Renate Pajusalu (2014) poolt välja töötatud diskursuse täiendamise ülesannet, mis koosneb kümnest situatsioonist. Kujuteldava reaktsioonina nõuti kas palve sõnastamist või küsimuse esitamist. Situatsioonid olid järgmised (eesti- ja prantsuskeelne küsimustik on toodud välja vastavalt Lisas 1 ja Lisas 2):

S1 (Eksam): Magasid eksamipäeval sisse. Sul on siiski väike lootus, et õppejõud lubab sul eksami sooritada mingil muul ajal. Kirjutad talle meili. Kuidas sõnastad oma soovi?

S2 (Raamatukogu): Sa ei suuda raamatukogus leida vajalikku raamatut. Lähed laua juurde, kus istub raamatukogutöötaja ja kirjutab midagi arvutis. Kuidas palud temalt abi?

S3 (Lennujaam): Oled hilinemas lennukile. Taksot ei ole kiiresti võimalik saada. Sinu naabril on auto ja sa just nägid aknast, et ta tuli koju. Sul tekib mõte, et ta võiks sind

lennujaama ära viia. Te ei tunne küll hästi, olete ainult tervitanud, aga ta on noor inimene ja paistab väga lahke. Lähed naabri ukse taha, helistad uksekella. Naaber avab. Mida ütled?

S4 (Raamat): Tahaksid lugeda raamatut, mis on olemas sinu sõbral. Kohtud temaga homme niikuinii. Helistad talle ja palud raamat homme kaasa võtta. Mida ütled?

S5 (Pood): Soovid osta poe kulinaarialetist kolm grillitud kanakoiba. Mida ütled müüjale?

S6 (Teesid): Sul on vaja saata teesid rahvusvahelisele üliõpilaskonverentsile. Tähtaeg on täna õhtul, teesid peaks olema inglise keeles. Kahtled oma keeleoskuses ja tahad paluda head sõpra, kes inglise keelt hästi oskab, teesid üle vaadata. Aga tead ka, et tal on homme tähtis eksam ja arvatavasti väga vähe aega. Helistad siiski. Mida ütled?

S7 (Bussijaam): Oled võõras linnas eksinud. Tahad küsida esimeselt vastutulijalt, kus asub bussijaam. Vastu tulebki üks vanem proua. Kuidas küsid?

S8 (Pealkiri): Oled päeval rääkinud sõbraga ühest raamatust, mille pealkiri on miskipärast meelest läinud. Saadad sõbrale SMS-i, et ta selle meelde tuletaks. Mida kirjutad?

S9 (Graveering): Sul on vaja lasta kingiks ostetud lusikale graveerida nimi. Lähedal on üks kellasepäri, aga sa ei tea, kas nad teevad sellist teenust või mitte. Otsustad siiski läbi astuda ja küsida. Mida ütled?

S10 (Kindlustus): Sul on vaja saada oma kindlustusfirmalt tõend panga jaoks, et sinu korter on kindlustatud (kõik on korras ja korter tõesti on kindlustatud, aga pank muretsseb laenu tagatise pärast). Leiad internetist ühe oma kindlustusfirma ametniku nime ja meiliaadressi. Mida kirjutad?

Situatsioonide koostamisel oli eesmärk kaasata olukordade kirjeldusse võimalikult palju muutujaid. Üheks muutujaks oli tutvusaste: sõbra poole pöördutakse situatsioonides S4, S6, S8 ning võõra isiku poole situatsioonides S2, S3, S5, S7, S9, S10, seejuures olid pooled situatsioonid institutsionaalsed (S1, S2, S5, S9, S10). Veel varieerusid situatsioonid suhtluskanali poolest. S1 ja S10 eeldasid kirjalikku suhtlus meili ning S8 mobiilisõnumi teel. Näost näkku suheldi situatsioonides S2, S3, S5, S7 ja S9 ning telefoni teel helistati situatsioonides S4 ja S6. Situatsioonides 1-6 ja 10 oodati

vastuseks palve, situatsioonides 7-9 aga küsimuse ehk informatsiooni palve formuleerimist. Viimaks erinesid situatsioonide raskusastmed, mis hõlmasid ühest küljest töökohustuste hulka kuuluvaid tegevusi (nt S5 ja S10), mis eeldatavasti pehmemdamist ei nõua, teisest küljest aga ka suure teene palumist võõralt isikult (nt S3). (Pajusalu 2014: 243)

Eestikeelne ülesanne paluti täita 20 Tartu Ülikooli üliõpilasel ning prantsuse keelde tõlgitud variant 20 Pariisi ida-keelte ja -kultuuride instituudi (INALCO) üliõpilasel^{5,6}. Mõlemas keeles saadi 10 situatsiooni kohta kokku 200 vastusteksti ning kokku analüüsiti 400 palvet. Peamiselt olid keelejuhtideks naissoost üliõpilased, kes õppisid keelega seotud eriala. Valim pole ühiskonna suhtes representatiivne, kuid just keelejuhtide sarnane taust võimaldab saadud tulemusi paremini omavahel võrrelda. Töö autor on tänulik San San Hnin Tunile INALCO-st, kes tõlkis küsimustiku prantsuse keelde ja kogus vajalikud 20 ankeeti, Anu Treikelderile, kes leidis puudulikele prantsuse ankeetidele asendused, ja Renate Pajusalule eesti ankeetide kokkukogumise eest.

2.2 Meetod

Materjali analüüsimisel on tuginetud peamiselt Blum-Kulka jt (1989) kodeerimisplaanile, mida tutvustati põgusalt töö teoreetilises osas. Järgnevalt antakse rakendatud meetodist täpsem ülevaade. Esmalt tutvustatakse peaakti strateegiaid ja perspektiivi, seejärel keskendutakse välistele modifitseerijatele. Materjali uurimisel on andmeid analüüsitud nii kvantitatiivselt, tuues välja arvandmed selle kohta, kui palju erinevaid peaakti strateegiaid, peaaktis domineerivat perspektiivi ja väliseid modifitseerijaid uuritud keeltes esines, kui ka kvalitatiivselt, pakkudes selgitusi keelejuhtide tehtud valikutele.

---

⁵ Algses prantsuse materjalis esines 3 vastuseankeeti, milles oli osa situatsioone jäetud vastuseta ning milles esinevad ortograafiavead viitasid sellele, et vastaja emakeel polnud prantsuse keel. Seetõttu asendati puudulikud ankeedid vastustega, mis saadi Tartu Ülikooli romanistika osakonna ja Keelekeskuse praktikantidelt, kelle emakeel on prantsuse keel.

⁶ Suur tänu San San Hnin Tunile INALCO-st, kes tõlkis küsimustiku prantsuse keelde ja kogus vajalikud 20 ankeeti, Anu Treikelderile, kes leidis puudulikele prantsuse ankeetidele asendused, ja Renate Pajusalule eesti ankeetide kokkukogumise eest.

2.2.1 Peaakt

Peaakti kui palve funktsiooni kõige tugevamalt edasi andvat lausungit on võimalik esitada mitmel viisil. CCSARP-s eristatakse kolme tasandit (otsene, konventsionaalselt kaudne ja mittekonventsionaalselt kaudne), mis jagunevad 9 alternatiivseks peaakti strateegiaks. Magistritöös on kasutatud veidi muudetud varianti, milles kõige väiksema numbriga strateegia väljendab kõige otsesemat võimalust peaakti esitada ning iga järgmise strateegia muutub palve peaakti esitus kaudsemaks (näited on pärit uuritud materjalist):

Otsene strateegiatasand:

1. Kõneviisist tuletatav (*mood derivable*) – verbi grammatiline kõneviis väljendab lausungi illokutiivset jõudu. Prototüüpselt on selleks vormiks käskiv kõneviis ehk imperatiiv (*võta see teos endaga kaasa*), kuid siia hulka kuuluvad ka elliptilised struktuurid, milles imperatiivne verb on ära jäetud, kuid funktsioon jääb samaks (*kolm kanakoiba palun*). Elliptilised struktuurid eeldavad suhtluspartneritelt ühist taustateadmist, mistõttu verbi ärajätmine ei muuda lausungit arusaamatuks.
2. Eksplitsiitne performatiiv (*explicit performative*) – kõneleja väljendab selgelt lausungi illokutiivset eesmärki, valides sobiva illokutiivse verbi (*palun võimalust kirjutada eksam mõnel muul ajal*).
3. Pehmendatud performatiiv (*hedged performative*) – lausungi eesmärki väljendav illokutiivne verb on pehmendatud (*kas tohin paluda, et viite mind lennujaama ära?*).
4. Lokutsioonist tuletatav (*locution derivable*) – illokutiivne eesmärk on otseselt tuletatav lausungi semantilisest tähendusest (*ehk lased ühest tekstist silmad üle?*). Siia gruppi kuuluvad ka infoküsimused, mille vastuseks oodatakse kuulajalt infolünga täitmist. Infoküsimused esitati uuritud materjalis kas üldküsilausega, mille puhul oodatakse propositsiooni tõeväärtuse kohta kas eitavat või jaatavat vastust (*kas teil näiteks lusikale graveeringut saab teha?*), või eriküsilausega, milles leiduv küsisõna määrab kindlaks teadmistelünga, mille

täitmist kuulajalt oodatakse (*kus asub lähim bussijaam?*) (Siemund 2001: 1011-1012).

5. Tahte väljendamine (*want statement*) – lausung väljendab kõnelejapoolset soovi või vajadust, et propositsioonis mainitud tegevus leiaks aset (*soovin saada uue võimaluse eksami sooritamiseks; mul oleks vaja üht raamatut*).

Konventsionaalselt kaudne strateegiatasand:

6. Eeltingimusele viitamine (*query preparatory*) – lausungis viidatakse mõnele palve täitmiseks vajalikule eeltingimusele, mis on keeles muutunud konventsionaalseks. Uuritud materjalis viidati eeltingimustega kuulaja võimelisusele (*kas te saaksite mind aidata?*), nõusolekule (*kas te oleksite nõus mind 10 euro eest ära viskama?*) või tahtele (*voudriez-vous me fournir une attestation d'assurance... [kas te tahaksite mulle väljastada kindlustustõendi?]*), ajalisele (*ega sa vist ei jõua mind inglise keelega aidata*) või üldisele võimalikkusele (*kas see oleks võimalik?*) palve täita. Hilisemas analüüsis on iga situatsiooni puhul sulgudes toodud välja ka eeltingimusele viitavad verbid, mida uuritud keeles kasutati. Samuti kuuluvad siia gruppi tingimuslaused, kuna nad täpsustavad pealausega tähistatud sündmuse toimumise tingimust (EKG II: 308), ja *kui*-algulised komplementlaused eesti keeles ning neile vastavad *si*-algulised komplementlaused prantsuse keeles (*oleksin tänulik, kui saaksite need e-meilile saata*). Enamasti on eeltingimustele viitavad peaaktid esitatud küsilauseana.

Mittekonventsionaalselt kaudne strateegiatasand:

7. Vihjed (*hints*) – lokutsioonist ei saa otseselt tuletada lausungi eesmärki. Illokutiivse akti olulistele elementidele võidakse siiski viidata (*otsin ühte raamatut*).

Peaaktidele eelnes mõlemas uuritud keeles kohati eelfraase. Süntaktiliselt on eelfraasi näol tegemist pealausega ning peaakt jääb selles kontekstis kõrvallauseks, mis eesti keeles võib vormiliselt ka iseseisvalt esineda. Prantsuse keeles vajab peaakt selles kontekstis kas küsipartiklit *si* või muud siduvat vahendit. Materjalis esinevates eelfraasides viidati kas kõneleja soovile (*sooviksin teada, kas...*) või leidus selles (pehmendatud) performatiiv (*tahtsin küsida, kas...; küsin sellist asja: kas...*). Eelfraas

on pehmendav vahendi, mis võimaldab tihti kõnelejal end palve esitamisest distantseerida, esitades eelfraasis leiduva finiiitse verbi konditsionaalis (*sooviksin*) või minevikus (*tahtsin*).

Blum-Kulka jt (1989) eristavad nelja võimalikku peaakti perspektiivi (näited on laenatud Blum-Kulka jt (1989) käest ja tõlgitud eesti keelde):

- Kõneleja domineerimine ehk palve esitatakse kõneleja vaatepunktist (*kas ma saaksin su konspekti laenata?*);
- Kuulaja domineerimine ehk palve esitatakse kuulaja vaatepunktist (*kas sa oled nii kena ja teed kõögi korda?*);
- Kõneleja ja kuulaja domineerimine ehk mõlemaid suhtluspartnereid koondav perspektiiv (*ehk hakkame pihta?*);
- Impersonaalse domineerimise puhul jäetakse agent ehk tegevuse tahtlik sooritaja (sihilikult) mainimata (*kas saab vaikust paluda?*).

Palvete ülesehitused võivad olla mitmekülgsed ning ühe peaakti sees võib vaatepunkt ka nihkuda. Seetõttu on igas peaaktis määratud ära just domineeriv perspektiiv. Näiteks on peaaktis *kui lubaksite mul eksamit kirjutama tulla järgmisel korraliselksamipäeval, oleks see minu jaoks parim lahendus* domineerivaks määratud tingimuslauses väljenduv kuulaja perspektiiv. Osa peaakti strateegiaid on seotud kindla perspektiiviga: otsese strateegiatasandi alastrateegiatest väljendab kõneviisist tuletatav strateegia alati kuulaja perspektiivi, samas kui tahte väljendamine on seotud kõnelejakeskse vaatepunktiga. Tahte väljendamisele võib viidata ka konventsionaalselt kaudse strateegiatasandi alla kuuluva eeltingimustele viitava strateegiaga, kuid sel juhul on tegemist kuulaja perspektiiviga.

Olgu siinkohal mainitud, et üheski materjalis leiduvas eesti ega prantsuse peaaktis ei esinenud mõlemat suhtluspartnerit koondavad perspektiivi, ning seetõttu on see variant töö analüüsi osast välja jäetud.

2.2.2 Välised modifitseerijad

Välise modifitseerijate liigitusi on omalt poolt pakkunud välja nii Blum-Kulka jt (1989), Kerbrat-Orecchioni, (1992) Trosborg (1995), Sifianou (1999) ja Woodfield ja Economidou-Kogetsidis (2010) ning neis leidub palju sarnasusi; hilisemad liigitused põhinevadki suuresti Blum-Kulka jt (1989) esialgsel kodeerimisplaanel. Iga uus materjal pakub uurijale aga uusi nähtusi, mida varasemad liigitused ei pruugi hõlmata, ning seetõttu liigitatakse ka käesolevas magistritöös välised modifitseerijad vastavalt sellele, mida materjalis leidis. Osaliselt põhineb liigitus Blum-Kulka jt (1989), Trosborgi (1995) ja Economidou-Kogetsidise (2010) liigitusel. Eristatakse järgnevaid väliseid modifitseerijaid (näited on pärit uuritavate eesti ja prantsuse materjali palvete hulgast):

1. Tähelepanupüüdjad

- a. Teretamine (*tere*);
- b. Kõnetlussõna (*Monsieur*)
- c. Tiitel (*Professeur*);
- d. Nimi (*Lea*);
- e. Konventsionaalne küsimus *comment ça va?* [*kuidas läheb?*] ja selle erinevad variandid (*ça va, vous allez bien* jm);
- f. Partikkel *kuule* eesti keeles ja *dis(-moi)* prantsuse keeles.

2. Ettevalmistajad

- a. Konteksti paigutus ehk sissejuhatav lausung, millel on suunav funktsioon, kuid mis ei pea tingimata palvet pehmendama või võimendama (*mäletad, me rääkisime päeval ühest raamatust*);
- b. Küsimus ajalise kättesaadavuse kohta (*kas teil hetk aega on?*);
- c. Teavitus ehk kuulajat informeeritakse eelseisvast palvest (*j'ai un grand service à vous demander [mul on teile suur palve]*);
- d. Eelkohustamine ehk kõneleja proovib võimalikku eitavat vastust ennetada eelneva nõusoleku saamisega (*pourriez-vous me rendre un service [kas te saaksite mulle ühe teene teha?]*). Eelkohustamise funktsioon ja ülesehitus on sarnane peaaktile, täpsemalt konventsionaalselt kaudse strateegiaga esitatud peaaktile. Kohati võiski

palve peaakt olla sõnastatud nii nagu eelnev prantsuse näide. Kui aga vastustekstis järgnes taolisele lausungile spetsiifilisema sõnastusega palve, määrati esimene lausung eelkohustamiseks ja selle järgnev täpsema sõnastusega lausung peaaktiks.

3. **Seletus** ehk lausung, mis võimaldab kõnelejal oma palvet põhjendada, seletada või õigustada (*õnnetu juhuse tõttu magasin täna sisse ja puudusin eksamilt*).
4. **Vabandus** ehk kuulajalt tülitamise pärast andestust palumine. Kuna paljudel juhtudel pole materjalis võimalik eristada, kas vabandatakse palve esitamise ja kuulajale langeva kohustuse pärast või on vabandamisel (ka) tähelepanupüüdjate funktsioon, on kõik juhud loetud ühise modifitseerija alla. Hilisemas analüüsis on vajadusel toodud täpsustusi (*vabandage; excusez-moi de vous déranger [vabandage, et tülitan]*)⁷.
5. **Ennetaja** ehk lausung, millega kõneleja püüab ära hoida kuulaja võimalikke vastuväiteid palvele ning viitab vastumeelsusele palvet esitada. Ennetajatel on tugev pehmendav funktsioon, kuna kõneleja näitab seeläbi üles austust kuulaja situatsiooni suhtes. (*tean, et sul on vähe aega, aga...; c'est gênant de te demander ça [piinlik on sinult seda küsida]*).
6. **Tasu** ehk kuulajale kompensatsiooni pakkumine, et muuta palve ahvatlevamaks ja seeläbi suurendada nõustumise võimalikkust. Tasu võib olla materiaalne või hõlmata kuulaja samaväärse palve sooritamist tulevikus (*je vous donnerai de l'argent pour l'essence [ma annan teile kütuse jaoks raha]*).
7. **Kulu vähendaja** ehk kõneleja viitab asjaoludele, mis muudavad kuulajale palve täitmise kaasaegselt kulu väiksemaks, üritades seeläbi mõjutada kuulajat palvega kergemini nõustuma (*ça prendra que quelques minutes [see võtab ainult paar minutit]*).

---

⁷ Tähelepanupüüdjate hulka kuuluvad vabandused esinevad tüüpiliselt pöördumise alguses, kas esimese lausungina või pärast teretust/nimelist pöördumist, ning on lühikesed ja konventsionaalsed väljendid (*vabandage, andestust* eesti keeles ning *excusez-moi, pardon* prantsuse keeles). Vabandus kuulaja kohustamise eest on tavaliselt pikem ja korrektsemalt sõnastatud (*vabandan segaduse pärast; je vous conjure de bien vouloir m'accorder votre clémence [ma palun teil tahta mulle andestada]*).

8. **Väärtustaja** ehk enamasti palve lõpus esinev lausung palve positiivseks võimendamiseks. Väärtustajate alla on loetud ka tänamine (*oleksite tõeline puhkusepäästja*).
9. **Meelitaja** ehk kõneleja kiidab mõnda kuulaja isiklikku omadust või talle kuuluvat objekti, et mõjutada kuulajat parema meelega palvega esitatud tegevust sooritama (*c'est pourquoi je fais appel à ton savoir-faire [seetõttu pöördun sinu kui asjatundja poole]*).

Järgnevalt on toodud illustreerivaks näiteks palve, mille on esitatud üks eesti keelejuhtidest vastusena situatsioonile 3 (Lennujaam):

Tere. Mul on hädaolukord. Nimelt pean kiiresti lennujaama jõudma. Kas saate mind ära visata?

Välise modifitseerijatena määrati selles palves tähelepanupüüdja, täpsemalt teretus (*tere*), ettevalmistaja, täpsemalt teavitus (*mul on hädaolukord*) ning seletus (*nimelt pean kiiresti lennujaama jõudma*). Peaaktiks on viimane lausung (*kas saate mind ära visata?*), mis on esitatud konventsionaalselt kaudse strateegiatasandiga, milles viidatakse kuulaja võimelisusele propositsioonis esitatud tegevus sooritada. Peaakt on esitatud kuulaja perspektiivist (*saate*). Analoogselt kodeeriti peaakti strateegia, perspektiiv ja välised modifitseerijad ka kõigis teistes eesti ja prantsuse palvetes, kuigi alati polnud kodeerimine niivõrd lihtne nagu toodud näites.

3. Palved eesti ja prantsuse keeles

3.1 Situatsioonide analüüs

Järgnevalt antakse ülevaade uuritud materjalist. Diskursuse täiendamise ülesandes esitati keelejuhtidele 10 situatsiooni ning igapähele neist on pühendatud üks alapeatükk. Nii eesti kui prantsuse keelejuhte oli 20 ja seega on igas situatsioonis analüüsitud 20 vastusteksti mõlemas keeles. Iga alapeatüki algusesse on lisatud ka situatsioonikirjeldus, millest keelejuhid palve konstrueerimisel lähtusid. Ülevaade antakse valitud peakti strateegiatest ja perspektiividest, tuues sobivaid näiteid eesti ja prantsuse materjalist, ning seejärel analüüsitakse väliste modifitseerijate kasutust.

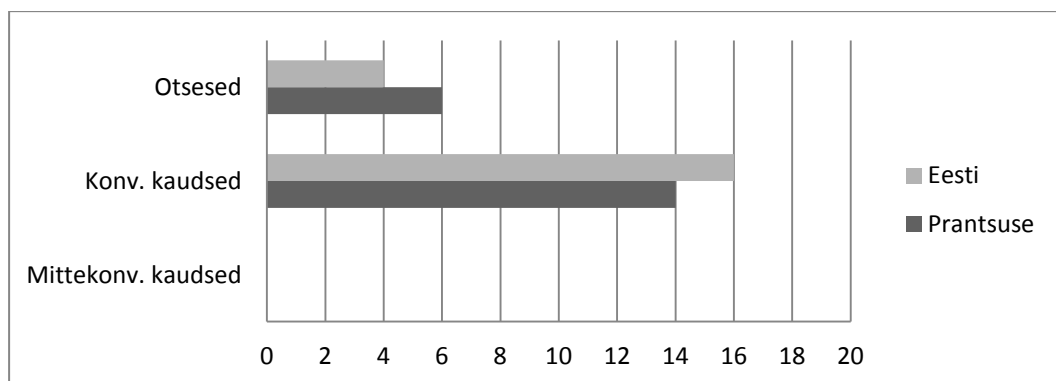
3.1.1 Situatsioon 1 – Eksam

Magasid eksamipäeval sisse. Sul on siiski väike lootus, et õppejõud lubab sul eksami sooritada mingil muul ajal. Kirjutad talle meili. Kuidas sõnastad oma soovi?

Situatsioonis 1 on tegemist institutsionaalse kontekstiga, kus pööratakse õppejõu poole sooviga saada erandkorras uus võimalus eksami sooritamiseks. Ka situatsioonikirjelduses viidatakse sellele, et võimalus töö uuesti teha ei ole iseenesest mõistetav ning palvega nõustumisega väljendaks õppejõud oma vastutulelikkust. Palve raskusastet võib pidada suureks. Õppejõu poole pööruti meili teel ja paljud vastustekstid meenutasidki oma ülesehituse poolest kirja (pöördumine, sisu, lõputervitus). Selles situatsioonis leidsid kõige pikemad prantsuse vastustekstid ning ka eesti palved olid teiste situatsioonidega võrreldes pikemad.

Peakti strateegiatasandite valik olid uuritud keeled suhteliselt sarnane (joonis 1). Enim esitati peakt konventsionaalselt kaudse strateegiatasandiga: eesti vastustekstides

16 korral (80%) ja prantsuse palvetes 14 korral (70%). Ülejäänud 4 eesti (20%) ja 6 (30%) prantsuse peaakti esitati otsese strateegiatasandiga.

Joonis 1. **Situatsiooni 1 peaakti strateegiatasandid**⁸

Eeltingimustele viitavad peaaktid olid nii eesti kui prantsuse vastustekstides kõige levinumad. Eesti palvetes viidati kõige tüüpilisemas peaaktis võimalikkusele propositsioonis väljendatud tegu sooritada, kasutades konstruktsiooni *võimalik olema* (27), ning ühele taolisele peaaktile eelnes ka kõneleja soovi väljendav eelfraas (*sooviksin teada*). Peformatiiviga eelfraase (nt *tahtsin küsida, pöördun nüüd teie poole palvega*) leidis 4 korral. Ka prantsuse eeltingimustele viitava strateegia kõige tüüpilisemas peaaktis küsiti konstruktsiooni *être possible* abil võimalikkuse kohta (28), kuid neljal korral viidati ka kuulaja võimelisusele (verb *pouvoir [saama]*) ja tahtele (*vouloir bien [soovima]*). Prantsuse peaaktidele lisati 4 korral peformatiivne ja 4 korral kõneleja soovi väljendav eelfraas (29). Mõlemas uuritud keeles leidis ka üks tingimuslause (30).

(27) Kas see oleks võimalik mõnel muul ajal?

(28) Serait-il possible de le passer un autre jour de cette semaine? [Kas seda oleks võimalik teha sellel nädalal mõnel muul päeval?]

(29) Je me demandais si cela serait possible que vous me permettiez de repasser votre examen selon les modalités que vous voudrez? [Ma tahtsin teada,

⁸Lühendid konv. ja mittekonv. viitavad selles ja järgnevates joonistes vastavalt konventsionaalselt ja mittekonventsionaalselt kaudsetele strateegiatasanditele.

kas see oleks võimalik, et te laseksite mul eksamit teile sobival viisil uuesti sooritada?]⁹

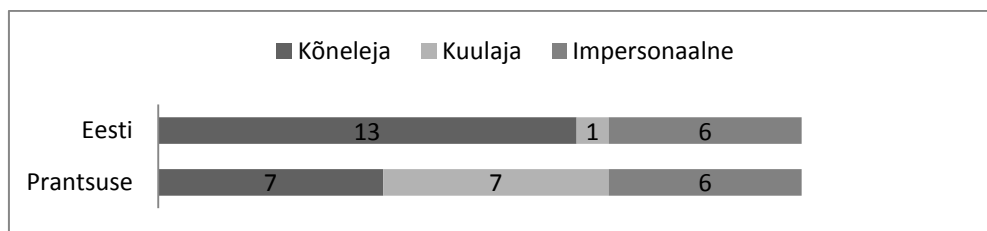
(30) Kui lubaksite mul eksamit kirjutama tulla järgmisel korraliselksamipäeval, oleks see minu jaoks parim lahendus.

Otsese strateegiatasandi sees oli valik uuritud keeltes väga sarnane: eksplitsiitset performatiivi esines mõlemas keeles 1 korra (31), lokutsioonist tuletatavat peaakti eesti palvetes 1 ja prantsuse palvetes 2 korral ning tahet väljendasid 2 eesti (32) ja 3 prantsuse peaakti. Ühele lokutsioonist tuletatavale prantsuse peaaktile eelnes kõneleja soovi väljendav eelfraas.

(31) Je vous sollicite afin de pouvoir le repasser en dehors de nos créneaux de cours. [Ma palun teid, et saaksin seda loenguväliselt uuesti teha.]

(32) Soovin saada uue võimaluse eksami sooritamiseks.

Kui peaakti strateegiate jaotus oli eesti ja prantsuse palvetes väga sarnane, siis domineeriva perspektiivi osas läksid valikud lahku (joonis 2). Eesti palvetes esitati 13 peaakti kõneleja (32), 6 peaakti impersonaalsest (27) ja 1 peaakti kuulaja vaatepunktist (30). Kõik 5 eelfraasi olid samuti kõnelejakesksed. Prantsuse peaaktides leidis peaaegu võrdselt kolme perspektiivi: kõneleja (31) ja kuulaja (29) vaatepunktist esitati 7 peaakti, impersonaalsest vaatepunktist 6 peaakti (28). Peaaktidele eelnes 8 korral kõneleja perspektiivist esitatud eelfraas (*je me demandais* näites 29).

Joonis 2. **Situatsiooni 1** peaaktide domineeriv perspektiiv

⁹ Prantsuse peaaktide tõlkimisel on püütud võimalikult täpselt anda edasi mõtet ning tõlked on kohandatud vastavalt eesti keele struktuurile, mis ei pruugi alati peegeldada täpselt prantsuse peaakti struktuuri või grammatilisi vahendeid. Vastasel juhul mõjuksid tõlked tihti kohmakana ja autor on lähtunud pigem sisu kui vormi edasiandmisest.

Eesti ja prantsuse vastustekstides leidis situatsioonis 1 täpselt sama tüüpi väliseid modifitseerijaid: tähelepanupüüdjaid, ettevalmistajaid, seletusi, vabandusi, ennetajaid ja väärtustajaid. Arvuliselt leidis neist peaaegu kõiki prantsuse palvetes siiski rohkem. Vastustekstid meenutasid ülesehituselt sageli kirja ja olid jaotatud kolmeks osaks: pöördumine, sisu ja lõputervitus. Eriti paistis see silma prantsuse vastustekstides. Situatsioonis 1 kasutatud välised modifitseerijad on toodud välja tabelis 2.

Tabel 2. Välised modifitseerijad situatsioonis 1 (Eksam)

	Tähelepanu- püüdja	Ettevalmistaja	Seletus	Vabandus	Ennetaja	Väärtustaja
Eesti	16	3	17	3	1	2
Prantsuse	19	3	20	14	9	8

Tähelepanupüüdjaid võib situatsioonis 1 lugeda tüüpilisteks kirja alguses esinevateks pöördumisteks. Prantsuse keeles kasutati peamiste tähelepanupüüdjatena teretust *bonjour* ja kõnetlussõnu (*cher*) *Monsieur, Madame*, mis võisid esineda ka koos tiitliga (*Monsieur le Professeur, Monsieur le Directeur*). Üksikutel juhtudel lisati adressaadi nimi. Tähelepanupüüdja puudus vaid ühes prantsuse vastuses. Eesti vastustekstides leidis 16 korral tähelepanupüüdjana neutraalne teretus *tere*. Muid tähelepanupüüdjaid palvetes ei kasutatud.

Ettevalmistajaid leidis pigem tagasihoidlikult: mõlemas keeles 3 vastustekstis. Võimalikest ettevalmistajatest kasutati situatsioonis 1 konteksti paigutusi ja teavitusi. Konteksti paigutust, mille alla on loetud enesetutvustus (*je m'appelle __ je suis étudiant dans votre cours cette année [mu nimi on __ ma olen teie aine üliõpilane sel aastal]*) või sissejuhatav lausung (*kirjutan teile seoses tänase keeleteaduse aluste eksamiga*), leidis prantsuse keeles 2 ning eesti keeles 1 korral. Eesti palvetes esines seevastu teavitust (*mul väike probleem*) 2 ning prantsuse palvetes 1 korral (*je sollicite votre autorisation afin de passer l'examen un autre jour [palun teilt luba eksamit mõnel muul päeval sooritada]*).

Mõlemas keeles leidis palju palvega kaasnevaid seletusi. Prantsuse vastustes toodi igas vastustekstis välja vähemalt üks seletus või põhjendus palve tagamaade avamiseks. Mainiti nii eksamilt puudumise põhjusi (hommikul sisse magamine, katkine äratuskell, haigus, tööalane vahejuhtum) kui ka suurt huvi aine vastu, loengutest osavõttu ja põhjalikku eksamiks ettevalmistatust. Seletusi leidis palju ka eesti materjalis (17 korral), kuid võrreldes prantsuse vastustekstidega olid need lühemad ja hõlmasid üldjoontes eksamilt puudumise mainimist ja rohkem või vähem täpsemat põhjendamist (*juhtus, et magasin lootusetult sisse, kuna unustasin õhtul hommikuks äratuse panemata; eksamipäeval ei olnud mul võimalik eksami sooritada*).

Suur erinevus palve ülesehituses tuli välja vabanduse kaasamisel vastusteksti. Vabandusi esines 14 prantsuse palves ning neist pea pooltel juhtudel leidis ühes vastustekstis 2 või koguni 3 vabandust. Oma ülesehituselt olid vabandused formaalsed (*toutes mes excuses [kõik mu vabandused]*), kohati kasutati aupaklikku väljendusviisi (*je vous conjure de bien vouloir m'accorder votre clémence [ma palun härdalt, et halastaksite mulle]*). Kui vastustekstis leidis mitu vabandust, esines alati üks vabandus kirja lõpus konventsionaalses lõputervituses. Eesti vastustekstides leidis vabandusi 3 korral ning üks neist esines koos lõputervitusega (*vabandan segaduse pärast*).

Ennetajad olid omased pigem prantsuse palvetele, esinedes kokku 9 korral. Kui teiste väliste modifitseerijate puhul on kerge tuua välja vastustekstides esinevad ühised jooned, siis prantsuse vastustekstides moodustavad situatsiooni 1 ennetajad pigem heterogeense kogumi, milles väljendati nii palve esitamisega kaasnevat piinlikkustunnet ja vastumeelsust palvet esitada (*je suis confus de vous faire cette demande [mul on piinlik seda teilt paluda]*), teadlikkust eksamilt puudumise põhjuse kaheldavast väärtusest (*je suis bien conscient que c'est une très mauvaise excuse [tean, et see on väga halb vabandus]*) kui taktitunnet õppejõu olukorra suhtes (*vous devez être très occupé en cette fin d'année [teil on kindlasti aasta lõpus väga kiire]*). Eesti vastustekstides leidis vaid üks ennetaja (*kui tohib*). Hoolimata ennetajate varieerumisest jagavad nad kõik sama funktsiooni – väljendada kõnelejapoolset mõistmist olukorra delikaatsusest ja mõjutada seeläbi kuulajat kergemini palvega nõustuma.

Väärtustajatena esines prantsuse palvetes ette tänamist (*merci d'avance*) või tänamist mõistva suhtumise eest (*merci de votre compréhension*) 7 korral ning valdavalt oli

tegemist lõputervitusega. Eesti vastustekstides tänati õppejõudu 1 korral (*ma oleksin elu lõpuni tänuvõlglane*) ning sarnaselt prantsuse keelega esines väärtustaja lõputervituses.

Lisaks väärtustajatele leidis palvete lõpus ka muid lõputervitusi. Eesti vastustekstides esines lõputervitusi kokku 6 korral ning vabanduste ja väärtustajate kõrval leidis ühesõnalisi variante *Tervitades* ja *Head*, ühes vastustekstis ka terve lause (*teie mõistvusele lootma jäädes*). Prantsuse palvetes olid lõputervitused pikemad ja neid leidis tunduvalt rohkem: 17 vastustekstis. Kõige enam väljendati tänu ja/või esitati uus vabandus (*je vous remercie et vous prie de m'excuser une nouvelle fois [ma tänan teid uuesti ja palun veelkord mulle andestada]*), millele tihti lisati veel lõpusoov *cordialement* (südamlikult). Võrreldes tüüpiliste formaalsete kirja lõputervitustega prantsuse keeles (*les salutations respectueuses/distinguées/sincères, les sentiments respectueux* jm) on *cordialement* vähem formaalne ja annab lõputervitustes märku püüdest kõneleja ja kuulaja vahelist distantsi vähendada, mõjutades kuulajat seeläbi palvele vastu tulema. Teisalt viitavad lõputervitustes esinevad vabanduste ja tänamiste kordamised kõneleja soovile palvega kaasnevat ohtu veel enam pehmenada. Marcoccia (2005) on võrrelnud palvete formuleerimist posti ja meili teel saadetud kirjades, mis on adresseeritud ülikoolis töötavale osakonna sekretärile, ning täheldanud formaalsete lõpusoovide kasutamist pigem posti teel saadetud kirjades. Meilides eelistati Marcoccia uuritud materjalis peamiselt tänamist kas iseseisvalt või koos lõputervitusega *cordialement*. Magistritöö situatsiooni 1 prantsuse palvetes on samuti tegemist akadeemilise olustikuga ning sarnaselt Marcoccia tulemustega leidis siingi pigem lõputervitust *cordialement*, mis esines koos tänamise ja/või vabandamisega, harvemini üksinda. Ka Volckaert-Legrier ja Bernicot (2004) on täheldanud, et meilides esineb nii kirjalikule kui suulisele keelele omaseid jooni, tuues muuhulgas välja meilide lõputervitused, mis on tihti omased pigem suulisele keelele.

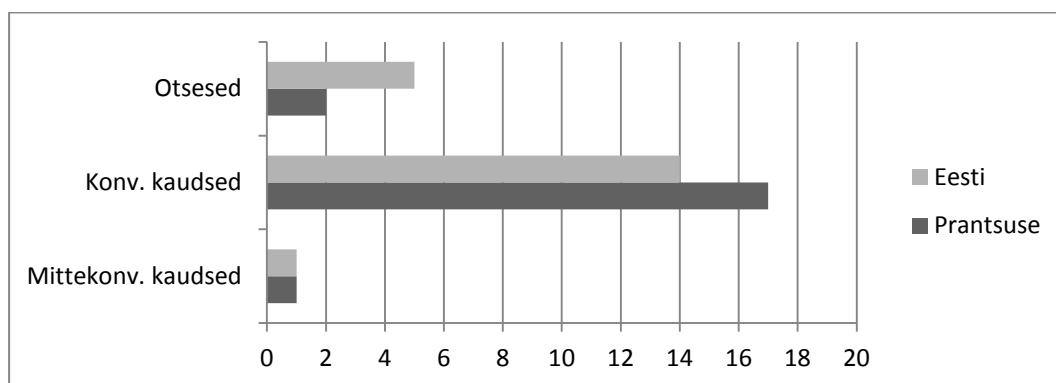
Situatsioonis 1 sarnanesid eesti ja prantsuse palved suurel määral peaakti strateegia valiku poolest. Eelistati konventsionaalselt kaudset peaakti esitusviisi, mida eesti palvetes leidis paari võrra rohkem, ja otsese strateegiatasandi siseselt valiti sarnased strateegiad. Mittekonventsionaalselt kaudset strateegiatasandit ei kasutatud kummaski keeles. Samuti valiti uuritud keeltes palve pehmendamiseks ühesugused välised modifitseerijad, millest enim leidis tähelepanupüüdjaid ja seletusi. Ülesehituselt

meenutasid paljud palved, eelkõige prantsuse keeles, kirja. Suurimaks erinevuseks oli peaakti domineeriva perspektiivi valik. Kui prantsuse palvetes leidis nii kuulaja, kõneleja kui impersonaalset vaatepunkti peaaegu võrdselt, siis eesti palvetes eelistati selgelt kõneleja perspektiivi. Põhjuseks võib Prantsuse vastustekstidele oli üldjoontes iseloomulik formaalne ja lugupidav keelekasutus ning detailsete seletuste väljatoomine, samas kui eesti palvetes pandi pigem rõhku lühidusele.

3.1.2 Situatsioon 2 – Raamatukogu

Sa ei suuda raamatukogus leida vajalikku raamatut. Lähed laua juurde, kus istub raamatukogutöötaja ja kirjutab midagi arvutis. Kuidas palud temalt abi?

Raamatukogutöötaja poole pöördumist võib kirjeldada kui institutsionaalset näost näkku suhtlust. Lugejate abistamine kuulub küll raamatukogutöötaja ametikohustuste hulka, kuid kirjeldatud olukorras on töötajal parasjagu käsil muu tegevus, mida kõneleja palve esitamisega katkestab. Vastustekstid olid uuritud keeltes keskmise või keskmisest veidi lühema pikkusega.

Joonis 3. Situatsiooni 2 peaakti strateegiatasandid

Peaakti strateegiatasandi valikus esines eesti ja prantsuse palvetes teatud erinevusi (joonis 3). Enim kasutati mõlemas keeles konventsionaalselt kaudseid palveid: prantsuse peaaktides 17 korral (85%) ja eesti peaaktides 14 korral (70%). Otsesest strateegiatasandit leidis eesti palvetes 5 korral (25%) ja prantsuse palvetes vaid 2

korral. Mõlemas uuritud keeles esitati 1 peakt mittekonventsionaalselt kaudse strateegiatasandiga.

Eeltingimustele viitava strateegiaga küsiti peaaegu eranditult kuulaja võimelisuse kohta palvet täita. Seda tüüpi peaaktid olid kõige tüüpilisemad nii eesti (33) vastustekstides, kus kasutati peamiselt modaalverbi *saama*, kui prantsuse (34) vastustekstides, kus leidis enim modaalverbi *pouvoir*. Ühele prantsuse peaaktile eelnes ka eelfraas (*je me demandais*).

(33) Kas te saaksite mind aidata?

(34) Est-ce que vous pourriez m'aider?

Otsest strateegiatasandit leidis eesti peaaktides rohkem kui prantsuse peaaktides. Eesti vastustekstides leidis 1 kõneviisist tuletatav (35), 3 lokutsioonist tuletatavat (36) ja 1 kõneleja tahet väljendav strateegia. Prantsuse peakte esitati 1 korral nii lokutsioonist tuletatava kui kõneleja tahet väljendavat strateegiaga (37).

(35) Öelge palun, kust ma võiksin leida raamatu.

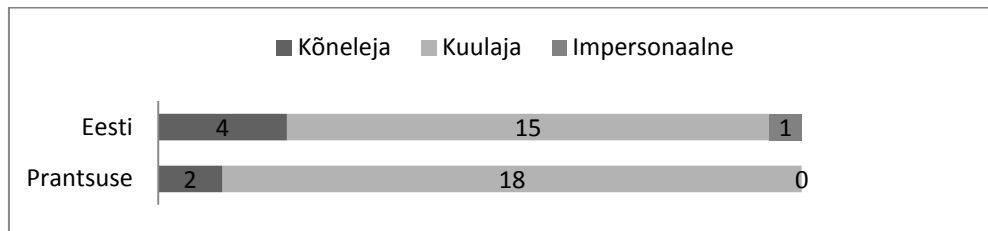
(36) Kas te aitaksite mind palun?

(37) Je voudrais avoir un renseignement sur un livre. [Ma sooviksin saada infot ühe raamatu kohta.]

Mittekonventsionaalselt kaudset strateegiatasandit esines tagasihoidlikult. Mõlemas keeles leidis üks vihje, milles mainiti raamatu otsimist (38).

(38) Nimelt otsin ühte raamatut.

Peaaktide domineeriv perspektiiv eesti ja prantsuse vastustekstides on toodud välja joonisel 4. Võimalikest perspektiividest kasutati mõlemas keeles ülekaalukalt kuulaja perspektiivi: eesti keeles 15 vastuses (33, 35, 36) ja prantsuse keeles 18 vastuses (34). Kõneleja vaatepunkt oli eesti palvetes veidi rohkem kasutusel: seda leidis 4 korral (38), prantsuse peaaktides seevastu vaid 2 korral (37). Impersonaalsest perspektiivist esitati 1 eesti peakt.

Joonis 4. **Situatsiooni 2** peaaktide domineeriv perspektiiv

Ka väliseid modifitseerijaid leidis keeltes suhteliselt ühtemoodi. Mõlemas keeles esines tähelepanupüüdjaid, ettevalmistajaid, seletusi ning vabandusi. Lisaks eelmainitutele leidis prantsuse materjalis ühel korral väärtustajana raamatukogutöötaja tänamine. Raamatukogutöötaja poole pöördumisel kasutatud välised modifitseerijad on toodud välja tabelis 3.

Tabel 3. **Välised modifitseerijad situatsioonis 2 (Raamatukogu).**

	Tähelepanu- püüdja	Ettevalmistaja	Seletus	Vabandus	Väärtustaja
Eesti	9	5	12	16	-
Prantsuse	18	1	19	13	1

Tähelepanupüüdjatena kasutati pea kõigis prantsuse vastustes (18 korral) neutraalset teretust *bonjour*, millele pooltel juhtudel lisati kõnetlussõna *Madame*. Eesti vastustekstides leidis teretusi prantsuse vastustega võrreldes poole vähem ehk 9 korral.

Ettevalmistajaid esines eesti palvetes pehmemdava välise strateegiana 5 korral. Raamatukogutöötaja toimetuste suhtes näidati üles taktitunnet, küsides tema ajalise kättesaadavuse kohta (*kas teil hetk aega on?*), või anti teavitajaga märku eelseisvast palvest (*vajan pisut teie abi*). Prantsuse materjalis leidis ettevalmistaja vaid ühes vastuses teavitaja näol.

Seletusi leidis peaaegu igas prantsuse vastustekstis ning mainiti kindla raamatu otsimist ja/või suutmatust seda ise leida (*je cherche un livre mais je n'ai pas réussi à le*

trouver [ma otsin üht raamatut, aga ei suuda seda leida]). Peamiselt esitati palvetes mitu seletust. Eesti vastustekstides esines seletusi 12 korral ning enamasti märgiti, et ei suudetud ise teost riulist leida (*ma ei leia üht raamatut*).

Vabandused esinesid 16 eesti ja 13 prantsuse palves. Situatsiooni 2 vabandused on huvitavad seetõttu, et neil tundub olevat lisaks kuulajalt segamise või kohustamise pärast andestust palumisele kohati ka tähelepanupüüdja funktsioon. Mõlemas keeles on vabandused paigutatud eranditult vastusteksti algusesse, mis annab märku nende võimalikust lisarollist tähelepanupüüdjana. Seda eelkõige nendes 11 eesti vastustekstis, milles puudus tähelepanupüüdja hoopiski. Vabandused olid enamasti esitatud lühidalt (*vabandage; andestust*) ning palvetes, milles mainitigi kuulaja häirimist pikemalt (*vabandage, et häirin*), leidis vastusteksti alguses tähelepanupüüdjana juba teretus. Prantsuse vabandustes mainitakse 65% selgelt, et vabandatakse justnimelt segamise pärast (*excusez-moi de vous déranger* [*vabandage, et teid segan*]; *je suis vraiment désolée de vous déranger* [*mul on väga kahju teid segada*]), ning vabandustel ei tundu olevat topelfunktsiooni samal määral kui eesti palvetes.

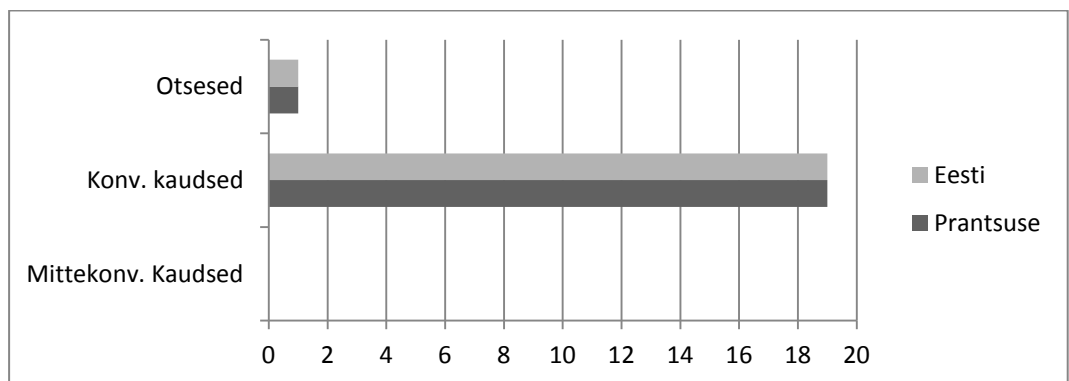
Ühes prantsuse vastustekstis leidis väärtustajana tänamine (*merci beaucoup*). Ühtlasi oli see ainuke prantsuse vastustest, milles puudus seletus.

Situatsioonis 2 oli eesti ja prantsuse palvete suurimaks sarnasuseks sage kuulaja perspektiivi kasutus ning konventsionaalselt kaudse strateegiatasandiga esitatud peaaktide rohkus. See oli ühtlasi ainuke situatsioon, milles mõlemas keeles kasutati mittekonventsionaalselt kaudset tasandit. Kuna palve raskusaste on väike, võib selle tasandi kasutamist pigem seletada võõra isiku poole pöördumisega. Peaakti strateegiates võib erinevusena välja tuua selle, et eesti palvetes pöörduti kuulaja poole 1 korral kõneviisist tuletatava strateegiaga ehk palves kasutati käskivat kõneviisi, samas kui prantsuse vastustekstides seda strateegiat ei leidunud. Välistest modifitseerijatest valiti mõlemas uuritud keeles enamjaolt sarnased modifitseerijad, ainsaks erinevuseks oli 1 prantsuse palves leiduv väärtustaja. Eesti palvetes torkas silma vabanduste lisafunktsioon tähelepanupüüdjana, millele viitas vabanduste lühidus, positsioon vastusteksti alguses ning see, et tüüpiline tähelepanupüüdja (nt teretus) palves puudus.

3.1.3 Situatsioon 3 – Lennujaam

Oled hilinemas lennukile. Taksot ei ole kiiresti võimalik saada. Sinu naabril on auto ja sa just nägid aknast, et ta tuli koju. Sul tekib mõte, et ta võiks sind lennujaama ära viia. Te ei tunne küll hästi, olete ainult tervitanud, aga ta on noor inimene ja paistab väga lahke. Lähed naabri ukse taha, helistad uksekella. Naaber avab. Mida ütled?

Situatsiooni 3 võib pidada küsimustikus kindlasti üheks delikaatsemaks. Suhtlus toimub näost näkku ja pöörduakse naabri poole, keda hästi ei tunta. Palve on kuulajale ootamatu ja palvega nõustumisega kaasneks nii ajaline kui materiaalne kulu. Seetõttu võib palve raskusastet pidada suureks. Selles situatsioonis esitatud vastustekstid olid mõlemas uuritud keeles teiste situatsioonidega võrreldes palju pikemad.

Joonis 5. Situatsiooni 3 peaakti strateegiatasandid

Naabri poole pöördumisel olid peaakti strateegiatasandid täpselt ühesugused (joonis 5). Kasutati vaid kahte tasandit: otsest ja konventsionaalselt kaudset. Selgelt olid ülekaalus viimatimainitud, mida esines mõlema uuritud keele vastustekstides 19 korral (95%). Otsest strateegiatasandit leidis mõlemas keeles 1 korral.

Konventsionaalselt kaudse strateegiaga uuriti mõlemas keeles 10 vastuses kuulaja võimelisuse kohta palvet täita (verbide *saama* ja *pouvoir* abil). Säärased peaaktid olid situatsioonis 3 nii eesti (39) kui prantsuse vastustekstides kõige tüüpilisemad. Prantsuse palvetes, mille peaaktis uuriti kuulaja võimelisuse kohta, leidis ka konsultatiivset pehmendajat (*pensez-vous que... [kas te arvate, et...]*) (40). Kuigi peaaktiseseid modifitseerijad pole magistritöö analüüsi üldjuhul sisse arvestatud, on konsultatiivsed

pehmendajad situatsioonile 3 omapärasel ja seetõttu erandkorras välja toodud. Seda pehmendusvahendit kasutati vaid prantsuse keeles ja ainult kahes situatsioonis. Situatsioonis 3 leidis seda 4 korral, lisaks 1 korral veel situatsioonides 6 (Teesid). Seega võib konsultatiivset pehmendajat pidada vahendiks, mida kasutatakse just suure raskusastmega palvetes ja pigem võõra isiku poole pöördudes. Mõlema keele peaaktides küsiti ka võimalikkuse (*võimalik olema, être possible*) (41), aja (*aega olema*) ning kuulaja nõusoleku kohta (*nõus olema, accepter*) (42). Prantsuse peaaktidele eelnes 6 korral pehmendav eelfraas, millega väljendati kõneleja soovi (42), eesti palvetes leidis vaid üks eelfraas, mis sisaldas pehmendatud performatiivset verbi (*tahtsin küsida*).

(39) Kas ehk saate mind lennujaama sõidutada?

(40) Est-ce que vous pensez que vous pourriez me dépanner...? [Kas te arvate, et saaksite mind hädast välja aidata?]

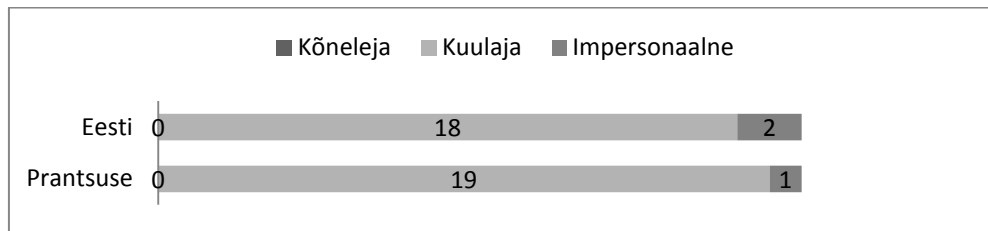
(41) Kas see oleks võimalik?

(42) Je voulais savoir si vous seriez d'accord pour m'emmener à l'aéroport?
[Ma tahtsin teada, kas te oleksite nõus mind lennujaama viima?]

Otsestest strateegiatest leidis mõlema uuritud keele palvetes 1 korral lokutsioonist tuletatav peaakt (43):

(43) Teeksid ehk taksot, et lennujaama õigeks ajaks jõuaksin?

Lisaks peaakti strateegiatele sarnanes uuritud keeltes ka peaakti domineeriv perspektiiv (joonis 6). Ülekaalukalt kasutati kuulajakeskset perspektiivi, mida prantsuse peaaktides leidis 19 korral (40, 42) ja eesti peaaktides 18 korral (39, 43). Lisaks esitati 1 prantsuse ja 2 eesti peaakti impersonaalsest vaatepunktist (41). Kõneleja perspektiivist ei esitatud ühtegi peaakti, kuid seda leidis siiski kõikides peaaktidele eelnevates eelfraasides, mida prantsuse vastustekstides esines 6 ja eesti palvetes ühel korral (42).

Joonis 6. **Situatsiooni 3** peaktide domineeriv perspektiiv

Situatsioonis 3 leidsid ühed pikemad vastused eesti ja prantsuse materjalis, seda tänu rohkesti kasutatud välistele modifitseerijatele, mis olid uuritud keeltes täpselt sama tüüpi. Mõlemas keeles leidsid tähelepanupüüdjaid, ettevalmistajaid, seletusi, vabandusi, ennetajaid ning veidi vähemal määral tasu ja väärtustajaid. Väliste modifitseerijate esinemissagedused on toodud välja tabelis 4.

Tabel 4. **Välised modifitseerijad situatsioonis 3 (Lennujaam)**

	Tähelepanu- püüdja	Ettevalmistaja	Seletus	Vabandus	Ennetaja	Tasu	Väärtustaja
Eesti	18	16	17	6	3	4	2
Prantsuse	20	16	20	15	14	7	5

Tähelepanupüüdjaid esines igas prantsuse vastuses ning naabri poole pöördumisel leidsid lisaks varasemates situatsioonides sageli esinenud teretustele ja kõnetlussõnale kahel korral ka nime mainimist ja konventsionaalset küsimust *ça va [kuidas läheb]* või mõnd selle varianti. Teretusi esines kõigis prantsuse vastustekstides ning ühel juhul kasutati neutraalse *bonjour* asemel familiaarset teretust *salut*, millele võib omistada suhtluspartnereid lähendava funktsiooni. Ka nimede kasutamist prantsuse palvetes annab märku kõneleja püüdest vähendada suhtluspartnerite vahelist distantsi ja suurendada seeläbi kuulajas tekkivat solidaarsust, et viimane palvega kergemini nõustuks. Eesti palvetes leidsid neutraalset teretust *tere* 18 vastustekstis ja ühtegi teist tüüpi tähelepanupüüdjat ei esinenud.

Ettevalmistajaid leidis mõlemas uuritud keeles 16 vastustekstis, rohkem kui üheski teises situatsioonis, ning esines nii konteksti paigutust, teavitust, aja kohta küsimist kui ka eelkohustamist. Konteksti paigutustena esines prantsuse palvetes 9 ja eesti palvetes 4 korral enda tutvustamist (*mina olen __ naabermajast; je suis votre voisine de palier [olen teie korrusenaaber]*). Oma isiku tutvustamine ei pruugi palvet oluliselt küll pehmedada, kuid muudab suhtluse viisakamaks ja omab ka teatavat lähendavat funktsiooni. Teavitusi leidis nii eesti kui prantsuse keeles 11 vastustekstis. Mainiti muret, probleemi või selgesõnaliselt eelseisva palve esitamist (*mul on hädaolukord; j'ai un énorme service à vous demander [mul on teile üks väga suur palve]*). Teavituste rohkust situatsioonis 3 võib seletada sellega, et naabri jaoks on tegemist kindlasti ootamatu pöördumisega ning teavitused annavad juba varakult märku kõneleja eesmärgist. Ajalise kättesaadavuste kohta küsimist leidis mõlemas keeles 1 (*je vous dérange pas? [ega ma teid ei sega?]*) ning eelkohustamisi 3 korral (*ehk saaksite mind ühest väga täbarast olukorrast välja aidata?*).

Seletused olid uuritud keeltes levinud välised modifitseerijad ja neid kasutati kõigis prantsuse ja 17 eesti palves. Vastustekstides mainiti näiteks hiljaks jäämist, võimatust taksot saada ning naabri auto märkamist. Vaid üksikutel juhtudel piirduti palves ühe seletusega, peamiselt toodi neid välja mitmeid. Kuigi seletused olid keeltes sisu poolest väga sarnased, leidis neid prantsuse vastustes arvuliselt rohkem kui eesti materjalis ning seetõttu olid ka vastustekstid prantsuse keeles pikemad.

Vabandusi leidis prantsuse vastustes 15 korral ning enamjaolt mainiti vabandamist segamise pärast (*je suis vraiment désolée de vous déranger [ma väga vabandan, et segan]*) ning ühes vastuses ka ootamatu pöördumise pärast (*excusez-moi de débarquer à l'improviste [vabandage, et ootamatult kohale ilmun]*). Eesti materjalis leidis vabandusi 6 korral ning kõigil juhtudel mainiti tülitamist (*vabandan tülitamise pärast*). Kuna tegemist on kuulaja jaoks ootamatu palvega, on mõnevõrra üllatav, et eesti vastustekstides esines vabandusi vaid ligikaudu neljandikul juhtudest. Võrdluseks võib tuua situatsiooni 2 (Raamatukogu), milles vabandusi leidis koguni 16 korral, kuigi palve raskusaste oli seejuures tunduvalt väiksem. Vabandused ei tundu olevat eesti materjalis suure raskusastmega palvete puhul laialdaselt kasutatud välised pehmedajad.

Pigem võib neile tihti omistada samaaegselt tugeva tähelepanupüüdja funktsiooni, nagu seda oli näha situatsioonis 2 (Raamatukogu).

Ennetajad olid prantsuse vastustekstides rohkem kasutusel kui eesti omades. Prantsuse palvetes leidus ennetajaid 14 korral ja nendega väljendati nii kõneleja omapoolset vastumeelsust kuulajat kohustada (*ça me gêne vraiment de vous demander ça [ma üldse ei tahaks teilt seda küsida]*), teadlikkust palve suurest raskusastmest (*je sais que je vous demande beaucoup [tean, et seda on palju palutud]*) ning palvele eitavalt vastamise mõistmist (*je comprendrais tout à fait que vous refusez ou que vous soyez déjà pris [ma täiesti mõistaksin, kui te keeldute või kui teil on muid tegemisi]*). Kui enamasti küsiti peaaktis, kas naabriga oleks võimalik lennujaama saada, siis üks prantsuse keelejuht eelistas küüdi palumise asemel küsida naabri autot mõneks ajaks laenuks. Ennetajana lubati auto kiiremas korras tagasi tuua. Mainitud vastustekstis kajastub keelejuhi soov pigem vältida naabri kohustamist ja talle tekkivat isiklikku ajakulu ning uurida selle asemel auto võimaliku laenamise kohta. Kuulaja kohustamist ja talle tekkivat isiklikku kulu hinnati selles palves materiaalsest kulust kõrgemaks. Kui prantsuse palvetes kasutati ennetajaid suuremas osas vastustekstidest, mis märgib selle modifitseerija olulist pehmendavat rolli, siis eesti vastustekstides leidus ennetajat väga tagasihoidluskult: 3 korral. Mainiti kuulaja ajalist võimalikkust palvet täita (*kui teil vähegi aega on*) ja vastumeelsust kuulajale palve esitamise puhul (*ei tahaks küll tülitada, aga muud võimalust ei paista olevat*).

Mõlemas uuritud keeles leidus välise modifitseerijana ka tasu. Lennujaama sõidutamisega kaasneb lisaks kuulaja kohustamisele materiaalne kulu kütuse kasutamise näol ja ühtlasi ajaline kulu. Eesti vastustekstides mainiti 3 juhul rahalist tasu (*loomulikult tasun kõik kulud*), üks vastajatest pakkus tasuks aga hoopis šampusepudelit (*näete, siin on teile pudel šampust*). Prantsuse materjalis mainiti tasu 7 korral ning ühes vastustekstis lubati naabrile tulevikus hädas appi minna. Tasu oli väga harvaesinev väline modifitseerija, mida veel vaid situatsioonis 6 (Teesid), ning tegemist on pehmendajaga, mida uuritud materjalis kasutatakse vaid olukordades, kus palve raskusaste on suur ning sellega kaasneb kuulajale oluline materiaalne või ajaline kadu.

Väärtustajaid leidus eesti palvetes 2 korral ning mõlemal juhul viidati kuulaja mõjusale rollile kõneleja edasises käekäigus (*oleksite tõeline puhkusepäästja*). Prantsuse

vastustekstides esines väärtustajatena tänamist eesti materjaliga võrreldes veidi rohkem (5 korral) ning sarnaselt eesti palvetega viidati kuulaja päästvale rollile või tänati kuulajat ette (*je vous en serais très reconnaissant [ma oleksin teile selle eest väga tänulik]*).

Situatsioonis 3 esitati eesti ja prantsuse palved väga sarnaselt nii peaakti strateegia ja perspektiivi kui välise modifitseerijate kasutuse suhtes. Peaakte esitati kõige sagedamini konventsionaalselt kaudse strateegiaga, uurides modaalverbide *saama* ja *pouvoir* abil kuulaja võimelisuse kohta palvet täita. Samuti esitati peaaegu kõik peaaktid kuulaja vaatepunktist ning kummaski keeles ei leidunud ühtegi kõneleja perspektiiviga peaakti. Väliseid modifitseerijaid kasutati kummaski keeles palju ning nende valik oli ühesugune. Kui seletused ja tähelepanupüüdjad olid rohkelt kasutusel ka teistes situatsioonides, siis situatsiooni 3 puhul tuleb esile tõsta eelkõige ettevalmistajate, tasu ja prantsuse keele puhul ka ennetajate olulist pehmendavat mõju. Nende kolme välise modifitseerija laialdast kasutust võib seletada kuulajale ootamatu situatsiooni ja palve suure raskusastmega. Erinevusena tasub välja tuua vabanduste suhteliselt tagasihoidlikku kasutust eesti palvetes. Kuna palve raskusaste on suur, võiks eeldada kõnelejapoolset vabandamist suures osas vastustekstidest, kuid eesti materjal viitab pigem sellele, et suure raskusastmega palvete pehendamiseks eelistatakse kasutada pigem seletusi ja ettevalmistajaid.

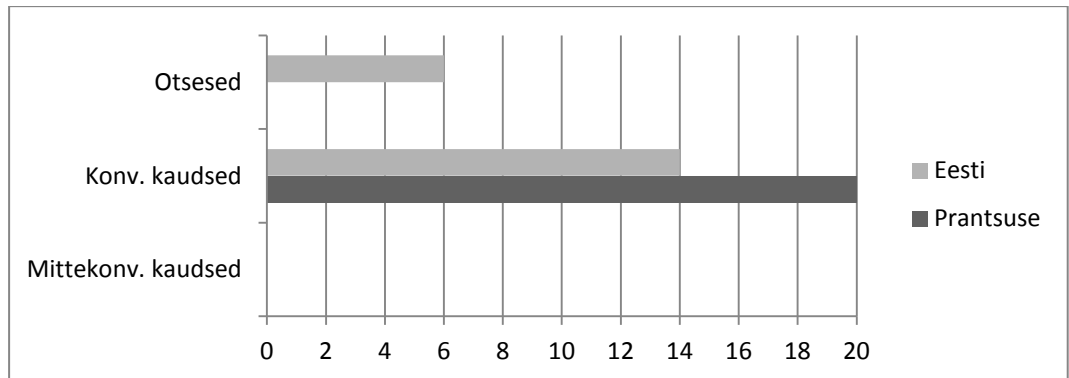
3.1.4 Situatsioon 4 – Raamat

Tahaksid lugeda raamatut, mis on olemas sinu sõbral. Kohtud temaga homme niikuinii. Helistad talle ja palud raamat homme kaasa võtta. Mida ütled?

Situatsioonis 4 pöördutakse suuliselt sõbra poole ning suhtlus toimub telefoni teel. Suhtluspartnerite vaheline distant on väike ja ka palve raskusastet võib pidada pigem väikeseks. Vastustekstid olid mõlemas keeles keskmise pikkusega.

Peaakti strateegiatasandite valikus tulevad eesti ja prantsuse keeles esile märgatavad erinevused (joonis 7). Kõik prantsuse keelejuhid kasutasid situatsioonis 4

konventsionaalselt kaudset tasandit, mida eelistati ka suuremas osas eesti vastustes (70%), kuid arvestataval määral (30%) esitati eesti palveid ka otsese strateegiatasandiga.

Joonis 7. **Situatsiooni 4** peaakti strateegiatasandid

Prantsuse eeltingimustele viitavates peaaktides uuriti kõige enam kuulaja võimelisuse kohta palve täita, kasutades modaalverbi *pouvoir* (44), kuid leidis ka üksikuid nõusoleku (*embêter [segama, häirima]*) ja üldise võimalikkuse (*être possible*) kohta küsivaid peaakte. Seda tüüpi peaaktidele eelnes 2 korral kõneleja soovile viitav ja 2 korral performatiivi sisaldav eelfraas (45). Kuigi eesti vastustekstides esines konventsionaalselt kaudseid palveid arvuliselt vähem kui prantsuse vastustes, olid ka seal kõige tüüpilisemaks kuulaja võimelisuse kohta küsivad peaaktid, milles kasutati modaalverbi *saama* (46). Vähem esitati peaakte kuulaja nõusoleku (*nõus olema, viitsima*) kohta. Eesti palvetes eelnes peaaktile vaid ühel korral performatiiviga eelfraas.

(44) Pourrais-tu me le prêter demain? [Kas sa saaksid seda mulle homme laenata?]

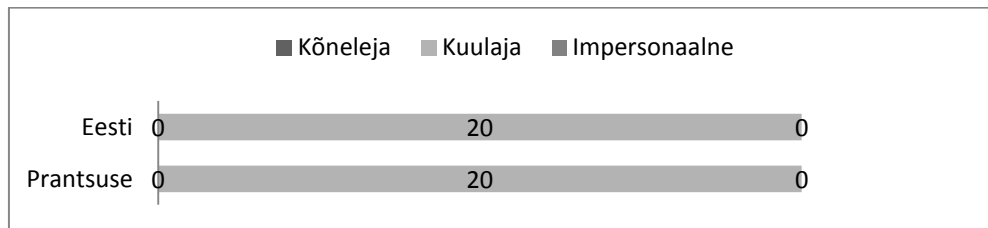
(45) Je voulais te demander aussi si tu pouvais m'apporter ton livre sur ___? [Ma tahtsin veel küsida, kas sa saaksid mulle tuua oma ___ raamatu?]

(46) Kas sa saaksid mulle homme seda raamatut laenata?

Otsese strateegiatasandiga esitati vaid 6 eesti peaakti. Neist 4 esitati kõneviisist tuletatava strateegiaga (47) ning ülejäänud 2 lokutsioonist tuletatava strateegiaga. Näites (47) on peaakt esitatud imperatiivis verbivormiga ning sellele eelneb vormel *ole hea*, mis muudab käskivas kõneviisis palve viisakamaks.

(47) Ole hea võta siis homme juba kaasa.

Sõbra poole pöördumisel kasutati nii eesti kui prantsuse peaktides eranditult kuulaja perspektiivi (43-47). Siiski leidis kõnelejakeskset vaatepunkti eelfraasides, mis prantsuse vastustes eelnesid peaktile 4 (45) ning eesti vastustes 1 korral.

Joonis 8. Situatsiooni 4 peaktide domineeriv perspektiiv

Välise modifitseerijate valik oli eesti ja prantsuse palvetes äärmiselt sarnane nii modifitseerija tüübi kui esinemissageduse poolest. Kasutati tähelepanupüüdjaid, ettevalmistajaid, seletusi, ennetajaid ja väärtustajaid. Situatsioonis 4 kasutatud välised modifitseerijad on toodud välja tabelis 5.

Tabel 5. Välised modifitseerijad situatsioonis 4 (Raamat)

	Tähelepanu- püüdja	Ettevalmistaja	Seletus	Ennetaja	Väärtustaja
Eesti	18	7	10	6	3
Prantsuse	19	9	17	5	4

Prantsuse vastustekstides kasutati palju erinevaid tähelepanupüüdjaid mitmesugustes kombinatsioonides. Enim leidis mitteformaalseid teretusi (*salut, coucou*) ning konventsionaalset küsimust *ça va?* või selle variante (*tu vas bien?*). Ligi pooltes vastustes pöörduti sõbra poole nimepidi ning 6 korral leidis partiklit *dis(-moi)* [*üttele (mulle)*]. Peamiselt kasutati vastustekstides mitut tähelepanupüüdjat (*salut D, ça va?*) ning vaid 1 palves ei leidunud seda välist modifitseerijat üldse. Eesti palvetes esines

tähelepanupüüdjaid 18 korral ning sarnaselt prantsuse palvetega kasutati peaaegu eranditult familiaarset teretust (*hei, tsau, tšau*). Levinud oli ka partikli *kuule* kasutus, mida esines 8 vastustekstis ning 2 korral leidis ka nimepidi pöördumist.

Ettevalmistajaid kasutati 7 eesti ja 9 prantsuse palves. Peamise ettevalmistajana esines mõlemas keeles konteksti paigutust eelseisva kohtumise mainimise näol (*kui me homme kokku saame; j'espère que tu es toujours d'accord pour qu'on se retrouve demain [loodan, et sa oled endiselt nõus homme kokku saama]*) ning ühes eesti vastustes viidati ka eelnevale vestlusele sama raamatu teemal (*mäletad seda raamatut, mida lugeda tahtsin*). Just konteksti paigutused panustasid enim situatsiooni 4 palvete pikkusesse. Lisaks leidis 2 prantsuse ja 1 eesti vastustekstis ettevalmistajana teavitust (*j'ai un service à te demander [mul on sulle üks palve]*).

Seletused olid kasutusel 17 prantsuse ja 10 eesti palves. Mõlemas keeles olid seletused lühikesed ning eriti torkas see silma prantsuse vastustekstide puhul, kuna teistes situatsioonides leiduvad seletused olid põhjalikumad ja pikemad. Seletuste lühidust võib selgitada sellega, et palve esitati sõbrale ja seetõttu ei peetud kummaski keeles oluliseks palve esitamise põhjuseid detailselt välja tuua.

Ennetajaid esines eesti palvetes 6 ja prantsuse palvetes 5 korral. Eelkõige viidati võimalikkusele raamatut laenata (*juhul kui sa seda ise ei loe*), aga mainiti ka kuulaja nõusolekut palvele vastu tulla (*kui saad, tahad ja viitsid laenata*). Ühes prantsuse palves lubati raamat kiiresti tagastada (*je le lis et je te le rends juste après [loen selle läbi ja toon kohe tagasi]*).

Väärtustajaid kasutati 4 prantsuse ja 3 eesti vastustekstis. Kui eesti palvetes olid kõik väärtustajad lühikesed tänamised (*aitäh, tänud*), siis prantsuse vastustekstides leidis ka pikemaid väärtustajaid, milles viidati kuulaja lahkusele või kõneleja positiivsele emotsioonile (*tu me ferais trop plaisir [teeksid mulle suurt rõõmu]*).

Omapäraseks nähtuseks olid situatsioonis 4 palve lõpus esinevad küsimused või väited, milles täpsustati või korrati raamatu järgmisel päeval kaasa võtmist (*kui homme kesklinna liigud, haara kaasa, eks; tu peux me l'amener demain? [kas sa saad selle mulle homme tuua?]*). Tinglikult võib taolisi küsimusi ja väiteid nimetada järelpalveteks, kuna eelnevalt juba esines vastustekstis peaakt. Järelpalveid leidis eesti palvetes 6 ja prantsuse palvetes 4 korral. Kuna tegemist oli suulise pöördumisega

telefoni teel, võib eeldada, et kõnelejad oleksid järelpalve esitanud peaaktist erinevas kõnevoorus, olles saanud peaaktile juba positiivse vastuse. Seda tõlgendust toetab järgnev väljavõte ühest eesti palvest, kus peaakti ja järelpalve vahel esinev küsimus *jah?* viitab kuulaja kujuteldavale palvega nõustumisele:

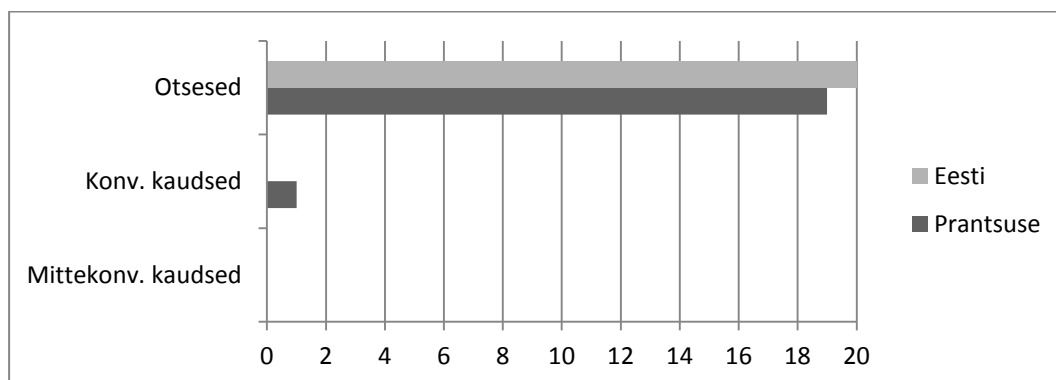
(48) Kas sa laenaksid seda mulle? Jah? Võta siis palun homme kontserdile see kaasa. Aitäh!

Situatsioonis 4 sarnanesid eesti ja prantsuse palved eelkõige peaakti perspektiivi poolest. Mõlemas keeles esitati peaaktid eranditult kuulaja vaatepunktist. Väliste modifitseerijate kasutus oli väga sarnane nii valitud modifitseerija tüübi kui kasutussageduse poolest. Algselt on töö autor pidanud situatsioonis 4 palve raskusastet pigem väikeseks. Vastustekstides leidis aga üllatavalt sageli ennetajaid ja veidi vähemal määral teavitusi, mis muus materjalis on kasutusel eelkõige suure raskusastmega palvetes. Seetõttu võib arvata, et sõbra käest raamatu laenamist pidasid eesti ja prantsuse keelejuhid pigem suure raskusastmega palveks. Suurim erinevus kahe keele palvetes esines peaakti strateegiates: prantsuse palvetes ei leidunud üheski peaaktis otsesest strateegiasandit, samas kui eesti vastustekstides esines otsese strateegiaga peaakte 6 korral ning suurem osa neist esitati imperatiivis verbiga.

3.1.5 Situatsioon 5 – Pood

Soovid osta poe kulinaarialetist kolm grillitud kanakoiba. Mida ütled müüjale?

Poesituatsioonis on tegemist rutiinse institutsionaalse palvega. Klientide teenindamine käib mõistagi müüja töökohustuste hulka ning ei nõua eeldatavasti pehmemdamist. Palve raskusastet võib seega hinnata väikeseks. Mõlemas uuritud keeles esinesid situatsioonis 5 kõige lühemad vastustekstid.

Joonis 9. **Situatsiooni 5 (Pood) peaakti strateegiatasandid**

Peaakti strateegiatasanditest (joonis 9) eelistati poesituatsioonis otseseid strateegiaid, mida kasutati igas eesti peaaktis ja prantsuse peaaktides 19 korral (95%). Ainukeseks erandiks oli üks konventsionaalselt kaudse strateegiaga esitatud palve, milles küsiti kõneleja võimelisuse kohta (49):

(49) Est-ce que vous pourriez m'en donner trois? [Kas te saaksite mulle neid kolm tükki anda?]

Eesti peaaktides leidis ainult otsest strateegiatasandit ning 16 korral esitati peaakt imperatiivis ehk kõneviisist tuletatava strateegiaga. Tüüpiliselt esitati peaakt elliptilise struktuuriga, milles käskivas kõneviisis verb puudus (50). Imperatiivis verbivorm (*andke*) esines vaid ühes peaaktis. Leidus ka soovi väljendamist (51) ja ühel korral lokutsioonist tuletatavat peaakti. Prantsuse otseste peaaktidega esitati 10 korral soovi väljendamist (kõige tüüpilisem prantsuse peaakt poesituatsioonis), kuid esines ka lokutsioonist tuletatavaid (52) ja 4 korral elliptilise struktuuriga kõneviisist tuletatavat strateegiat. Traverso (2001) on täheldanud, et erinevates prantsuse poesituatsioonides esitatakse palved pehmentatult kas väit- või küsilausena ning käsklauseid, ka elliptilisi, esineb äärmiselt harva (Traverso 2001: 25). Ka magistritöös uuritud materjal esitati poesituatsioonis kõige tüüpilisemad peaaktid väitlausega (52), kuid elliptilisi kõneviisist tuletatavaid peaakte leidis koguni 20% prantsuse vastustekstidest, mida ei saa kahtlemata pidada äärmiselt harvaks nähuks.

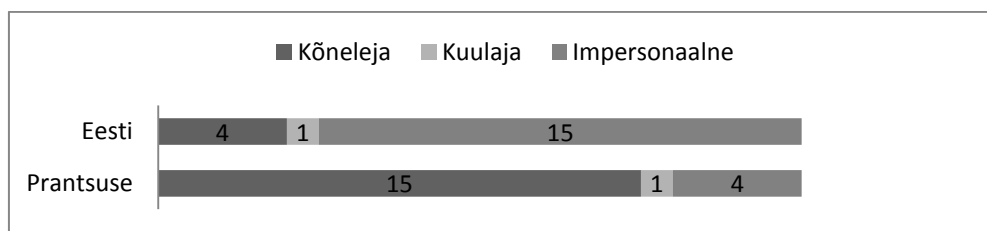
(50) Palun kolm grillitud kanakoiba.

(51) Sooviksin kolme kanakoiba.

(52) Je vais vous prendre 3 cuisses de poulet grillées s'il vous plaît. [Ma võtan 3 grillitud kanakoiba palun.]

Näites (50) alustatakse peaakti sõnaga *palun*, mida võib tõlgendada ka verbi *paluma* ainsuse 1. pöördena. Sel juhul tuleks peaakt määrata eksplitsiitseks performatiiviks. Autor on siiski kodeerinud vastavad juhud kõneviisist tuletatava strateegia elliptiliseks struktuuriks, milles *palun* on viisakuspartikli rollis. Seda eelkõige seetõttu, et paljudes peaaktides järgnes sõnale *palun* isikuline asesõna (*palun mulle kolm ...*) või esines *palun* nimisõnafraasi lõpus (*kolm kanakoiba palun*), viidates seega pigem viisakuspartiklile kui verbi *paluma* finiitsele vormile.

Perspektiivi suhtes erinesid eesti ja prantsuse peaaktid suurel määral. Prantsuse peaaktidest 15 esitati kõneleja vaatepunktist (52), 4 impersonaalsest vaatepunktist ning ainukeses konventsionaalselt kaudses palves leidis kuulaja perspektiiv (49). Eesti peaaktid esitati 15 korral impersonaalsest (50), 4 korral kõneleja (51) ning 1 korral kuulaja vaatepunktist. Impersonaalse vaatepunkti laialdane kasutus eesti peaaktides tuleneb elliptilise struktuuriga kõneviisist tuletatavast strateegiast. Kuulaja perspektiivi kasutati mõlemas uuritud keeles vaid 1 korral ning selle põhjuseks võib pidada otsese strateegiaga kuulaja vaatepunktist esitatud palve liigselt käskivat tooni. Selle asemel eelistati prantsuse palvetes kõneleja ja eesti palvetes impersonaalset vaatepunkti.

Joonis 10. **Situatsiooni 5 peaaktide domineeriv perspektiiv**

Väliseid modifitseerijaid kasutati poesituatsioonis väga tagasihoidlikult (tabel 6). Mõlemas uuritud keeles leidis peamiselt tähelepanupüüdjaid, vähemal määral väärtustajaid ning ühes prantsuse vastustekstis ka seletus.

Tabel 6. Välised modifitseerijad situatsioonis 5 (Pood)

	Tähelepanu- püüdja	Seletus	Väärtustaja
Eesti	15	-	9
Prantsuse	20	1	4

Tähelepanupüüdjatest kasutati prantsuse vastustekstides neutraalset teretust *bonjour* ning pea pooltel juhtudel kõnetlussõna *Monsieur*. Eesti palvetes esines vaid neutraalset teretust *tere* 15 korral.

Seletusi leidis vaid ühes prantsuse vastustekstis. Ühtlasi oli tegemist ainsa vastustekstiga, milles esitati peakt konventsionaalselt kaudse strateegiaga, uurides kuulaja võimelisuse kohta palvet täita.

Eesti vastustekstides esines väärtustaja näol tänamist 9 korral, prantsuse palvetes 4 korral. Tihti järgnes tänamisele ka lahkumisele omane konventsionaalne soov või tervitus (*head aega!*; *bonne journée* [kena päeva]).

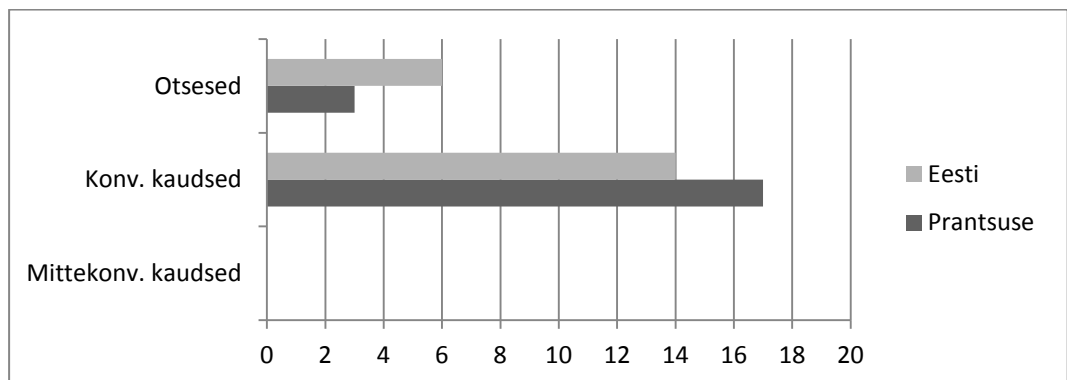
Situatsioonile 5 oli mõlemas uuritud keeles omane peakti esitamine otsese strateegiatasandiga ning väheste välise modifitseerijate kasutamine. Ühtlasi tasub tuua välja sagedaste viisakuspartiklite kasutust. Nii eesti kui prantsuse palvetes leidis 18 korral viisakuspartikkel, milleks oli vastavalt *palun* või *s'il vous plaît*. Keeltevahelise suure erinevusena võib välja tuua otsese strateegia täpsema valiku: kui eesti peaktides esitati palvet peamiselt elliptilise kõneaktist tuletatava strateegiaga, siis prantsuse peaktides väljendati enim kõneleja soovi. Strateegiast tulenevalt leidis prantsuse keeles enim kõneleja perspektiivi, eesti peaktid esitati peamiselt impersonaalsest vaatepunktist. Ühiseks jooneks võib perspektiivi valiku puhul pidada kuulaja vaatepunktist esitatud palvete vähesust, mis poesituatsioonis kõlaksid ehk liiga käskivana.

3.1.6 Situatsioon 6 – Teesid

Sul on vaja saata teesid rahvusvahelisele üliõpilaskonverentsile. Tähtaeg on täna õhtul, teesid peaks olema inglise keeles. Kahtled oma keeleoskuses ja tahad paluda head sõpra, kes inglise keelt hästi oskab, teesid üle vaadata. Aga tead ka, et tal on homme tähtis eksam ja arvatavasti väga vähe aega. Helistad siiski. Mida ütled?

Situatsioonis 6 pöördutakse sarnaselt situatsiooniga 4 (Raamat) telefoni teel sõbra poole. Kuna sõbral on tarvis valmistuda eksamiks ning aega õppimiseks napib, kaotaks sõber teeside ülevaatamisega väärtuslikku aega. Palve raskusastet võib lugeda suureks ning just see eristab antud situatsiooni situatsioonist 4. Kõikidest eesti vastustekstidest esitati pikimad palved just selles situatsioonis ja ka prantsuse palved olid ühed pikematest.

Peaakti strateegiatasanditest (joonis 11) leidis mõlemas keeles otsesest ja konventsionaalselt kaudset tasandit. Eesti peaaktid esitati konventsionaalselt kaudse strateegiatasandiga 14 (70%) ja prantsuse peaaktid veidi sagedamini, 17 korral (85%). Otsesest tasandit leidis eesti materjalis 6 (30%) ja prantsuse materjalis 3 korral.

Joonis 11. Situatsiooni 6 (Teesid) peaakti strateegiatasandid

Eeltingimustele viitava strateegia kaudu uuriti eesti vastustekstides peamiselt kuulaja võimelisuse kohta palvet täita (modaalverbi *saama* abil) või pandi rõhku ajalisele aspektile, kasutades verbi *jõudma* (53). Ka prantsuse vastustekstides küsiti enim kuulaja võimelisuse kohta (*pouvoir*) (54). Lisaks uuriti 4 peaaktis, ega kuulajat ei segaks palves esitatud teo sooritamine, kasutades verbi *déranger* või *embêter* (segama) (55). Prantsuse

eeltingimustele viitavatele peaaktidele eelnes 5 korral kõneleja soovi väljendav eelfraas (54) ning 1 korral performatiivse verbiga eelfraas. Eesti peaaktidele ei eelnenud eelfraase kordagi.

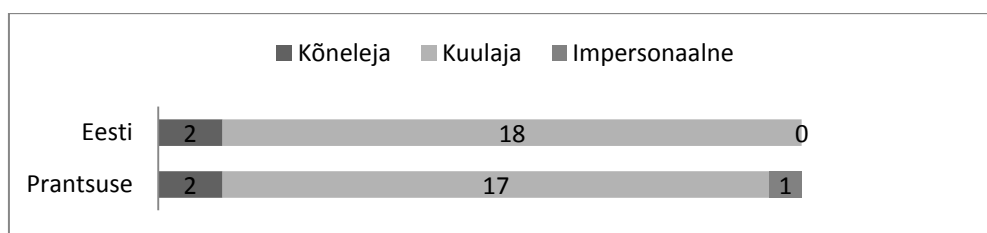
- (53) Äkki sa ikka jõuad selle üle vaadata?
 (54) Je voulais savoir si tu peux m'aider? [Ma tahtsin teada, kas sa saad mind aidata?]
 (55) Est-ce que ça te dérangerait de vérifier rapidement le document? [Kas sind segaks see dokument kiiresti üle kontrollida?]

Otsestest strateegiatest leidis prantsuse vastustekstides ainult tahte väljendamist (56). Eesti materjalis esitati peaakt 3 korral kõneviisist (57) ja 2 korral lokutsioonist tuletatava strateegiaga (58) ning ühes peaaktis väljendati kõneleja tahet.

- (56) J'aurais aimé que tu le relises. [Ma oleksin tahtnud, et sa selle üle loed.]
 (57) Palun aita mind maksimum 20 minutit.
 (58) Ehk lased ühest tekstist silmad üle?

Peaakti domineeriva perspektiivi osas olid uuritud keeled väga sarnased (joonis 12). Mõlemas keeles leidis kõige rohkem kuulaja perspektiivi: eesti vastustekstides 18 korral (53, 57, 58), prantsuse vastustekstides 17 korral (54, 55). Kõneleja vaatepunktist esitati mõlemas keeles 2 palvet (56) ning ühes prantsuse vastuses leidis ka impersonaalne perspektiiv (59).

- (59) Serait-il possible de le faire avant ce soir? [Kas seda oleks võimalik teha enne tänast õhtut?]

Joonis 12. Situatsiooni 6 peaaktide domineeriv perspektiiv

Erinevaid väliseid modifitseerijaid kasutati situatsioonis 6 nii eesti kui prantsuse keeles kõige rohkem. Kahe keele peale kokku esines vaid selles situatsioonis kõiki võimalikke modifitseerijate tüüpe, mis on toodud välja tabelis 7.

Tabel 7. Välised modifitseerijad situatsioonis 6 (Teesid)

	Tähelepanu- püüdja	Ettevalmistaja	Seletus	Vabandus	Ennetaja	Tasu	Kulu vähendaja	Väärtustaja	Meelitaja
Eesti	16	7	12	5	13	1	4	1	-
Prantsuse	20	12	17	10	17	1	9	6	5

Tähelepanupüüdjatena kasutati eesti vastustekstides mitteformaalseid teretusi (*tsau, tšau, hei, jou*) ning leidis ka partiklit *kuule*, mis 5 korral esines teretamisega koos, 1 vastustekstis oli aga ainsaks tähelepanupüüdjaks. Prantsuse vastustekstides oli tähelepanupüüdjate kasutus kirjum. Pea kõigis vastustekstides leidis teretus, mis oli enamjaolt mitteformaalne (*salut, coucou*), kuid kahel korral neutraalne (*bonjour*) ning ühes vastustekstis leidis telefonisuhtlusele omane *allô*. Nimeliselt pöördui kuulaja poole 7 korral ning samavõrra leidis konventsionaalset küsimust *ça va?* või mõnda selle varianti. Partiklit *dis(-moi)* esines 4 palves. Tihti kombineeriti omavahel 2 või 3 erinevat tähelepanupüüdjat (*salut, xxx, ça va?*).

Ettevalmistajaid leidis 12 prantsuse ja 7 eesti vastustekstis. Mõlemas keeles moodustasid suurema osa ettevalmistajatest konteksti paigutused ja teavitused. Konteksti paigutamiste hulka loeti väited ja küsimused eksami või selleks valmistumise kohta (*kuidas õppimine edeneb?; j'espère que tu es prête pour ton examen de demain [loodan, et sa oled homseksksamiks valmis]*) ning neid leidis eesti vastustekstides 3 ja prantsuse palvetes 5 korral. Alati ei ole konteksti paigutamisel palvet pehmendav funktsioon, kuid situatsioonis 6 väljendab kõneleja kuulaja olukorra kohta küsimise ja positiivsete soovidega oma toetust ning konteksti paigutusel on teatav lähendav funktsioon. Lähendava funktsiooni eesmärgiks võib olla omakorda kuulaja mõjutamine hiljem kõnelejat abistada. Eelseisvast palvest teavitati kuulajat eesti palvetes 3 ja

prantsuse palvetes 7 korral (*j'ai un service à te demander [mul on sulle üks palve]*). Eelkohustamist ja ajalise kättesaadavuse kohta küsimist leidis nii eesti kui prantsuse vastustekstides 1 korral (*je voudrais savoir si tu peux me rendre un gros service [ma tahaksin teada, kas sa saad mulle suure teene teha]; on sul väga kiire?*).

Seletused olid mõlemas uuritud keeles laialdaselt kasutusel ja panustasid suurel määral palvete pikkusesse. Eesti vastustekstides leidis seletusi 12 ning prantsuse palvetes 17 korral. Prantsuse vastustekstides olid seletused täpsemad ning tüüpiliselt leidis neid ühes vastustekstis mitu. Enamjaolt mainiti teeside esitamise tähtaega, ebakindlust oma inglise keele teadmiste suhtes ja üliõpilaskonverentsi (*Je suis vraiment dans la merde avec un résumé d'article que je dois rendre en anglais avant ce soir. J'ai déjà bidouillé un truc à coup de traducteurs automatiques, mais je le sens pas trop [Mul on jamasti ühe artikli kokkuvõttega, mille ma pean täna õhtul inglise keeles esitama. Ma lappisin tõlkeprogrammide abil midagi juba kokku, aga pole selles väga kindel]*). Eesti vastustekstide seletused olid sõnastatud üldisemalt ja lühemalt (*need on inglise keeles ja ma pole ise piisavalt hea inglise keeles*).

Vabandusi leidis prantsuse palvetes 10 ja eesti palvetes 5 korral. Peaaegu eranditult olid vabandused sõnastatud pikemalt ja neis mainiti kuulaja tülitamist (*vabandust, et ma segan; désolée de te déranger pendant tes révisions [vabandust, et sind kordamise ajal segan]*). Ühes eesti palves esines vabandusena inglisepärase kõnekeelele omane *sorri*, mille vabandav funktsioon tundub olevat nõrgem kui traditsioonilisel väljendil *vabandust* või *andestust*. Kuna *sorri* järgnes vastusteksti alguses tähelepanupüüdjale *kuule*, võib sedagi vabandust pidada osaliselt ka tähelepanupüüdjaks.

Ennetajad olid uuritud keeltes sagedased välised modifitseerijad. Neid esines 17 prantsuse ja 13 eesti vastustekstis, rohkem kui üheski teises situatsioonis. Võimalike kuulajapoolsete vastuväidete ennetamiseks mainiti kõigis 13 eesti palves teadlikkust kuulaja ajalise kitsikusest (*ma tean, et sul on homse eksamiga palju tegemist*). Prantsuse palvetes viidati samuti ennetajatega kuulaja hõivatusele või eksamiks valmistumisele (*je sais que ce n'est pas le moment...[ma tean, et praegu pole parim aeg...]*), aga erinevalt eesti vastustekstidest mainiti ka võimaliku eitava vastuse mõistmist (*si tu ne peux pas, je comprendrais très bien [kui sa ei saa, siis ma täiesti mõistan]*), andes kuulajale seeläbi väljapääs juhuks kui ta ei pea palvega nõustumist

võimalikuks. Ennetajad on omased just suure raskusastmega palvetele ning nende olulist pehmendavat mõju illustreerib ka see, et kahes prantsuse vastustekstis leidis koguni kolm ennetajat.

Tasu esines nii eesti kui prantsuse vastustekstides ühel korral (*võin sulle homme kohvi välja teha; je te revaudrai ça [ma teen sulle sulle heaks]*). Erinevalt situatsioonist 3 (Lennujaam), mis oli uuritud materjalis veel ainuke situatsioon, milles esines tasu mainimist, ei ole situatsioonis 6 tegemist kuulajale tekkiva materiaalse, vaid ajalise kuluga. See võib olla ka põhjuseks, miks antud situatsioonis esines tasu välise modifitseerijana vähem.

Kulu vähendajaid ei kasutatud peale situatsiooni 6 mitte üheski teises situatsioonis ning seda välist modifitseerijat leidis 4 eesti ja 9 prantsuse palves. Peamiselt mainiti palvega väljendatud tegevuse sooritamiseks vajalikku väikest ajakulu (*see ei võta palju aega*), teksti lühidust (*il est pas très long, il fait 10-15 lignes [see pole väga pikk, 10-15 rida]*) ning ühes eesti palves seda, et kuulajalt ei oodata liigset süvenemist (*ega midagi väga karjuvat ei ole*). Kulu vähendajaga üritab kõneleja muuta palvet kergemini teostatavamaks ja mõjutada kuulajat seeläbi kergemini palvega nõustuma. Sarnaselt ennetajatega on eesti ja prantsuse keelejuhid kasutanud kulu vähendajat olukorras, kus palve raskusaste on suur ja palvega nõustumisega kaasneks kuulajale teatud kahju.

Eesti vastustekstides leidis väärtustajaid 1 ja prantsuse vastustekstides 6 korral. Peamiselt kuulajat tänati (*suur-suur aitäh; merci!!!*) ning ühes prantsuse palves viidati tema abistavale rollile (*ça me dépannerait beaucoup; [see oleks mulle suureks abiks]*).

Meelitajaid esines prantsuse palvetes 5 korral ning kõikides neist mainiti sõbra head inglise keele oskust (*tu maîtrise l'anglais beaucoup mieux que moi [sa valdad inglise keelt palju paremini kui mina]*). Eesti palvetes ei leidunud ühtegi meelitajat ning osaliselt võib põhjus peituda selles, et meelitajad võivad eesti keeles kõlada pigem „moosivalt“ või kohati isegi manipuleerivalt, minetades oma pehmendava funktsiooni.

Situatsioonis 6 on eesti ja prantsuse vastustekstides suurimaks sarnasuseks väliste modifitseerijate rikkalik kasutus, mis muutis palved võrdlemisi pikaks. Uuritud keeltes kasutati rohkelt ettevalmistajaid ja ennetajaid, samuti oli see ainus situatsiooni, kus leidis kulu vähendajaid ja meelitajaid, mille eesmärk on mõjutada kuulajat palve täitmisega kergemini nõustuma. Eesti ja prantsuse keelejuhid kasutasid seega väga palju

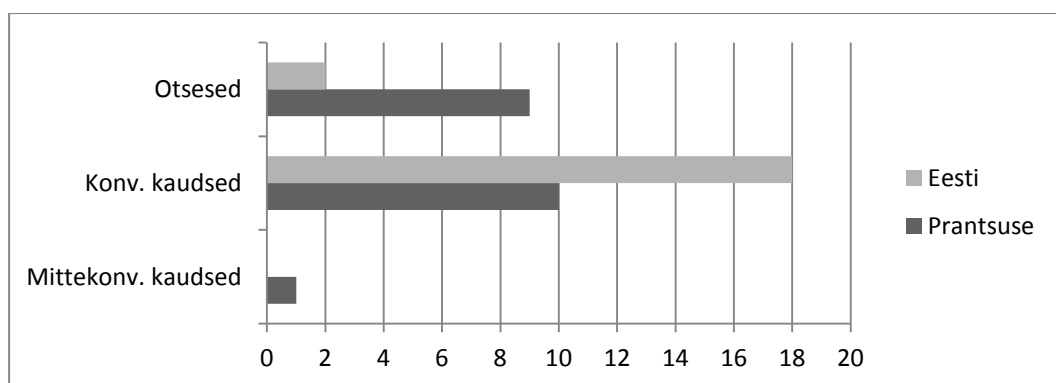
erinevaid väliseid modifitseerijaid, et võimalikult palju suure raskusastmega palvet pehmendada. Peaakte esitati uuritud keeltes enim konventsionaalselt kaudse strateegiatasandiga, kuigi eesti palvetes esines prantsuse palvetest mõnevõrra enam ka otseseid strateegiaid. Olenemata strateegia valikust domineeris uuritud keelte peaaktides kuulaja perspektiiv.

3.1.7 Situatsioon 7 – Bussijaam

Oled võõras linnas eksinud. Tahad küsida esimeselt vastutulijalt, kus asub bussijaam. Vastu tulebki üks vanem proua. Kuidas küsid?

Situatsioonis 7 on keelejuhilt oodatud informatsiooni palve ehk küsimuse esitamist. Tänaval pöörduetakse võõra isiku poole, kes on ühtlasi kõnelejast vanem. Palve raskusastet võib lugeda pigem väikeseks. Mõlemas uuritud keeles olid vastustekstid ühed lühematest.

Peaakti strateegiatasandid (jooni 13) olid uuritud keeltes väga erinevad. Eesti vastustekstides kasutati konventsionaalselt kaudset strateegiatasandit 18 korral (90%), samas kui prantsuse vastustekstides leidis seda tasandit 10 korral (50%). Peaaegu sama palju, 9 korral (45%), esitati prantsuse peaakte otsese strateegiatasandiga. Eesti palvetes leidis otsest tasandit tunduvalt vähem: vaid 2 korral. Mittekonventsionaalselt kaudset strateegiatasandit kasutati 1 prantsuse palves.

Joonis 13. Situatsiooni 7 peaakti strateegiatasandid

Eeltingimustele viitavat strateegiat kasutati peaaegu kõigis eesti palvetes ning kõige sagedasemalt leidis peaaktis modaalverb *oskama*, millega uuriti kuulaja võimelisuse kohta palves esitatud tegu sooritada. Eesti vastustekstides leiduvad peaaktid olid äärmiselt sarnased ja näites (60) on toodud välja situatsiooni 7 stereotüüpne peaakt eesti keeles. Prantsuse palvetes olid eeltingimustele viitava strateegiaga esitatud peaaktid samuti väga sarnased: modaalverbiga *pouvoir* viidati kuulaja võimelisusele (61).

(60) Kas te oskate öelda, kus asub bussijaam?

(61) Pourriez vous m'indiquer où se trouve l'arrêt d'autobus? [Kas te saaksite näidata, kus asub bussipeatus?]

Otsestest strateegiatest leidis eesti vastustekstides vaid lokutsioonist tuletatavat strateegiat, millega väljendati eriküsimust (*kus asub bussijaam?*). Prantsuse palvetes väljendati lokutsioonist tuletatava strateegiaga 2 korral eriküsimust (*où se trouve l'arrêt d'autobus...? [kus asub bussipeatus...?]*) ning mõlemas palves pehmendati peaakti eelfraasiga. Lokutsioonist tuletatava strateegiaga leidis veel 7 prantsuse peaakti, milles uuriti kuulaja teadmise kohta, kasutades verbi *savoir* [*teadma*] (62). Samuti esitati üks prantsuse peaaktidest kõneleja tahet väljendava strateegiaga.

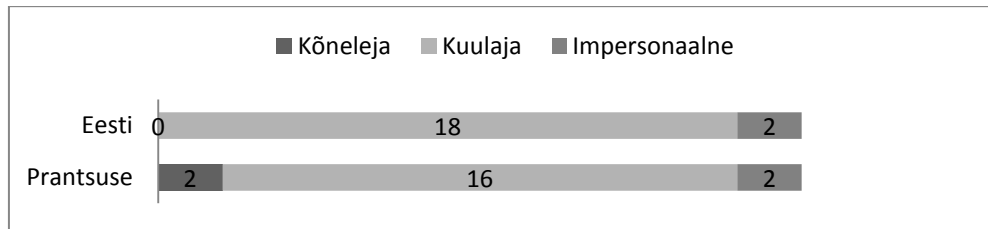
(62) Est-ce que vous savez où se trouve l'arrêt de bus le plus proche? [Kas te teate, kus asub lähim bussipeatus?]

Mittekonventsionaalselt kaudset strateegiat kasutati vaid ühes prantsuse vastustekstis, mis esitati vihjena (63):

(63) Je cherche le chemin pour retourner à mon hôtel. [Ma otsin teed, et tagasi hotelli jõuda.]

Situatsiooni 7 peaaktide domineerivad perspektiivid olid uuritud keeltes sarnased (joonis 14). Kõige enam leidis kuulaja perspektiivi, mida eesti vastustekstides esines 18 korral (60), prantsuse palvetes 16 korral (61, 62). Impersonaalsest perspektiivist esitati 2 peaakti nii eesti kui prantsuse keeles. Kõneleja vaatepunkti leidis ainult prantsuse peaaktides 2 korral (63). Samuti olid mõlemad prantsuse impersonaalsest perspektiivist

esitatud eriküsimused pehmendatud kõnelejakeskse eelfraasiga (nt *je voudrais savoir [ma tahaksin teada]*).

Joonis 14. Situatsiooni 7 peaaktide domineeriv perspektiiv

Võimalikest välistest modifitseerijatest kasutati situatsioonis 7 mõlemas uuritud keeles tähelepanupüüdjaid, vabandusi, seletusi ja üksikutel juhtudel ettevalmistajaid. Väärtustajaid leidis vaid prantsuse vastustekstides. Välistest modifitseerijad ja nende esinemissagedus on toodud välja tabelis 8.

Tabel 8. Välistest modifitseerijad situatsioonis 7 (Bussijaam)

	Tähelepanu- püüdja	Ettevalmistaja	Seletus	Vabandus	Väärtustaja
Eesti	11	1	2	17	-
Prantsuse	19	1	14	16	2

Tähelepanupüüdjatest esines 11 eesti vastustekstis neutraalset teretust (*tere, tervist*). Ühes palves lisati teretusele kõnetlussõna *proua*. Eesti keeles pole kõnetlussõnade *proua* ja *härä* kasutus niivõrd juurdunud kui prantsuse keeles ning seda esineski vaid ühel korral. Kõnetlussõna esinemise põhjuseks võib olla see, et situatsioonikirjelduses on viidatud kuulaja kõrgemale vanusele. Samuti võis keelejuhti mõjutada see, et situatsioonikirjelduses mainitakse kõnetlussõna *proua*. Prantsuse palvetes leidis tähelepanupüüdjaid 19 vastustekstis. Neist igäühes kasutati kõnetlussõna *Madame* ja 17 juhul ka neutraalset teretust *bonjour*.

Ettevalmistajaid leidis mõlemas keeles vaid üks. Eesti vastustekstis oli ettevalmistajaks eelkohustamine (*ehk saate mind palun aidata?*) ja prantsuse palves küsimus ajalise kättesaadavuse kohta (*auriez-vous cinq minutes à m'accorder? [kas teil oleks mulle viis minutit loovutada?]*).

Seletusi lisati prantsuse vastustekstidesse 14 korral ja eesti palvetesse tunduvalt vähem: vaid 2 korral. Eesti palvetes mainiti mõlemal juhul eksinud olemist (*ma olen natuke eksinud*) ning prantsuse materjalis lisandusid seletustena veel võõra linna mitte tundmine (*je ne suis pas d'ici [ma pole siitkandist pärit]*) ning bussipeatuse otsimine (*je dois prendre le bus 10 et je ne trouve pas son arrêt [ma pean minema bussi nr 10 peale ja ma ei leia selle peatust]*). Mõlemas uuritud keeles esitati seletused võrreldes teiste situatsioonidega pigem lühidalt.

Vabandused olid situatsioonis 7 koos tähelepanupüüdjatega kõige rohkem kasutatud välised strateegiad ning neid esines mõlemas keeles peaaegu võrdselt: eesti vastustekstides 17 ja prantsuse palvetes 16 korral. Eesti palvete vabandused olid kõik lühikesed (*vabandust, vabandage*), samas kui prantsuse materjalis kasutati pigem formaalsemaid, pikemaid ja kohati kaudselt esitatud vabandusi (*excusez-moi de vous importuner [vabandage, et tülitan]; j'espère que je ne vous dérange pas [ma loodan, et ei sega teid]*). Sarnaselt situatsioonis 2 (Raamatukogu) leiduvate vabandustega on situatsioonis 7 raske tõmmata piiri vabanduse kui tähelepanupüüdja ja vabanduse kui segamise pärast andestuse palumise vahel. Seda eriti nendel juhtudel, mil vastustekstis pole muid tähelepanupüüdjaid kasutatud. Siiski viitas peamiselt eesti, aga ka mõningate prantsuse vabanduste lühidus ja positsioon palve eesotsas ka tähelepanupüüdja funktsioonile.

Prantsuse palvetes leidis kahel korral väärtustajat *merci (beaucoup)*, millele järgnes ka konventsionaalne lõputervitus *bonne journée [kena päeva]*.

Situatsioonis 7 oli suurimaks erinevuseks eesti ja prantsuse palvetes peaakti strateegia valik. Eesti peaaktid esitati äärmiselt sarnaselt, kasutades konventsionaalselt kaudset strateegiatasandit, kuulaja perspektiivi ja modaalverbi *oskama*. Keelejuhtide vahel valitsev üksmeel, mida ei leidunud sellisel määral üheski teises situatsioonis, viitab sellele, et situatsioonis 7 on tegemist olukorraga, milles eesti keeles on suhteliselt kinnistunud väljendusviis. Ka prantsuse peaaktid esitati enamasti kuulaja vaatepunktist,

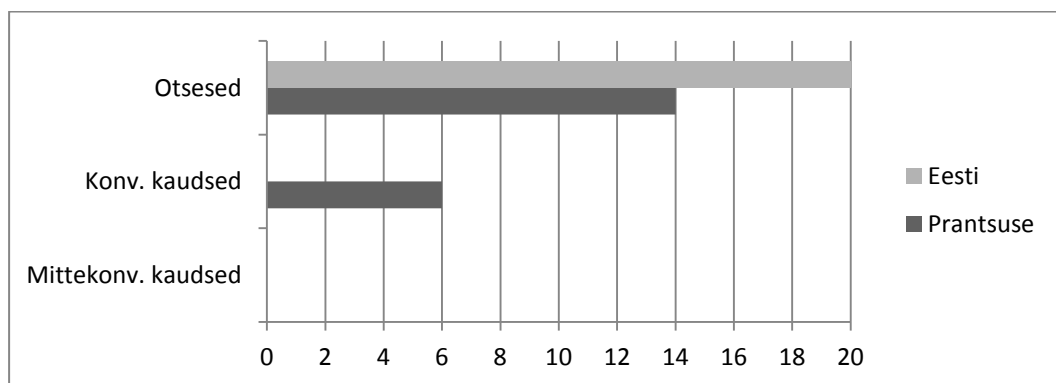
kuid erinevalt eesti peaaktidest leidis palju ka otsest strateegiatasandit. Ühtlasi esitati 1 prantsuse peaakt mittekonventsionaalselt kaudse vihjega. Vihjed oli kogu uuritud materjalis väga harvad strateegiad ning neid esines veel vaid situatsioonis 2 (Raamatukogu), kus pöördui sarnaselt situatsiooniga 7 võõra isiku poole. Väliseid modifitseerijaid leidis mõlemas keeles pigem tagasihoidlikult. Kõige rohkem kasutati tähelepanupüüdjaid ja vabandusi. Seletuste vähene kasutamine eesti palvetes viitab keelejuhtide soovile esitada palve pigem lühikeselt ja konkreetselt, et mitte kuulajat pikalt tülitada.

3.1.8 Situatsioon 8 – Pealkiri

Oled päeval rääkinud sõbraga ühest raamatust, mille pealkiri on miskipärast meelest läinud. Saadad sõbrale SMS-i, et ta selle meelde tuletaks. Mida kirjutad?

Situatsioonis 8 toimub suhtlus kirjalikul teel SMS-i kaudu ning pöörduakse sõbra poole. Sarnaselt eelmise situatsiooniga (Bussijaam) oli keelejuhi ülesandeks formuleerida küsimus ehk informatsiooni palve ning selle raskusastet võib samuti pidada väikeseks. Uuritud keeltes olid vastustekstid ühed lühematest.

Peaakti strateegiatasandite valik uuritud keeltes erines teataval määral (joonis 15). Eesti palvetes kasutati ainult otsest strateegiatasandit, mis oli ka prantsuse palvetes kõige levinum valik (70%). Lisaks leidis prantsuse keeles konventsionaalselt kaudset tasandit 6 korral (30%).

Joonis 15. Situatsiooni 8 peaakti strateegiatasandid

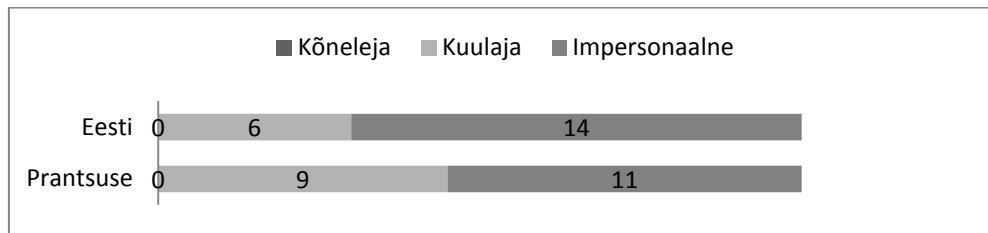
Otsestest strateegiatest esines eesti vastustekstides 2 korral kõneviisist tuletatavat strateegiat, millele lisati mõlemal juhul viisakusvormel *palun* (64), ning ülejäänud 18 korral lokutsioonist tuletatavat strateegiat, mis esitati peamiselt eriküsilausena, millega uuriti raamatu pealkirja (65). Prantsuse vastustekstides esines otsestest strateegiatest ainult lokutsioonist tuletatavat peaakti, mis sarnaselt eesti peaaktidega väljendas tihti eriküsilause (66), kuid 3 korral oli tegu üldküsilausega, milles päriti, kas kuulaja mäletab raamatu nime. Näited (65) ja (66) illustreerivad vastavalt eesti ja prantsuse kõige tüüpilisemaid peaakte, mille vormiline ja leksikaalne ülesehitus varieerus keelesiseselt väga vähe.

- (64) Palun ütle selle raamatu nimi, millest me täna rääkisime.
- (65) Mis selle nimi oligi?
- (66) C'était quoi le titre du livre déjà? [Mis selle raamatu nimi oligi?]

Konventsionaalselt kaudset strateegiat esines vaid prantsuse vastustekstides ning kõigis 6 peaaktis uuriti modaalverbiga *pouvoir* kuulaja võimelisuse kohta raamatu pealkiri uuesti öelda, saata või meelde tuletada (67):

- (67) Peux-tu me redonner le titre du livre dont nous avons parlé ce matin?
[Kas sa saad mulle uuesti öelda selle raamatu nime, millest hommikul rääkisime?]

Peaaktid esitati eesti ja prantsuse keeles ainult impersonaalsest või kuulaja vaatepunktist (joonis 16). Prantsuse peaaktides esines kuulaja perspektiivi 9 korral (67) ja impersonaalset 11 korral (66). Eesti peaaktides oli impersonaalne vaatepunkt sagedasem. Seda leidis 14 korral (65), samas kui kuulaja vaatepunktist esitati peaakt 6 korral (64). Impersonaalse vaatepunkti rohkest tulenes lokutsioonist tuletatavatest eriküsimustest, mida leidis situatsioonis 8 uuritud keeles sageli.

Joonis 16. Situatsiooni 8 peaktide domineeriv perspektiiv

Väliste modifitseerijate valik oli eesti ja prantsuse vastustekstides suhteliselt tagasihoidlik, aga sarnane: kasutati palju tähelepanupüüdjaid, tunduvalt vähem ettevalmistajaid ja seletusi ning prantsuse keeles leidis ka väärtustajaid. Situatsiooni 8 välised modifitseerijad on toodud välja tabelis 9.

Tabel 9. Välised modifitseerijad situatsioonis 8 (Pealkiri)

	Tähelepanu- püüdja	Ettevalmistaja	Seletus	Väärtustaja
Eesti	16	4	4	-
Prantsuse	17	3	7	4

Tähelepanupüüdjatest kasutati eesti vastustekstides 15 korral mitteformaalset teretust (*hei, tsau* või *tšau*) ning ühel juhul partiklit *kuule*. Prantsuse palvetes oli tähelepanupüüdjate kasutus mitmekesisem. Peamiselt leidis mitteformaalset teretust (*salut, hey, coucou, re, yop*) ja 5 palves partiklit *dis(-moi)*. Samuti pöördui kuulaja poole 3 korral nimeliselt ning sama palju kasutati konventsionaalset küsimust *ça va?*. Tihti kasutati ühes vastustekstis kahte tähelepanupüüdjat (*re, dis-moi; salut Sandra!*).

Ettevalmistajaid leidis eesti vastustekstides 4 ja prantsuse palvetes 3 korral. Tegemist oli mõlemas keeles alati konteksti paigutamisega, milles mainiti varasemat vestlust sama raamatu teemal (*mäletad, me rääkisime päeval ühest raamatust*). Palve pehmendavat funktsiooni konteksti paigutuse puhul märgata ei olnud.

Seletustena toodi mõlemas keeles lühidalt välja raamatu pealkirja unustamist (*ma jõudsin juba ära unustada*) ning neid leidis teiste situatsioonidega võrreldes vähe: prantsuse vastustes 7 ja eesti palvetes 4 korral.

Ainsaks väliseks modifitseerijaks, mida kasutati ainult prantsuse vastustekstides, oli väärtustaja *merci*, mida esines 4 palves.

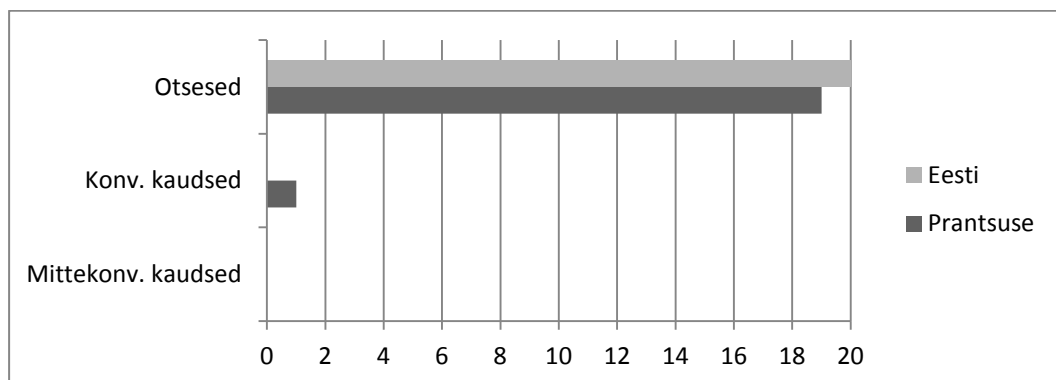
Sõbralt raamatu pealkirja uurimisel oli uuritud keeltes ühiseks jooneks vastustekstide lühidus, mis tulenes situatsioonikirjelduses täpsustatud suhtluskanalist (SMS), mitteformaalsed tähelepanupüüdjad, kõnelejaperspektiivist esitatud palvete mitte esinemine ja lokutsioonist tuletatava strateegia laialdane kasutus. Selle strateegia valiku põhjuseks võib pidada seda, et keelejuhtidelt oodati informatsiooni palve ehk küsimuse formuleerimist. Siiski leidis prantsuse vastustes arvestaval määral ka eeltingimustele viitavat konventsionaalselt kaudset strateegiat. Erinevusena võib eesti ja prantsuse palvetes situatsioonis 8 tuua välja peaakti domineeriva perspektiivi. Kui prantsuse vastustes leidis impersonaalset ja kuulaja vaatepunkti peaaegu võrdselt, siis eesti peaaktide esitati impersonaalsest perspektiivist veidi enam. Samuti leidis 2 eesti peaaktis kõige otsesemat strateegiat, milles kasutati sõbra poole pöördumisel käskivat kõneviisi. Prantsuse peaaktides ei kasutatud seda strateegiat aga kordagi.

3.1.9 Situatsioon 9 – Graveering

Sul on vaja lasta kingiks ostetud lusikale graveerida nimi. Lähedal on üks kellaspeaäri, aga sa ei tea, kas nad teevad sellist teenust või mitte. Otsustad siiski läbi astuda ja küsida. Mida ütled?

Situatsioonis 9 on tegemist institutsionaalse näost näkku suhtlusega ning selle poolest sarnaneb see situatsiooniga 5 (Pood). Palve raskusastet võib pidada väikeseks ja eeldatavasti ei nõua see erilist pehmendamist.

Peaakte esitati uuritud keeltes väga sarnaselt (joonis 17). Kasutati vaid otsest strateegiatasandit ja konventsionaalselt kaudset tasandit. Eesti vastustekstides esitati kõik peaaktid otsese strateegiatasandiga, prantsuse vastustekstis vaid veidi vähem: 19 korral (95%) korral. Konventsionaalselt kaudset tasandit kasutati ainult prantsuse palvetes 1 korral.

Joonis 17. **Situatsiooni 9** peaakti strateegiatasandid

Otsese strateegiatasandiga esitati eesti peaaktid eranditult lokutsioonist tuletatava strateegiaga (68). Kõik keelejuhid esitasid infoküsimuse selle kohta, kas kellassepaäris soovitud teenust pakutakse. Peaaktile eelnes 5 vastustekstis performatiivi sisaldav eelfraas (69). Ka prantsuse peaaktides leidis suuremalt jaolt lokutsioonist tuletatavat strateegiat, millega esitati infoküsimus, ning koguni 8 korral eelnes peaaktile eelfraas, milles kõneleja väljendas oma soovi midagi teada saada (70). Lisaks kasutati 1 prantsuse peaaktis tahte väljendamise strateegiat (71).

(68) Kas teie juures on võimalik lasta ka graveeringut teha?

(69) Tahtsin küsida, et kas te graveerimistöid ka teete?

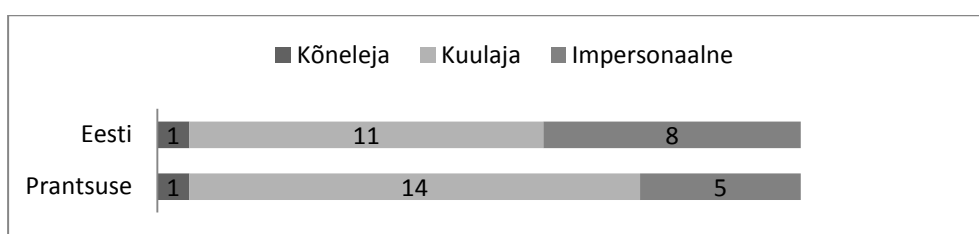
(70) J'aurais voulu savoir s'il était possible de faire graver un nom sur une cuillère chez vous? [Ma oleksin tahtnud teada, kas teie juures oleks võimalik lusikale nime graveerida?]

(71) J'aimerais faire graver un nom sur une cuillère... [Ma tahaksin lasta lusikale nime graveerida...]

Eeltingimustele viidati ainult 1 prantsuse peaaktis (72) ja see oli ainuke peaakt vastustekstides, milles eeldati, et kellassepaäris pakutakse soovitud teenust.

(72) Est-ce que c'est possible pour vous de le faire, s'il vous plaît? [Kas teil on võimalik seda teha palun?]

Peaakti domineeriva perspektiivi osas esines eesti ja prantsuse palvetes mõningaid erinevusi (joonis 18). Kõige rohkem leidus kuulaja perspektiivist esitatud peaakte: eesti vastustekstides 11 (69), prantsuse palvetes 14 korral (72). Impersonaalset vaatepunkti esines eesti peaaktides 8 korral (68) ja prantsuse palvetes 5 (70) korral. Kõneleja perspektiivist esitati nii eesti kui prantsuse (71) palvetes vaid 1 peaakt, kuid seda perspektiivi leidus kõigis eelfraasides, mida eesti palvetes leidus 5 (69) ja prantsuse palvetes 8 korral (70).

Joonis 18. **Situatsiooni 9 peaaktide domineeriv perspektiiv**

Väliste modifitseerijate puhul tuli uuritud keeltes esile palju erinevusi. Mõlemas keeles leidus hulgaliselt tähelepanupüüdjaid, kuid muid väliseid modifitseerijaid kasutati kas ainult ühes keeles või oli nende esinemissageduses suur erinevus. Situatsioonis 9 kasutatud välised modifitseerijad on toodud välja tabelis 10.

Tabel 10. **Välised modifitseerijad situatsioonis 9 (Graveering)**

	Tähelepanu- püüdja	Ettevalmistaja	Seletus	Vabandus	Väärtustaja
Eesti	18	-	3	4	-
Prantsuse	20	5	17	-	1

Eesti vastustekstides leidus tähelepanupüüdjatena neutraalset teretust (*tere*) 18 palves. Neutraalne teretus *bonjour* esines igas prantsuse palves ning 8 korral lisandus sellele kõnetlussõna *Monsieur* või *Monsieur/Madame*.

Ettevalmistajaid ei leidunud üheski eesti vastustekstis, kuid prantsuse palvetes kasutati neid 5 korral. Ainsa ettevalmistajana leidis teavitusi, millega anti märku järgnevast infoküsimusest (*j'aurais besoin d'un petit renseignement [mul oleks natukene infot vaja]*).

Seletuste kasutuses ilmnis uuritud keelte vahel suur erinevus. Eesti vastustekstides leidis seletusi vaid 3, prantsuse palvetes koguni 17 korral. Kõige rohkem mainiti seletustes lusikat ning soovi sellele nimi graveerida (*je voudrais faire graver le nom de mon cousin sur une cuillère pour son anniversaire [ma tahaksin oma sugulase nime tema sünnipäevaks lusikale graveerida]*).

Vabandusi leidis vaid eesti vastustekstides. Kuna need esinesid jällegi vaid palve alguses ning kordagi polnud vabandus esitatud pikema konstruktsiooniga, võib neile omistada ühtlasi tugeva tähelepanupüüdjate funktsiooni.

Väärtustajat *merci* leidis ühes prantsuse vastustekstis ning see esines ühe osana tüüpilisest prantsuse keelele omasest lõpusoovist *merci, au revoir, bonne journée* (*aitäh, head aega, kena päeva*). Sarnast lõpusoovi leidis ka situatsioonis 5 (Pood) ja 7 (Bussijaam).

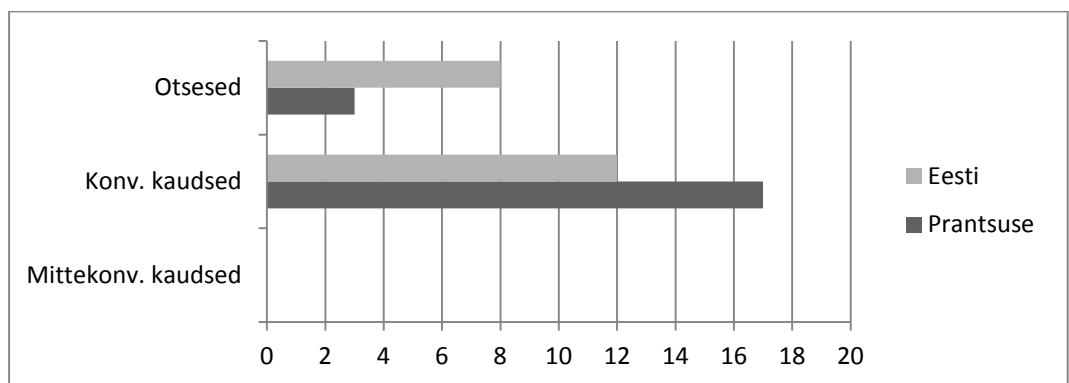
Suurimaks sarnasuseks eesti ja prantsuse palvetes oli situatsioonis 9 peaakti strateegiate valik. Peaaegu kõik peaaktid esitati uuritud keeltes lokutsioonist tuletatava strateegiaga, täpsemalt infoküsimusega. Vaid 2 prantsuse peaakti esitati mõne muu strateegiaga. Ka domineeriva perspektiivi suhtes näitasid keeled üles mõningat sarnasust: kõneleja vaatepunktist esitati mõlemas keeles vaid 1 peaakt ning kõige enam leidis kuulaja perspektiivi. Välise modifitseerijate kasutus uuritud keeltes oli tagasihoidlik ning sarnasusi eesti ja prantsuse keeles esines vähe. Kui teistes situatsioonides valiti mõlemas keeles peaaegu alati sama tüüpi modifitseerijad, siis situatsioonis 9 oli sarnane vaid sage tähelepanupüüdjate kasutus. Eesti palvetes leidis vaid üksikutel juhtudel seletusi ja vabandusi ning pigem esitati palve lühidalt. Prantsuse palvetes leidis seletusi palju ning erinevalt eesti palvetest leidis seal ka ettevalmistajaid ja väärtustajaid. Vabandusi ei kasutatud seevastu üheski prantsuse vastustekstis.

3.1.10 Situatsioon 10 – Kindlustus

Sul on vaja saada oma kindlustusfirmalt tõend panga jaoks, et sinu korter on kindlustatud (kõik on korras ja korter tõesti on kindlustatud, aga pank muretseb laenu tagatise pärast). Leiad internetist ühe oma kindlustusfirma ametniku nime ja meiliaadressi. Mida kirjutad?

Situatsioon 10 on üks kahest situatsioonist, kus palve esitatakse meili teel. Erinevalt situatsioonist 1 (Eksam) pöördutakse võõra isiku poole ja palve raskustaset võib pidada väikeseks. Vastustekstid meenusid ülesehituselt kirja, jaotudes pöördumiseks, sisuks ja lõpusooviks. Mõlemas keeles olid kindlustustöötaja poole pöördumisel esitatud palved keskmisest veidi pikemad ja prantsuse palvetes esines tihti formaalset keelekasutust.

Peaakti strateegiatasanditest (joonis 19) kasutati uuritud keeltes vaid otsest või konventsionaalselt kaudset tasandit, kuid täpsemates arvudes esinesid võrdlemisi suured erinevused. Eesti vastustekstides leidis otsest strateegiatasandit 8 korral (40%), konventsionaalselt kaudset strateegiatasandit 12 korral (60%). Prantsuse peaaktides esines konventsionaalselt kaudset tasandit ülekaalukalt 17 korral (85%). Ülejäänud 3 peaakti (15%) esitati otsese tasandiga.

Joonis 19. Situatsiooni 10 peaakti strateegiatasandid

Otsestest strateegiatest leidis eesti vastustekstides palju erinevaid variante: 4 korral kasutati tahte väljendamist (73), 2 korral lokutsioonist tuletatavat strateegiat ning 1 korral nii eksplitsiitset performatiivi (74) kui kõneviisist tuletatavat peaakti. Prantsuse palvetes esines otseste strateegiatena 2 korral soovi väljendamist ning 1 korral

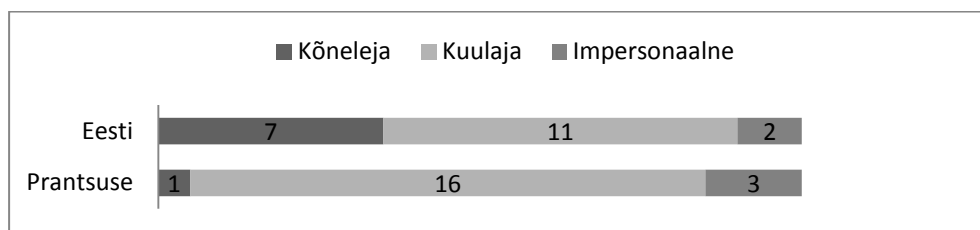
lokutsioonist tuletatavat strateegiat, millega esitati eriküsimus ja millele eelnes eelfraas (75).

- (73) Sooviksin saada tõendit panga jaoks.
- (74) Palun tõendit kindlustatuse kohta.
- (75) J'aimerais savoir comment je dois procéder ...? [Ma tahaksin teada, kuidas ma pean toimima ...?]

Eeltingimustele viitava strateegiaga esitati suurem osa prantsuse peaakte. Kõige tüüpilisemas prantsuse peaaktis uuriti kuulaja võimelisuse kohta palve sooritada (modaalverbiga *pouvoir*) (76), aga vähemal määral viidati ka kuulaja taatele (*vouloir, bien vouloir*) (77) ja võimalikkusele (*être possible*). Prantsuse konventsionaalselt kaudsetele peaaktidele eelnes 3 korral kõneleja soovi väljendav ja 1 korral performatiivset verbi sisaldav eelfraas (*je vous écris ce message pour vous demander... [ma kirjutan teile, et küsida...]*). Eesti palvetes olid samuti kõige levinumad kuulaja võimelisuse kohta küsivad peaaktid, milles kasutati modaalverbi *saama*, kuid leidis ka võimalikkusele (*võimalik olema*) (78) ja ühel korral kuulaja nõusolekule (*nõus olema*) viitavaid peaakte.

- (76) Pourriez-vous me transmettre un tel document? [Kas te saaksite mulle sellise dokumendi saata?]
- (77) Je vous saurais gré de bien vouloir me faire parvenir un justificatif d'assurance pour mon appartement. [Ma oleksin tänulik, kui oleksite nõus mulle saatma kindlustustõendi korteri kohta.]
- (78) Kas teil oleks võimalik selline tõend pangale esitamiseks välja anda?

Kõige rohkem esitati eesti ja prantsuse keeles peaakte kuulaja perspektiivist: eesti palvetes 11 korral (78) ja prantsuse palvetes 16 korral (76, 77). Eesti peaakte esitati 7 korral kõneleja vaatepunktist (73, 74), samas kui prantsuse vastustekstides esines seda perspektiivi vaid 1 korra (75). Impersonaalset perspektiivi leidis eesti peaaktides 2 ja prantsuse peaaktides 3 korral.

Joonis 20. Situatsiooni 10 peaktide domineeriv perspektiiv

Väliste modifitseerijate valik oli uuritud keeltes väga sarnane: leidis tähelepanupüüdjaid, ettevalmistajaid, seletusi ja väärtustajaid. Situatsioonis 10 kasutatud välised modifitseerijad on esitatud tabelis 11.

Tabel 11. Välised modifitseerijad situatsioonis 10 (Kindlustus)

	Tähelepanu- püüdja	Ettevalmistaja	Seletus	Väärtustaja
Eesti	17	7	14	5
Prantsuse	20	9	18	10

Tähelepanupüüdjaid esines väga palju nii eesti kui prantsuse vastustekstides. Eesti palvetes kasutati 17 korral ainult neutraalset teretust (*tere*), samas kui prantsuse palvetes leidis neutraalset teretust *bonjour* 14 korral. Lisaks leidis pea kõigis palvetes kõnetlussõna *Monsieur* või *Madame* ning 4 korral lisati suhtluspartneri nimi.

Ettevalmistajad olid kasutusel 7 eesti ja 9 prantsuse palves ning peamiselt esines konteksti paigutust, milles ennast tutvustati (*olen see ja see*) või mainiti kindlustusagendi kontakti leidmist internetist (*je me permets de vous solliciter car j'ai trouvé votre adresse mail sur Internet [võtan endale õiguse pöörduda teie poole palvega, kuna leidsin teie meiliaadressi internetist]*). Eelnev näide konteksti paigutusest illustreerib hästi ka prantsuse palvete kohati formaalset keelekasutust. Konteksti paigutused olid prantsuse vastustekstides põhjalikumad kui eesti omades. Lisaks oma isiku tutvustamisele lisati täpsem info kliendi identifitseerimisnumbri ja kliendiks

olemise ajalise pikkuse märkimisega. Mõlemas keeles leidus ettevalmistajatena veel üksikuid teavitusi järgnevast palvest (*pöördun teie poole väikese murega*).

Seletusi esines rohkelt mõlema keele vastustekstides: eesti palvetes 14, prantsuse palvetes 18 korral. Kõige enam mainiti laenu võtmise plaani (*soovin pangast laenu võtta*) ning vajadust tõendi järele (*ma banque demande l'attestation d'assurance de mon appartement [pank nõuab mu korteri kohta kindlustustõendit]*). Sarnaselt konteksti paigutusega olid ka seletused prantsuse palvetes spetsiifilisemad ning kindlustustöötajale anti seletuste ja konteksti paigutustega põhjalik ja vajalik info tõendi saamiseks.

Kuna väärtustajad esinesid alati palve lõpus, tasub neid käsitleda koos muude lõputervitustega. Lõputervitusi leidus eesti palvetes 11 ja prantsuse palvetes 18 korral ning väärtustajad esinesid neis vastavalt 5 ja 10 korral. Eesti vastustekstides leidus lisaks ette tänamisele peamiselt lõpusoovi *parimate soovidega*. Prantsuse vastustekstides esines lisaks väärtustajatele tihti mitteformaalset soovi *cordialement* või formaalsele kirjale omast soovi *je vous prie d'agréer, Madame, Monsieur, l'expression de mes sentiments les meilleurs [ma palun teil, härra, proua, võtta vastu minu kõige soojemad tervitused]*. Võrreldes situatsiooni 1 (Eksam) lõputervitustega kasutati kindlustusagendi poole pöördudes tihemini formaalseid lõpusoove. Mitteformaalsete lõpusoovide puhul sai situatsiooni 1 analüüsis märgitud ära nende võimalik lähendav funktsioon, et mõjutada suhtluspartnerit palvega nõustuma. Situatsioonis 10 sellist vajadust pole, kuna palvega nõustumisele ei tohiks olla mingeid vastuväiteid.

Situatsiooni 10 palvete suurimaks sarnasuseks uuritud keeltes olid eelkõige välised modifitseerijad, mida ei kasutatud küll palju, kuid võimalike variantide hulgast valiti vastustekstidesse täpselt samad tüübis. Samuti meenusid suurem osa vastustekste oma ülesehituselt kirja. Mõlemas keeles leidus enim konventsionaalselt kaudse strateegiaga esitatud peakte, kuigi prantsuse palvetes esines neid olulisel määral rohkem. Samuti eelistati prantsuse peaktides eesti peaktidest tunduvalt tihemini kuulaja perspektiivi. Kõneleja perspektiivi kasutati eesti peaktides 7 korral, mida oli märgatavalt rohkem kui prantsuse peaktides.

3.2 Järeldused

Analüüsitud materjalist järelduste tegemisele tuleb läheneda teatud ettevaatlikkusega. Kuna keelejuhtidel on palutud kujutada ette kindlat suhtlussituatsiooni ning panna kirja, mida nad antud olukorras ütleksid, ei saa täie kindlusega öelda, et tegelikus suhtluses käitutaks täpselt nii nagu vastustekstidesse on kirja pandud. Siiski kajastub vastustekstides keelejuhtide arusaam konkreetsest suhtlussituatsioonist kui tervikust ning see võimaldab teha järeldusi keelejuhtide teadmistest selle kohta, kuidas teatud olukorras käituda, mida ja kuidas öelda.

Eelnevas analüüsis toodi iga situatsiooni kohta eraldi välja keelejuhtide poolt kasutatud strateegiate sagedus. Seda, kui palju eesti ja prantsuse materjalis kokku erinevaid strateegiatasandeid ja täpsemaid strateegiaid kasutati, on võimalik näha tabelis 12, mille ülemises otsas on kõige otsesem (kõneviisist tuletatav) ja alumises otsas kõige kaudsem variant peaakti esitamiseks (vihje).

Kõige vähem leidus uuritud keeltes mittekonventsionaalselt kaudset strateegiat ehk kõige kaudsemat palve esitamise viisi. Vihjeid esitati äärmiselt tagasihoidlikult, vaid 1 eesti ja 2 prantsuse palves, ning ainult situatsioonides, milles pööruti võõra inimese poole. Vihjete puhul peab kuulaja toetuma kontekstile ja sellest lähtuvalt tuletama kõneleja lausungi tegeliku eesmärgi. Uuritud materjalis näitasid keelejuhid oma strateegiavalikuga kindlat eelistust anda kuulajale oma soovist selgemini märku, kasutades pigem otsest või konventsionaalselt kaudset strateegiatasandit. Kuigi mittekonventsionaalselt kaudne strateegiatasand võimaldab palvet esitada kõige kaudsemalt, ei peeta seda tasandit kõige viisakamaks, kuna lausungi tegelik eesmärk ei ole esitatud selgelt ja selle tuletamiseks peab kuulaja toetuma suurel määral kontekstile (Blum-Kulka 1987).

Kõige rohkem leidus mõlemas uuritud keeles konventsionaalselt kaudset strateegiatasandit. Prantsuse materjalis esitati eeltingimustele viitava strateegiaga 61% ehk selgelt üle poole peaaktidest. Kõige tüüpilisemas prantsuse peaaktis viidati verbi *pouvoir* (saama) abil kuulaja võimelisusele propositsioonis esitatud tegevus täide viia.

Tabel 12. Eesti ja prantsuse palvete strateegiatasandite sagedus ja % üldarvust

Strateegiatasand	Strateegia	Eesti (%)	Prantsuse (%)
Otsene strateegiatasand	Kõneviisist tuletatav	27 (13,5%)	4 (2%)
	Eksplitsiitne performatiiv	2 (1%)	1 (0,5%)
	Pehmendatud performatiiv	0	1 (0,5%)
	Lokutsioonist tuletatav	52 (26%)	49 (24,5%)
	Tahte väljendamine	11 (5,5%)	21 (10,5%)
Otsene strateegiatasand kokku		92 (46%)	76 (38%)
Konv. kaudne strateegiatasand	Eeltingimustele viitamine	107 (53,5%)	122 (61%)
Mittekonv. kaudne strateegiatasand	Vihje	1 (0,5%)	2 (1%)
Kolm strateegiatasandit kokku		200 (100%)	200 (100%)

Varasemalt on modaalverbi *pouvoir* laialdast kasutust prantsuse palvetes täheldanud nii Margot Van Mulken (1996) kui Muriel Wargha (2005) ning seda võib pidada prantsuse keeles üheks kõige levinumaks palve esitamise viisiks. Eeltingimustele viitav strateegia oli ka eesti palvetes kõige sagedasem, kuigi prantsuse materjaliga võrreldes kasutati seda mõnevõrra vähem: 53,5% peaaktidest. Tüüpiliselt uuriti selle strateegiaga esitatud peaaktides modaalverbiga *saama* kuulaja võimelisuse kohta palves esitatud tegevus sooritada. Sagedat kuulaja võimelisusele viitamist võib pidada oluliseks ühiseks jooneks eesti ja prantsuse palvetes, kuna ühelegi teisele eeltingimusele ei viidatud kaugeltki samaväärselt. Samuti tasub tuua välja kuulaja tahte viitamine, mida leidis prantsuse

materjalis tunduvalt rohkem kui eesti materjalis ja mida kasutati mõlemas keeles vaid suure raskusastmega palvete esitamisel.

Palveid eelistasid eesti ja prantsuse keelejuhid esitada kaudselt peaaegu kõigis situatsioonides, kasutades ülekaalukalt eeltingimustele viitavat strateegiat. Browni ja Levinsoni (1987) viisakusmudeli kohaselt muudab kuulaja võimelisusele, taatele jm viitamine palve viisakamaks, kuna seeläbi vähendatakse kuulajale lasuvat kohustatust ning vähendatakse ohtu tema negatiivsele näole. Samuti peab kaudselt esitatud palveid viisakamaks Leech (1983), kelle sõnul antakse selliste palvetega kuulajale suurem valikuvõimalus.

Otsese strateegiatasandiga esitati uuritud materjalis 46% eesti ja 38% prantsuse palvetest. Kõige rohkem kasutati seda tasandit situatsioonides 5 (Pood), 8 (Pealkiri) ja 9 (Kindlustus). Kõikides muudes situatsioonides eelistasid vähemalt pooled keelejuhtidest mõlemas uuritud keeles esitada palve peaakt konventsionaalselt kaudse tasandiga. Tabelist 12 on näha, et prantsuse materjalis esines kõige otsesemaid strateegiaid äärmiselt harva. Eesti palvetes kasutati kõige otsesemat ehk kõneviisist tuletatavat strateegiat märgatavalt rohkem (13,5%) kui prantsuse palvetes (2%). Otsese strateegiaga esitatud palveid on Leech (1983) pidanud taktituks ja seega ka ebaviisakaks. Metslang (2004) on aga märkinud imperatiiviga esitatud käskude laialdast kasutust igapäevasituatsioonides ning maininud, et eesti keeles on käskivas kõneviisis verbivormiga lausungid oma olemuselt neutraalsed ning vajadusel võib nende intensiivsust leksikaalsete vahendite või intonatsiooni abil varieerida (Metslang 2004: 244). Magistritöö materjalis leidis kõneviisist tuletatava strateegiaga palveid kõige rohkem situatsioonis 5 (Pood), kus imperatiivis verb jäeti suuremas osas palvetest mainimata. Kõneviisist tuletatavat strateegiat kasutati ka situatsioonides 4 (Raamat), 6 (Lennujaam) ja 8 (Pealkiri), milles oligi tegemist igapäevase olukorraga, kus pöördui sõbra poole. Peaaegu kõigile imperatiivis verbiga esitatud peaaktidele oli pehmemdamiseks juurde lisatud vormel *ole hea* või *palun*. Just suhtluspartnerite vaheline väike distants eristas mainitud kolme situatsiooni ülejäänud situatsioonidest. Uuritud materjalis on peaakti esitamine kõneviisist tuletatava strateegiaga omane kahte tüüpi olukorrale. Neist esimene on rutiinne poesituatsioon, milles peaaktis jäetakse imperatiivis verbivorm mainimata, ja teine sõbra poole pöördumine, milles peaaktile

lisatakse mõni pehmendav vormel. Prantsuse palvetes esines elliptilist kõneviisist tuletatavat strateegiat vaid 4 korral situatsioonis 5 (Pood). See oli üks harvemini kasutatud strateegiaid kogu prantsuse materjalis.

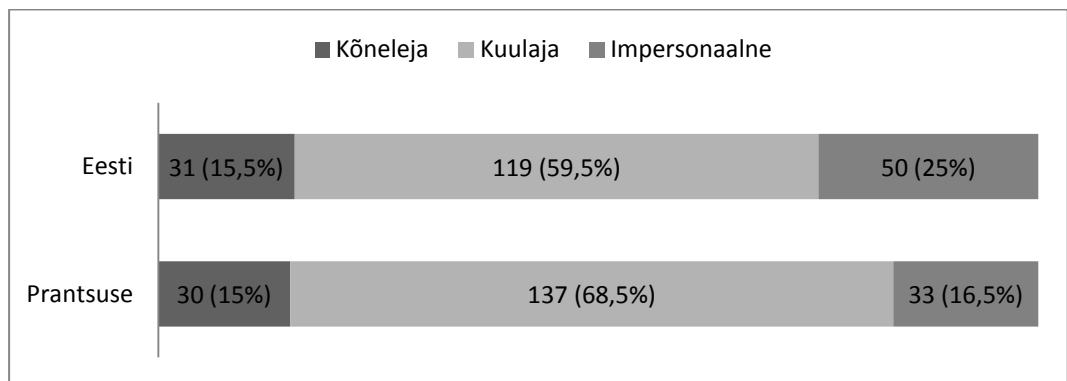
Eksplitsiitse performatiiviga peaakte kasutati eesti keeles 2 korral ja prantsuse keeles 1 korral. Samuti leidis 1 prantsuse palves pehmendatud performatiiviga peaakt. Performatiivse verbiga peaakte esines uuritud materjalis seega väga harva, kuid sellegipoolest ilmnis nende kasutuses teatud seaduspära. Performatiivse verbiga peaakte kasutati vaid situatsioonides 1 (Eksam) ja 3 (Lennujaam), milles esitatud palve raskusaste oli suur. Enamik keelejuhte esitas neis situatsioonides palve kaudselt ning performatiivse peaakti kasutus on mõnevõrra üllatav. Samuti kasutati performatiivseid verbe peaaktile eelnevas eelfraasis eesti palvetes 11 ja prantsuse palvetes 8 korral. Kõige rohkem leidis seda tüüpi eelfraase jällegi situatsioonis 1 (Eksam) ja eesti keeles ka situatsioonis 9 (Kindlustus). Põhjus, miks situatsioonis 1 (Eksam) kasutati performatiivset verbi eelfraasis või peaaktis rohkem kui teistes situatsioonides, võib peituda keelejuhtide soovis väljendada end meili teel võimalikult selgesõnaliselt ja vältida samaaegselt imperatiivi kasutust, mis oleks õppejõu poole pöördudes veidi kohatu.

Lokutsioonist tuletatav strateegia oli eesti ja prantsuse materjalis kõige sagedasem otsene strateegia, mida leidis vastavalt 26% ja 24,5% palvetest. Seda strateegiat kasutati peamiselt situatsioonides 8 (Pealkiri) ja 9 (Graveering), milles esitati peaaegu igas peaaktis kuulajale infoküsimus. Prantsuse materjalis leidis lokutsioonist tuletatavat strateegiat tihti veel situatsioonides 5 (Pood) ja 7 (Bussijaam). Eesti materjalis leidis igas situatsioonis mõni üksik lokutsioonist tuletatav peaakt ja kindlat mustrit nende kasutamises näha polnud.

Viienda võimaliku otsese strateegiana kasutati tahte väljendamist. Eesti palvetes leidis seda strateegiat 11 korral ja prantsuse palvetes rohkem: 21 korral. Pea pooled tahte väljendamise strateegiaga esitatud peaaktid esinesid prantsuse materjalis situatsioonis 5 (Pood) ning see oli müüja poole pöördumisel kõige stereotüüpsem strateegia. Kuigi tahte väljendamise sageduses ei esinenud uuritud keeltes väga suuri erinevusi, võib seda strateegiat pidada omasemaks pigem prantsuse keelele. Samuti leidis prantsuse palvetes eesti palvetest märgatavalt rohkem kuulaja tahte viitavaid

peaakte, mis kuuluvad konventsionaalselt kaudse strateegiatasandi alla. Uuritud prantsuse materjalis oli taatele viitamine, olgu selleks kõneleja või kuulaja tahe, tunduvalt sagedamini kasutatud viis palve esitamiseks kui eesti keeles.

Peaakti domineeriva strateegia suhtes (joonis 21) esines eesti ja prantsuse palvetes märgatavaid sarnasusi. Töö meetodi kirjeldamisel toodi võimalikke perspektiive välja 4, aga materjali analüüsil tutvustati neist lähemalt vaid kolme. Mõlemat suhtluspartnerit hõlmav perspektiiv (nt *kas me saame alustada?*) jäi analüüsist kõrvale, kuna seda varianti ei kasutatud eesti ega prantsuse materjalis ühtegi korda.

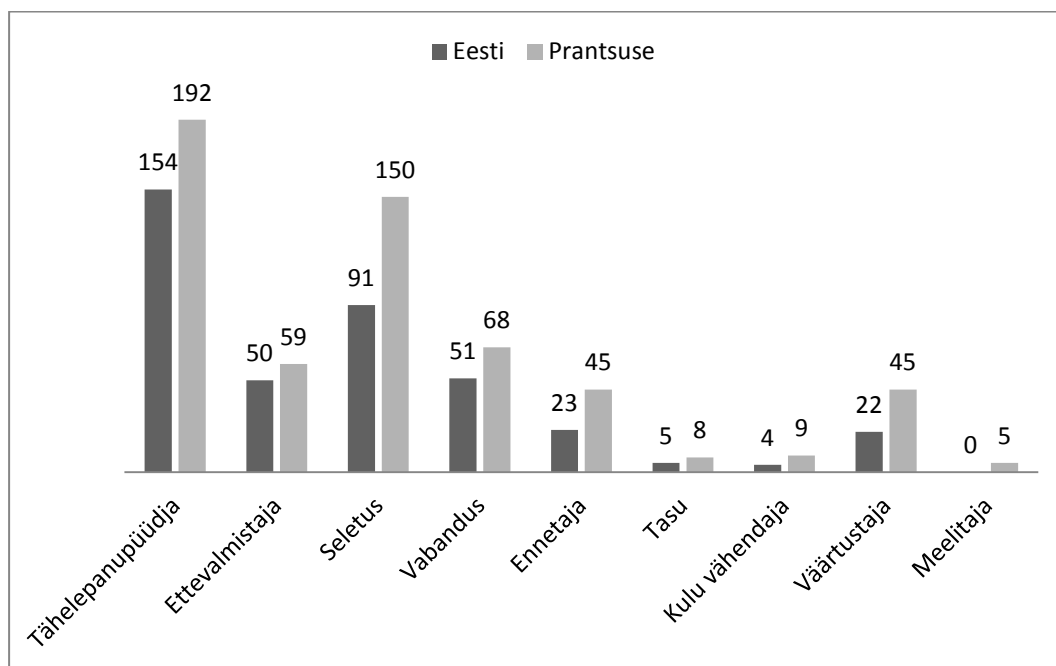
Joonis 21. Eesti ja prantsuse peaaktides domineeriva perspektiivi sagedus ja % üldarvust

Ülekaalukalt esitati palveid eesti ja prantsuse palvetes kuulaja perspektiivist, vastavalt 119 ja 137 korral. Palve esitamisega kuulaja perspektiivist antakse kuulajale võimalus otsustada, kas ta nõustub palve täitmisega või mitte, ning see on põhjuseks, miks taolisi palveid peetakse üldiselt viisakamaks kui neid palveid, mis on esitatud kõneleja vaatepunktist. Van Mulkeni (1996) sõnul seostada suurema viisakusastmega vastupidiselt palveid, mis esitatakse impersonaalsest perspektiivist või milles küsitakse kuulajalt luba, kuna neis välditakse kuulaja rolli mainimist ja seeläbi väheneb palvele niigi omane sundivus (Van Mulken 1996: 701). Ka Leechi (1983) viisakusmudeli kohaselt on teatud olukordades viisakam vältida kuulaja rolli mainimist, et mitte rõhutada kuulajale tekkivat kahju. Ainsad situatsioonid, milles suurem osa peaaktides esitati muu perspektiivi kui kuulaja omaga, olid situatsioonid 1 (Eksam), 5 (Pood) ja 8 (Pealkiri).

Kõneleja vaatepunktist esitati prantsuse palveid eelkõige situatsioonis 5 (Pood) ja veidi vähemal määral ka situatsioonis 1 (Eksam). Varasemates uurimustes, mis on keskendunud kaubanduslikule olukorrale, on samuti täheldatud, et prantsuse keeles esitatakse taolises situatsioonis palve tihtipeale kõneleja tahte väljendamisena (Traverso 2001). Eesti palvetes leidis kõneleja vaatepunkti enim situatsioonides 1 (Eksam) ja veidi vähemal määral situatsioonis 10 (Kindlustus). Ühiste nimetajatena võib mainitud situatsioonide puhul tuua välja kirjaliku pöördumise meili teel ja institutsionaalse olustiku. Neis situatsioonides ei toimu suhtlus näost näkku ning see võib olla üheks mõjuriks, miks peakte esitati kõneleja perspektiivist rohkem kui teistes situatsioonides.

Impersonaalset perspektiivi leidis uuritud keeltes enim situatsioonides 8 (Pealkiri) ja 9 (Graveering) ning see tulenes tihti sellest, et peaaktis kasutati lokutsioonist tuletatavat strateegiat, millega esitati eriküsimus (nt *mis raamat see oli?*). Samuti esitati eesti materjalis impersonaalsest vaatepunktist enamik situatsiooni 5 (Pood) peaaktidest. Eesti keelejuhid esitasid selles situatsioonis palve nii peaakti strateegia kui domineeriva perspektiivi osas äärmiselt sarnaselt ja uuritud materjalis võib elliptilise kõneviisist tuletatava strateegia ja impersonaalse perspektiiviga peakte (nt *kolm kanakoiba palun*) pidada suhteliselt kinnistunud väljendusviisiks, kuidas poesituatsioonis müüjale tellimust esitada.

Välise modifitseerijate kasutus (joonis 22) oli prantsuse materjalis mitmekesisem ja sagedasem kui eesti palvetes ning sellest tulenevalt olid prantsuse palved igas situatsioonis eesti omadega võrreldes pikemad. Siin tulebki esile väga suur erinevus uuritud materjalis: kui prantsuse keeles pandi rõhku välise modifitseerijate rohkele kasutusele, et palvet seeläbi pehmendada, siis eesti keeles pigem välditi palve liiga pikaks venimist. Teatud väliseid modifitseerijaid, mida materjalis leidis, on Brown ja Levinson (1987) maininud oma viisakusmudelil negatiivse viisakusstrateegia alastrateegiatena. Nendeks on vabandused, kulu vähendajad ja ennetajad, millest kahte viimast leidis peamiselt situatsioonides, milles palve raskusaste oli suur.

Joonis 22. Väliste modifitseerijate üldarv eesti ja prantsuse materjalis

Prantsuse materjalis leidis peaaegu igas vastustekstis tähelepanupüüdja, mis viitab suhtlussituatsiooni alguse kindlale fikseerimisele. Keelejuhtide ettekujutluses paistab suhtelemise alguspunkti kindlaks määramine olevat justkui iseenesest mõistetav. Tähelepanupüüdjad olid prantsuse palvetes väga mitmekesised ja tüüpiliselt esines vastustekstides mitut erinevat tähelepanupüüdjat kombineeriv konstruktsioon. Eesti palvetes olid tähelepanupüüdjad samuti küll kõige sagedasemad välised modifitseerijad, kuid sellises mahus nagu prantsuse palvetes neid siiski ei leidunud.

Prantsuse palvetes kasutati väga palju seletusi, millega anti kuulajale korralik ülevaade palve esitamise põhjustest. Tüüpiliselt esines vastustekstis rohkem kui üks seletus. Ainsad situatsioonid, milles seletusi leidis tagasihoidlikumalt, ja mis olid ühtlasi ühed lühematest situatsioonidest mõlemas uuritud keeles, olid situatsioonid 5 (Pood) ja 8 (Pealkiri). Neist esimeses kõlaks palve esitamisel selle põhjendamise pigem üleliigselt ja viidaks töötaja aega ning teises võib seletuste vähesust ja palve lühidust selgitada suhtlusega SMS-i teel, mille esmane funktsioon ongi info kompaktne edastamine. Eesti palvetes leidis seletusi kõige vähem situatsioonides 5 (Pood), 7 (Bussijaam), 8 (Pealkiri) ja 9 (Graveering). Palve esitamise põhjuste ja seletuste väljatoomist ei peetud seega niivõrd oluliseks situatsioonides, kus esitati infoküsimus.

Vabandused olid samuti ühed sagedamini kasutatavad välised modifitseerijad eesti ja prantsuse palvetes. Uuritud materjalis ilmnes, et eesti vastustekstides oli vabandustel tihti samaaegselt ka tähelepanupüüdja roll. Seda eelkõige situatsioonides 2 (Raamatukogu) ja 7 (Bussijaam), milles pöörduiti võõra inimese poole. Ka prantsuse materjalis leidis vastustekste, milles vabandusel näis olevat ka tähelepanupüüdja roll, kuid märgatavalt vähem kui eesti palvetes. Enamasti esitati prantsuse palved pikema konstruktsiooniga, milles toodi välja ka põhjus, miks vabandati.

Ettevalmistajad leidis eesti ja prantsuse palvetes situatsioonide lõikes kõige rohkem situatsioonides 3 (Lennujaam), 4 (Raamat), 6 (Teesid) ja 10 (Kindlustus). Neist kolmes esimeses oli tegemist suure raskusastmega palvega ning vastustekstidesse lisati tihti just teavitajaid, et anda kuulajale märku eelseisvast palvest. Konteksti paigutus ei omanud üldiselt palvet pehmendavat funktsiooni, kuid situatsioonis 6 (Teesid) võis seda siiski märgata. Kõneleja näitas konteksti paigutusega välja oma toetust ja huvi kuulaja käekäigu kohta. Selle eesmärgiks võis aga olla kuulaja mõjutamine, et viimane hiljem kõneleja palvega kergemini nõustuks. Eelkohustamisi ja küsimusi ajalise kättesaadavuse kohta leidis uuritud materjalis väga vähe.

Nii eesti kui prantsuse materjalis kasutati ennetajaid vaid neis situatsioonides, kus palve raskusaste oli suur: situatsioonides 1 (Eksam), 3 (Lennujaam), 4 (Raamat) ja 6 (Teesid). Ennetajate abil tõid keelejuhid ise välja võimalikke kuulaja vastuväiteid palvega nõustumisele, väljendades seeläbi oma teadlikkust olukorra delikaatsusest. Seda välist modifitseerijat võib pidada iseloomulikuks nendes situatsioonides, kus palvega nõustumine tooks kuulajale kaasa teatud materiaalse või ajalise kulu. Suure raskusastmega palved olid ühtlasi ainsad, milles esines tasu, kulu vähendajat ja meelitajat. Neist esimest, tasu, kasutati eelkõige situatsioonis 3 (Lennujaam), milles naabrilt paluti küüti, kuna selles olukorras olekski palve nõustumisega kuulajale kaasnenu materiaalne kulu. Kulu vähendajaid ja meelitajaid leidis vaid situatsioonis 6 (Teesid), seejuures kasutati meelitajaid vaid prantsuse palvetes.

Väärtustajatega edastati uuritud keeltes peamiselt tänamist ning neid leidis ligikaudu veerandis prantsuse ja kümnendikus eesti palvetest. Väärtustajate esinemissageduse kohta on raske kindlaid järeldusi teha, kuna suulises keelekasutuses tänatakse kuulajat tüüpiliselt pärast seda, kui viimane on palves esitatud tegevuse sooritanud (kui pole

tegemist ette tänamisega). Teisisõnu, kuulajat tänatakse erinevas kõnevoorus, mitte selles, millega palve esitatakse. Ainsad situatsioonid, milles kõnevoorudest ei saa rääkida, on situatsioonid 1 (Eksam), 8 (Pealkiri) ja 10 (Kindlustus), kuna neis toimus suhtlus meili teel. Prantsuse palvetes esineski väärtustajaid kõige rohkem situatsioonides 1 (Eksam) ja 10 (Kindlustus), milles see väline modifitseerija esines kirja lõpusoovis ette tänamisena. Eesti materjalis leidus tänamist kõige rohkem situatsioonis 5 (Pood). Kuigi suulises kõnes ei esine suure tõenäosusega palve peaakt ja tänamine samas voorus, näitab väärtustajate kaasamine vastustekstidesse, et tänamisel on siiski teatud roll keelejuhi ettekujutluses suhtlussituatsioonist.

Magistritöös kasutatud meetodi väljatöötamisel on pandud rõhku erinevate muutujate varieerimisele ning analüüsi põhjal võib väita, et kõige olulisemaks muutujaks, mis mõjutas palve pehendamist kas kaudsema strateegia või väliste modifitseerijate kasutamisega, osutus palve raskusaste. Suure raskusastmega palveteks olid situatsioonid 1 (Eksam), 3 (Lennujaam), 4 (Raamat) ja 6 (Teesid) ning neis kasutati palve pehendamise eesmärgil teiste situatsioonidega võrreldes rohkem konventsionaalselt kaudset strateegiat, milles väljendati peamiselt kuulaja perspektiivi. Erandiks on situatsioon 1 (Eksam), milles eesti palvetes eelistati kõneleja perspektiivi. Ühtlasi leidus suure raskusastmega situatsioonides kõige rohkem erinevaid väliseid modifitseerijaid ja kasutusse võeti pehmendavaid vahendeid, mida muudes situatsioonides ei leidunud. Pajusalu jt (avaldamiseks esitatud) on sama materjali põhjal uurinud eituse kasutust ning leidnud, et ka eitust kasutati vaid situatsioonide 3 (Lennujaam) ja 6 (Teesid) peaaktides ehk neis situatsioonides, kus palve raskusaste oli suur.

Suhtluspartnerite tuttavusaste mõjutas eelkõige tähelepanupüüdjate formaalsust. Situatsioonides 4 (Raamat), 6 (Teesid) ja 8 (Pealkiri), kus pöörduti sõbra poole, kasutati erinevalt teistest situatsioonidest familiaarseid teretusi (*tsau, tšau, hei, jou* eesti keeles ja *salut, coucou, yop, re, reuh* prantsuse keeles). Samuti esines vaid mainitud kolmes situatsioonis eesti palvetes partiklit *kuule* ja prantsuse palvetes partiklit *dis* või *dis-moi*, mis kõneviisi poolest on imperatiivsed, kuid suhtluses ajapikku leksikaliseerunud. Prantsuse palvetele oli omane konventsionaalne küsimus *ça va?*, mille kasutamine eeldab (vähemalt Prantsusmaal), et suhtluspartnerid on varasemalt kohtunud ning on suuremal või väiksemal määral omavahel ka vestelnud (Kerbrat-Orecchioni 2005: 113).

Eesti vastustekstides kasutati sõbra poole pöördudes teataval määral ka käskivas kõneviisis verbi, kuid pehmendajana lisati neis tihti vormel *ole hea* või *palun*.

Meili teel ehk situatsioonides 1 (Eksam) ja 10 (Kindlustus) edastatud palvete puhul oli märgata keelejuhtide poolt palve struktuuraset jaotamist pöördumiseks, sisuks ja lõputervituseks, nagu kirjale kohane. Prantsuse meili teel saadetud palveid iseloomustas formaalne ja situatsioonis 1 (Eksam) ka aupaklik keelekasutus, mida muuhulgas väljendasid formaalsele olustikule omased lõputervitused (*En vous remerciant par avance, je vous prie de recevoir, Madame, l'expression de mes meilleures salutations [Ette tänades palun teil, proua, võtta vastu minu kõige paremad soovid]*). Situatsiooni 10 (Kindlustus) vastustekstid olid sarnaselt suure raskusastmega palvetega teistes situatsioonides esitatud palvetest pikemad. Vastustekstide pikkus ei tulenenud aga erinevat tüüpi väliste modifitseerijate kasutamisest, vaid eelkõige konteksti paigutamiste ja seletuste rohkusest ja täpsusest.

Kokkuvõte

Palve on igapäevases suhtluses laialdaselt kasutatud direktiivne kõneakt, millega kõneleja üritab panna kuulaja sooritama verbaalse või mitteverbaalse tegevuse, mis toob kasu kas kõnelejale endale või mõnele kolmandale isikule. Universaalset palve esitamise konstruktsiooni ei ole olemas. See, kuidas kindlas keele- või kultuuriruumis on sobilik palve esitamiseks kuulaja poole pöörduda, sõltub kohalikust normist ning ühes keeles viisakana kõlav palve võib teise keelde ülekantuna jätta ebakohase mulje ja halvemal juhul töötada kõneleja esmasele eesmärgile vastupidiselt.

Magistritöö eesmärk oli uurida palveid eesti ja prantsuse keeles ning tuua esile keeltes leiduvad sarnasused ja erinevused. Tugineti diskursuse täiendamise meetodiga saadud materjalile. 20-le eesti keelt ja 20-le prantsuse keelt emakeelena kõnelevale isikule esitati küsimustik 10 situatsiooni kirjeldusega ning paluti kujutada ette, mida nad vastavas olukorras suhtluspartnerile ütleksid. Kokku analüüsiti 200 palvet eesti ja 200 palvet prantsuse keeles. Kasutatud meetodi üheks kitsaskohaks peetakse seda, et saadud materjal ei pruugi peegelda tegelikku keelekasutust. Siiski avaldub materjalis keelejuhtide teadmine selle kohta, kuidas kindlas olukorras palvet konstrueerida.

Töö teoreetilises osas anti ülevaade kõneaktiteooria väljakujunemist ja kõneaktide liigitusest. Samuti tutvustati kõneaktidega tihedalt seotud viisakust, keskendudes Browni ja Levinsoni ja Leechi viisakusmudelitele. Mõlemad mudelid on palvete puhul rõhutanud kaudset esitusviisi, mis võimaldab esitada palvet selliselt, et kuulajale jäetakse suurem valikuvõimalus ja otsustamisõigus. Palveid on võimalik uurida mitme nurga alt, keskendudes peaaktis ehk palvet kõige tugevamini edasi andvas lausungis leiduvatele süntaktilistele või leksikaalsetele pehmedajatele, domineerivale perspektiivile või peaakti strateegiale, mis väljendab selle kõneakti otsest või kaudset esitusviisi. Olulist rolli mängivad ka välised modifitseerijad ehk väljaspool peaakti asuvad lausungid, mis palvet pehmedavad või intensiivistavad.

Magistritöös analüüsi peaakti strateegiaid, perspektiivi ja väliseid modifitseerijaid ning töö alguses püstitati neist igaühe kohta ka hüpotees. Kõik kolm hüpoteesi leidsid materjali analüüsimisel kinnitust. Eesti ja prantsuse palved esitati tõepoolest kõige sagedamini konventsionaalselt kaudse strateegiatasandiga, viidates mõnele palvega esitatud teo sooritamiseks vajalikule eeltingimusele. Kõige sagedamini viidati kuulaja võimelisusele palvega esitatud tegu sooritada, kasutades modaalverbi *saama* eesti keeles ja *pouvoir* prantsuse keeles. Võrreldes eesti palvetega viidati prantsuse peaaktides tunduvalt rohkem ka kõneleja või kuulaja taatele. Otseste strateegiate puhul leidis suurim erinevus eesti ja prantsuse keelte vahel kõneviisist tuletatavate ehk imperatiivvormis verbiga peaaktide kasutussageduses. Eesti vastustekstides pöördui kuulaja poole käskivas kõneviisis verbiga tunduvalt rohkem kui prantsuse keeles. Mittekonventsionaalne strateegiatasand esines uuritud materjalis väga harva ning keelejuhid näitasid üles selget eelistust vältida palve esitamist kõige kaudsema strateegiaga.

Võimalikest perspektiividest leidis uuritud materjalis mõlemas keeles kõige rohkem kuulaja perspektiivi, nagu töö alguses ka oletati. Uuritud materjalis ei kasutatud eesti ega prantsuse keeles kordagi mõlemat suhtluspartnerit hõlmavat perspektiivi. Kõneleja perspektiivi leidis mõlemas keeles kõige vähem.

Viimaseks hüpoteesiks oli, et eesti vastustekstides kasutatakse vähem väliseid modifitseerijaid kui prantsuse vastustekstides, ning materjali analüüsis leidis see ka kinnitust. Kuigi prantsuse palvetes kasutati uuritud materjalis alati rohkem väliseid modifitseerijaid, oli nende valik eesti ja prantsuse keeles situatsioonide lõikes äärmiselt sarnane. Kõige rohkem leidis eesti ja prantsuse vastustekstides tähelepanupüüdjad ja seletusi. Viimased oli prantsuse palvetes alati täpsemad ja enamasti esines seletusi vastustekstis rohkem kui üks.

Uuritud eesti materjalist selgus, et vabandusi, mille peamiseks funktsiooniks on kõnelejalt tülitamise eest andestust paluda, kasutati tihti ka tähelepanupüüdjana. Lühikesed vabandused (*andestust*, *vabandust*) esinesid eesti palvetes tihti vastusteksti alguses. Vabanduste samaaegset rolli tähelepanupüüdjana kinnitab ka see, et vastustekstides, milles lühidalt esitatud vabandus leidis palvekonstruktsiooni alguses,

puudus tüüpilise tähelepanupüüdjana teretus. Vabandustel paistis olevat topelfunktsioon eelkõige võõra isiku poole pöördudes.

Magistritöö materjali kogumisel kasutatud diskursuse täiendamise ülesandes on varieeritud erinevaid muutujaid ning analüüsi käigus ilmnes, et kõige rohkem mõjutas keelejuhtide valikuid palve raskusaste. Suure raskusastmega palvetes esitati enamik peaaktidest konventsionaalselt kaudse strateegiaga ja vastusteksti lisati suurel hulgal mitmesuguseid väliseid modifitseerijaid, näiteks ennetajaid ja tasusid, mida ei kasutatud kordagi väikese raskusastmega palvete puhul.

Analüüsitud materjalis on lisaks peaakti strateegiatele, perspektiivile ja välistele modifitseerijatele uurida ka muud. Tähelepanuta on jäänud leksikaalsete pehmendajate (nt *äkki*, *natukene*, *ehk*) kasutus, mis annaks materjalist kindlasti terviklikuma pildi. Samuti oleks tulevikus huvitav uurida eesti ja prantsuse palveid konversatsioonianalüüsi meetodil, põhinedes loomulikule keelekasutusele. Sellist materjali oleks küll raske kokku koguda, kuid analüüs annaks tegelikust keelekasutusest selgema pildi. Ühtlasi oleks võimalik võrrelda loomulikus keeles esinevate ja diskursuse täiendamise meetodil saadud palvete konstrueerimist.

Kirjandus

Aas, Annika 1999. Requests: A Cross-Cultural Study. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikoolo inglise filoloogia õppetoolis.

Austin, John L. 1962. How to do things with words. Oxford: Oxford University Press.

Bach, Kent, Robert M. Harnish 1979. Linguistic Communication and Speech Acts. Cambridge, MA: MIT Press.

Ballmer, Thomas T., Waltraud Brennenstuhl 1981. Speech Act Classification: A Study in the Lexical Analysis of English Speech Activity verbs. Berlin: Springer-Verlag.

Barron, A 2007. Contrasting requests in Inner Circle Englishes: A study in variational pragmatics. – M. Pütz, J. Neff van Aertselare (eds.). Developing Contrastive Pragmatics: Interlanguage and Cross-Cultural Perspectives. New York: Mouton de Gruyter.

Bayraktaroğlu, Arin 2000. A repair mechanism in Turkish conversation: the case of *Estağfurullah*. – *Multilingua*, 19 (3), pp. 281–310.

Benveniste, Émile 1966. Problèmes de linguistique générale I. Gallimard.

Berrendonner, Alain 1999. Histoire d'une transposition didactique : les « Types de phrase ». – *Revue Tranel* 31, pp. 37–54.

Blum-Kulka, Shoshanna 1987. Indirectness and politeness in requests: Same or Different? – *Journal of Pragmatics*, 11 (2), pp. 131–146.

Blum-Kulka, Shoshanna 1989. Playing it Safe: The Role of Conventionality in Indirectness. – Shoshanna Blum-Kulka, Juliane House, Gabriele Kasper (eds.). Cross-Cultural Pragmatics: Requests and Apologies. Ablex Publishing Corporation.

Blum-Kulka, Shoshanna, Brenda Danet, Rimona Gerson 1985. The language of requesting in Israeli society. – Joseph Forgas (ed.) Language and Social Situation. New York: Springer. Pp. 113–141.

Blum-Kulka jt = Blum-Kulka, Shoshanna, Juliane House, Gabriele Kasper 1989. Investigating Cross-Cultural Pragmatics: An introductory overview. – Shoshanna Blum-Kulka, Juliane House, Gabriele Kasper (eds.). Cross-Cultural Pragmatics: Requests and Apologies. Ablex Publishing Corporation.

Brown, Penelope, Stephen C. Levinson 1987. Politeness: Some universals in language usage. Studies in interactional sociolinguistics 4. Cambridge: Cambridge University Press.

Coffen, Béatrice 2002. Histoire culturelle des pronoms d'adresse. Vers une typologie des systèmes allocutoires dans les langues romanes. Paris: Honoré Champion.

Croft, William 1994. Speech act classification, language typology and cognition. – Savas L. Tsohatzidis (ed.). Foundations of Speech Act Theory: Philosophical and Linguistic Perspectives. Routledge. Pp. 460–477.

De Kadt, Elizabeth 1998. The concept of face and its applicability to the Zulu language. – Journal of Pragmatics, 29, pp. 173–191.

EKG II = Ereht, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1993. Eesti keele grammatika II. Süntaks. Tallinn: Eesti TA Keele ja Kirjanduse Instituut.

Ellis, Rod 1992. Learning to communicate in the classroom: A study of two language learners' requests. – Studies in Second Language Acquisition, 14 (1), pp. 1–23.

Erelt, Mati, Helle Metslang 2004. Grammar and pragmatics: changes in the paradigm of the Estonian imperative. – *Linguistica Uralica*, 3, pp. 161–178.

Eslamirasekh, Zohreh 1993. A cross-cultural comparison of the requestive speech act realization patterns in Persian and American English. – L. Bouton, Y. Kachru (eds.). *Pragmatics and language learning*, 4. Urbana-Champaign, IL: Division of English as an International Language.

Félix-Brasdefer, J. César 2005. Indirectness and Politeness in mexican Requests. – David Eddington (ed.). *Selected Proceedings of the 7th Hispanic Linguistics Symposium*. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project. pp. 66–78; <http://lingref.com/cpp/hls/7/paper1087.pdf>. Vaadatud 17.05.2015

Grice, H. Paul 1975. Logic and Conversation. – Peter Cole, Jerry L. Morgan (eds.). *Syntax and Semantics*, Vol. 3. New York: Academic Press. Pp. 41–58.

Gu, Yueguo 1990. Politeness phenomena in modern Chinese. – *Journal of Pragmatics*, 14 (2), pp. 237–257.

Harlow, Lina L. 1990. Do they mean what they say? Sociopragmatic competence and second language learners. – *The Modern Language Journal*, 74 (3), pp. 328-351.

Haverkate, Henk 1984. *Speech Acts, Speakers and Hearers*.

Hennoste, Tiit; Andriela Rääbis 2004. *Dialogiaktid eesti infodialoogides: tüpologia ja analüüs*. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Keevallik, Leelo 2005. Politeness in Estonia: A Matter-of-Fact Style. – Leo Hickey, Miranda Stewart (eds.). *Politeness in Europe*. Pp. 203-217.

Kerbrat-Orecchioni, Catherine (ed.) 1991. *La question*. Lyon: PUL.

Kerbrat-Orecchioni, Catherine 1992. *Les Interactions Verbales*, tome II. Paris: A. Colin.

Kerbrat-Orecchioni, Catherine 2005. Les actes de langage dans le discours. Théorie et fonctionnement. Armand Colin.

Kerbrat-Orecchioni, Catherine, Véronique Traverso (eds.) 2008. Les interactions en site commercial: Invariants et Variations. Lyon: ENS Editions.

Konovalov, Vyacheslav 2002. Politeness Strategies in English and Russian: A Contrastive Study of Requests. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli inglise filoloogia õppetoolis.

Lakoff, Robin 1973. The logic of politeness; or, minding your P's and Q's. – Chicago Linguistics Society, 8, pp. 292–305.

Lee-Wong, Song Mei 1999. Politeness and Face in Chinese Culture. Frankfurt: Peter Lang.

Leech, Geoffrey N. 1983. Principles of pragmatics. London: Longman.

Levinson, Stephen C. 1983. Pragmatics. Cambridge University Press.

Mao, LuMing Robert 1994. Beyond politeness theory: „face“ revisited and renewed. – Journal of Pragmatics, 21 (5), pp. 451–486.

Marcoccia, Michel 2005. Communication électronique et rapport de places : analyse comparative de la formulation d'une requête administrative par courrier électronique et par courrier papier. <http://semen.revues.org/1075>. Vaadatud 17.04.2015

Marquez Reiter, Rosina 2000. A contrastive study of indirectness in Spanish: evidence from Peninsular Uruguayan Spanish. – Pragmatics, 12 (2), pp. 135–151; <http://journals.linguisticsociety.org/elaanguage/pragmatics/article/download/320/320-603-1-PB.pdf>. Vaadatud 17.05.2015

Marti, Leyla 2006. Indirectness and politeness in Turkish-German bilingual and Turkish monolingual requests. – Journal of Pragmatics, 38, pp. 1836–1869.

- Matoba, Kazuma 1996.** Referential perspective in speech acts: A comparison between German and Japanese. – Marlis Hellinger, Ulrich Ammon (eds.). *Contrastive Sociolinguistics*. Mouton de Gruyter: Berlin.
- Matsumoto, Yoshiko 1988.** Reexamination of the universality of face: politeness phenomena in Japanese. – *Journal of Pragmatics*, 12 (4), pp. 403–426.
- Merilai, Arne 2003.** *Pragmapoeetika*. Tartu ülikooli kirjastus.
- Metslang, Helle 1981.** *Küsilause eesti keeles*. Tallinn: Valgus.
- Metslang, Helle 2004.** Imperative and related matters in everyday Estonian. – *Linguistica Uralica*, 4, 243–256.
- Mills, Sara 2007.** *Gender and politeness*. Cambridge University Press.
- Nwoye 1992.** Linguistic politeness and socio-cultural variations of the notion of face. – *Journal of Pragmatics*, 18 (4), pp. 309–328.
- Ogiermann, Eva 2009.** Politeness and in-directness across cultures: A comparison of English, German, Polish and Russian requests. – *Journal of Politeness Research: Language, Behavior, Culture*, 5 (2), pp. 189–216.
- Pajusalu, Renate 2014.** Palved eesti, soome ja vene keeles: grammatika pragmaatika teenistuses. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, 10, 241–257.
- Pajusalu, Renate, Karl Pajusalu 2004.** The Conditional in Everyday Estonian: Its Form and Functions. – *Linguistica Uralica*, 4, pp. 257–269.
- Pajusalu jt** = Pajusalu, Renate, Maret Kaska, Birute Klaas-Lang, Karl Pajusalu, Anu Treikelder, Virve-Anneli Vihman (avaldamiseks esitatud). Requesting in five languages: Characteristics of request formulation in Estonian, Finnish, French, Lithuanian and Russian.
- Pinker, Steven 2007.** The evolutionary social psychology of off-record indirect speech acts. – *Intercultural Pragmatics*, 4 (4), pp. 437–461;

http://scholar.harvard.edu/files/pinker/files/evolutionary_social_psychology_of_off-record_indirect_speech_acts.pdf. Vaadatud 17.05.2015

Rathmayr, Renate 1994. Pragmatische und sprachlich konzeptualisierte Charakteristika russischer direkter Sprechakte. – Hans Robert Mehling (ed.). Slavistische Linguistik 1993. Pp. 251–277.

Rintell, Ellen M., Candace J. Mitchell 1989. Studying Requests and Apologies: An Inquiry into Method

Rosenvald, Hanna 2002. „Browni ja Levinsoni viisakusteooriaalne inglise-eesti seletav sõnastik“. Kutsemagistri projekt. Tartu Ülikool.

Rääbis, Andriela 2012. Direktiivisekventsid isa ja tütre suhtluses: juhtumianalüüs. [Directive sequences in a conversation of father and daughter: A case study.] – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat, 8, 213–230.

Searle, John R. 1969. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. Cambridge: Cambridge University Printing House

Searle, John R. 1979. Expression and Meaning. Studies in the Theory of Speech Acts. Cambridge University Press.

Siemund Peter 2001. Interrogative constructions. – Martin Haspelmath, Ekkehard König, Wulf Oesterreicher, Wolfgang Raible (eds.). Language typology and language universals: An international handbook. Vol. 2. pp. 1010–1028. New York: Walter de Gruyter.

Sifianou, Maria 1999. Politeness Phenomena in England and Greece. A Cross-Cultural Perspective. Oxford: Oxford University Press.

Sifianou, Maria 2010. Linguistic politeness: Laying the foundations. – Miriam A. Locher, Sage L. Graham (eds.). Interpersonal Pragmatics. Berlin: Walter de Gruyter

Taleghani-Nikazm, Carmen 2006. Request sequences. The Intersection of grammar, interaction and social context. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Terkourafi, Marina 2002. Politeness and formulaicity: Evidence from Cypriot Greek. – Journal of Greek Linguistics 3, pp. 179–201; http://faculty.las.illinois.edu/mt217/Terkourafi_JGL_02%283%29.pdf. Vaadatud 15.05.2015

Tawalbeh, Ayman, Emran Al-Oqaily 2012. In-directness and Politeness in American English and Saudi Arabic Requests: A Cross-Cultural Comparison. – Asian Social Science, 8 (10), pp. 85–98.

Traverso, Véronique (ed.) 2000. Perspectives interculturelles sur l'interaction. Lyon: PUL.

Traverso, Véronique 2001. Interactions ordinaires dans les petits commerces : éléments pour une comparaison interculturelle. – Language et société, 1 (95), pp. 5–31.

Trosborg, Anna 1995. Interlanguage Pragmatics. Mouton de Gruyter, Berlin.

Van Mulken, Margot 1996. Politeness markers in French and Dutch requests. – Language Sciences, 18 (3-4), pp. 689–702.

Vendler, Zeno 1972. Res Cogitans. Ithaca: Cornell University Press.

Viljamaa, Heidi 2012. La compétence pragmatique en FLE: Emploi des requêtes et des remerciements chez des étudiants finlandais. Mémoire de Maîtrise. Département de français, filière d'études françaises, Institut de langues et de traduction, Université de Turku.

Volckaert-Legrier, Olga, Josie Bernicot 2004. Le courrier électronique : un nouveau registre de la langue française ? – Psychologie de l'Interaction, 21-22, pp. 115–141.

Warga, Muriel 2005. 'Est-ce que tu pourrais m'aider ?' vs. ' Je voudrais demander si tu pourrais m'aider.' Les requêtes en français natif et en interlangue. – *Vox Romanica : Annales Helvetici Explorandis Linguis Romanicis Destinati*, 64, pp. 141–159.

Warga, Muriel 2007. Interlanguage pragmatics in L2 French. – Dalila Ayoun (ed.). *French Applied Linguistics*. Amsterdam, NLD: John Benjamins Publishing Company. Pp. 171–207.

Watts, Richard J. 2003. *Politeness. Key Topics in Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Watts jt = Watts, Richard J., Sachiko Ide, Konrad Ehlich 2005. Introduction. – *Politeness in Language. Studies in its History, Theory and Practice*. Toim. Richard J. Watts, Sachiko Ide, Konrad Ehlich. Mouton de Gruyter

Wierzbicka, Anna 1987. *English Speech Act Verbs: A Semantic Dictionary*. Sydney: Academic Press.

Woodfield, Helen, Maria Economidou-Kogetsidis 2010. 'I just need more time': A study of native and non-native students' requests to faculty for an extension. – *Multilingua*, 29, pp. 77–118.

Yu, Kyong-Ae 2011. Culture-specific concepts of politeness: Indirectness and politeness in English, Hebrew and Korean requests. – *Intercultural Pragmatics*, 8 (3), pp. 385–409; <https://sealinguist.files.wordpress.com/2015/05/ku-2011-english-hebrew-and-korean-requests.pdf>. Vaadatud 15.05.2015

Yule, George 2000. *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.

Zagura, Natalja 2006. *The Functional and Formal Aspects of the Communicative Act of Request in Interlanguage: English and Estonian in Institutional Context*. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli inglise filoloogia õppetoolis.

A contrastive study of requests in Estonian and French

Summary

The speech act of requesting is very common in everyday communication in various languages. By uttering a request the speaker conveys his or her wish that the hearer perform a verbal or non-verbal act that is for the benefit of the speaker or some third party. Different languages and cultures have different ways of performing the speech act in question and there is no universal way to make a request. A request sequence that is appropriate in one language may be viewed as impolite in another.

The aim of this master's thesis is to examine requesting behaviour in Estonian and French requests. The data has been gathered by means of a discourse completion task which was presented to 20 Estonian native speakers and 20 French native speakers. The discourse completion task consisted of 10 scenarios and the informants were asked to write down what they think they would say in each situation. The levels of imposition and formality were varied across scenarios. In total, 400 requests were analyzed, 200 in both Estonian and in French. Since the analyzed data does not represent naturally occurring speech one can only draw conclusions about the knowledge the informants have of their requesting behaviour and not the actual linguistic behaviour itself.

The method of analysis is based largely on the coding manual that was used in an extensive study of requests by Blum-Kulka et al (1989). Request sequences can be divided into the head act, which is that part of the request sequence that can realize the speech act on its own, and external modifiers that include everything else in the request sequence apart from the head act. The purpose of external modifiers is either to mitigate or intensify the request in order to persuade the hearer to comply with it. The present study analyzes the strategy with which a head act is performed. There are three levels of directness for requests: direct requests, which include 5 strategies (mood derivable, performatives, hedged performatives, locution derivable and want statements),

conventionally indirect requests (query preparatory) and nonconventionally indirect requests (hints). Head acts can also vary on the dimension of perspective. Requests can be made from the perspective of the speaker, hearer, both the speaker and hearer, or from an impersonal perspective. In addition to the head act strategy type and perspective, this study concerned external modifiers used in the request sequence. The analyzed data made use of the following external modifiers: alerters (such as greetings, titles and names), preparators (such as checking on availability and preparing the speech act), supportive reasons, apologies, disarmers, rewards, cost minimizers, appreciators, and sweeteners.

Three hypotheses were set: (1) requests in Estonian and French are most often performed by means of the conventionally indirect level; (2) requests in Estonian and French are most often performed from the perspective of the hearer; (3) Estonian request sequences make less use of external modifiers than French request sequences. The analysis supported all three hypotheses.

The majority of requests in Estonian and French were indeed performed using the conventionally indirect level which contained reference to a preparatory condition for the feasibility of the request. The most stereotypical requests in Estonian and French referred to the ability of the hearer to perform the act specified in the requests, making use of the modal verbs *saama* and *pouvoir*. The nonconventionally indirect level was extremely rare in both languages. The direct strategy level was somewhat more common in Estonian than in French requests. The biggest difference in the direct request strategies between the two languages occurred in the usage of the mood derivable strategy (the most direct strategy), in which the head act contained a verb in the imperative form. This strategy was used surprisingly often in Estonian requests, whereas French requests hardly ever made use of this strategy.

The choice of perspective was also similar in the compared languages. The majority of head acts were performed from the perspective of the hearer, both in Estonian and French. The speaker and impersonal perspective were also used, but the inclusive perspective that includes both the speaker and hearer did not occur once in the data.

The analysis showed that external modifiers were used more in French requests than Estonian requests. Although external modifiers were used more frequently in French

requests, the compared languages showed great similarity in the type of external modifiers chosen in each scenario. The most common external modifiers in Estonian and French were alerters and supportive reasons. The latter were always more specific in French than in Estonian requests.

The use of apologies in Estonian requests revealed that this external modifier often had an additional function as an alerter. Apologies were often short and positioned at the head of the request sequence which is typically where an alerter is found. In many cases the requests sequences in which a short apology was found in the beginning lacked a typical alerter such as a greeting and the apology functioned also as an alerter. This was especially prominent when addressing a stranger.

The choice of head act strategy and external modifiers in the data seemed to be most affected by the rate of imposition of the request. Those requests that were considered to be more imposing on the hearer were almost exclusively performed by using the conventionally indirect strategy level and made use of numerous different types of external modifiers that were not employed in other scenarios where the imposition of the request was lower. These external modifiers included disarmers (the speaker anticipates possible objections the hearer might have to complying with the request), rewards (the speaker offers some sort of compensation to the hearer in order to persuade the latter to comply with the request), and sweeteners (the speaker flatters the hearer in some way).

Finally, it should be noted that in addition the request strategies, perspective and external modifiers, there are other linguistic elements in the data that should be studied in order to get a more thorough understanding the requests. These linguistic elements include for example lexical downgrades that mitigate the head act.

Lisad

Lisa 1. Diskursuse täiendamise ülesanne (eesti keeles)

1. Magasid eksamipäeval sisse. Sul on siiski väike lootus, et õppejõud lubab sul eksami sooritada mingil muul ajal. Kirjutad talle meili. Kuidas sõnastad oma soovi?
2. Sa ei suuda raamatukogus leida vajalikku raamatut. Lähed laua juurde, kus istub raamatukogutöötaja ja kirjutab midagi arvutis. Kuidas palud temalt abi?
3. Oled hilinemas lennukile. Taksot ei ole kiiresti võimalik saada. Sinu naabril on auto ja sa just nägid aknast, et ta tuli koju. Sul tekib mõte, et ta võiks sind lennujaama ära viia. Te ei tunne küll hästi, olete ainult tervitanud, aga ta on noor inimene ja paistab väga lahke. Lähed naabri ukse taha, helistad uksekella. Naaber avab. Mida ütled?
4. Tahaksid lugeda raamatut, mis on olemas sinu sõbral. Kohtud temaga homme niikuinii. Helistad talle ja palud raamat homme kaasa võtta. Mida ütled?
5. Soovid osta poe kulinaarialetist kolm grillitud kanakoiba. Mida ütled müüjale?
6. Sul on vaja saata teesid rahvusvahelisele üliõpilaskonverentsile. Tähtaeg on täna õhtul, teesid peaks olema inglise keeles. Kahtled oma keeleoskuses ja tahad paluda head sõpra, kes inglise keelt hästi oskab, teesid üle vaadata. Aga tead ka, et tal on homme tähtis eksam ja arvatavasti väga vähe aega. Helistad siiski. Mida ütled?
7. Oled võõras linnas eksinud. Tahad küsida esimeselt vastutulijalt, kus asub bussijaam. Vastu tulebki üks vanem proua. Kuidas küsid?
8. Oled päeval rääkinud sõbraga ühest raamatust, mille pealkiri on miskipärast meelest läinud. Saadad sõbrale SMS-i, et ta selle meelde tuletaks. Mida kirjutad?
9. Sul on vaja lasta kingiks ostetud lusikale graveerida nimi. Lähedal on üks kellasepäari, aga sa ei tea, kas nad teevad sellist teenust või mitte. Otsustad siiski läbi astuda ja küsida. Mida ütled?

10. Sul on vaja saada oma kindlustusfirmalt tõend panga jaoks, et sinu korter on kindlustatud (kõik on korras ja korter tõesti on kindlustatud, aga pank muretseb laenu tagatise pärast). Leiad internetist ühe oma kindlustusfirma ametniku nime ja meiliaadressi. Mida kirjutad?

Lisa 2. Diskursuse täiendamise ülesanne (prantsuse keeles)

1. Vous vous êtes réveillé tard et par conséquent vous avez raté votre examen. Vous espérez pourtant pouvoir négocier avec votre professeur pour passer l'examen un autre jour. Vous lui envoyez donc un mel. Qu'écrivez-vous dans votre mel pour exprimer votre désir de passer l'examen?
2. Vous êtes à la bibliothèque et vous ne trouvez pas le livre que vous recherchez. Vous vous présentez donc à la réception où se trouve la bibliothécaire qui est entrain de travailler sur son ordinateur. Comment lui demandez-vous de vous aider?
3. Vous êtes en retard pour votre vol et pas moyen de trouver un taxi. Votre voisin(e) a une voiture et vous voyez par la fenêtre qu'il/elle vient de rentrer chez lui/elle. L'idée vous vient à l'esprit qu'il/elle pourrait peut-être vous amener à l'aéroport. Or vous ne le/la connaissez pas bien : vous vous êtes juste échangé quelques salutations par le passé mais vous le/la trouvez sympathique. Ainsi vous décidez d'aller chez lui/elle, vous sonnez à la porte et il/elle ouvre la porte. Que dites-vous?
4. Vous aimeriez lire un livre et vous savez que votre ami(e) en a un exemplaire. Comme par ailleurs, vous avez rendez-vous avec lui/elle demain, vous l'appellez pour lui demander de vous apporter le livre. Que lui dites-vous au téléphone?
5. Vous voulez acheter 3 cuisses de poulet grillées chez un boucher. Que dites-vous au boucher derrière le comptoir?
6. Vous devez envoyer un résumé de votre communication pour un colloque de doctorants. Il est impératif de l'envoyer avant ce soir et il faut rédiger le résumé en anglais. Vous avez des doutes sur vos compétences en anglais et vous voulez demander à un(e) ami(e) qui en a une bonne maîtrise, de vérifier votre résumé. Or vous savez que votre ami(e) a un examen important demain et qu'il/elle est sans doute très occupé(e). Vous avez tout de même décidé de lui demander donc vous l'appellez. Que lui dites-vous au téléphone?
7. Vous êtes perdu(e) dans une ville inconnue. Vous voulez demander à la première personne que vous croisez où se trouve l'arrêt d'autobus. A ce moment-là, vous voyez une dame de certain âge qui s'approche. Comment lui demandez-vous des renseignements?

8. Vous avez parlé d'un livre avec un(e) ami(e) plus tôt dans la journée. Mais vous n'arrivez plus à vous rappeler le titre du livre. Vous envoyez donc un SMS à votre ami(e) pour lui demander le titre. Que dites-vous dans votre SMS?
9. Vous avez besoin de faire graver un nom sur une cuillère que vous avez achetée pour l'anniversaire de quelqu'un. Il y a une boutique d'horloger à proximité mais vous ne savez pas si oui ou non ce genre de service est disponible. Vous vous arrêtez donc à la boutique pour vous renseigner. Que dites-vous?
10. Vous avez besoin d'obtenir un document de votre compagnie d'assurance afin de prouver à la banque que votre appartement est assuré (tout est dans l'ordre et votre appartement est assuré mais la banque tient à en avoir la preuve pour des raisons de garantie de prêt). Vous avez trouvé sur internet le nom et l'adresse mel du/de la responsable de la compagnie d'assurance. Que lui écrivez-vous?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Maret Kaska,

(sünnikuupäev 22.02.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Palvetest kontrastiivselt eesti ja prantsuse keeles,

mille juhendajad on Renate Pajusalu ja Anu Treikelder,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 15. mail 2015